

H
943.9
L 28

HONISMERETI KUTATÁSOK SZABOLCS-SZATMÁRBAN

VIII.

HUNYADI JÓZSEF:

Lapok Tiszavasvári történetéből II.

Tiszabüd története

NYÍREGYHÁZA, 1980.

11
943.9
L 28

HONISMERETI KUTATÁSOK
SZABOLCS-SZATMÁRBAN

VIII.

HUNYADI JÓZSEF

Lapok Tiszavasvári történetéből II.

Tiszabüd története

N y í r e g y h á z a

1980.

JÓSA ANDRÁS MÚZEUM KIADVÁNYAI

16.

Szerkeszti: Németh Péter

Lektor: Dr. Puskás Miklós

A kötet anyagát sajtó alá rendezte:

Erdész Sándor

Felőlős kiadó: Dr. Németh Péter

ISSN 0133-8110 Jósa András Múzeum kiadv.

ISSN 0139-3650 Honism. kut. Szabolcs-
Szatmárban

ISBN 963 01 2202 2 Összkiadás

ISBN 963 01 2203 0 II.

Készült:

a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács
Sokszorosító Költségvetési Üzemében.

80/413.1000 pld.

Felőlős vezető:

Kovácsvölgyi Zoltánné

üzemvezető

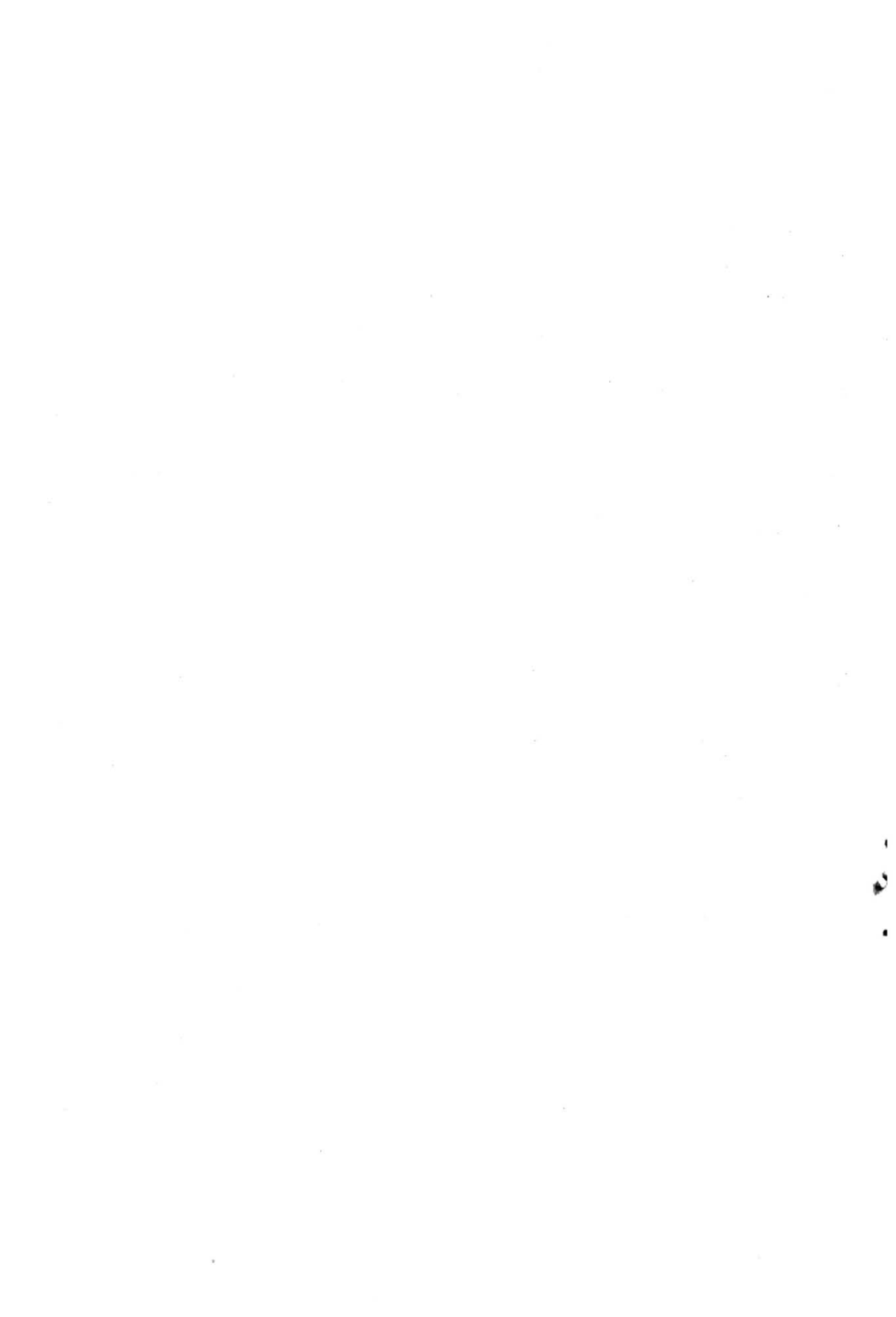
JÓSA ANDRÁS MÚZEUM
NYÍREGYHÁZA
KÖNYVTÁRA

22.606

T A R T A L O M

BEVEZETÉS	3
FEJEZETEK	5
1. A község neve	5
2. Búd a középkorban	7
3. Búd birtokosai	19
4. Török dúlások, kuruc idők	36
5. A budi boszorkány	51
6. Búd gazdasági és társadalmi helyzete a 18. században	54
7. Búdiek az 1848-as szabadságharc idején	86
8. A múlt század vége a búdiek életében	112
9. Az I. világháború áldozatainak névsora	117
10. A Tanácsköztársaság napjai Búdon	122
11. Búd a két világháború közötti években	136
Függelék. Milyen volt a budi ember?	121
JEGYZETEK	147
RÖVIDÍTÉSEK, IRODALOM	154

BEVEZETÉS

Köztudomásu, hogy Tiszavasvári két különálló községből létesült. Az idők folyamán, egy két évtized múlva az itten élők hallomásból, vagy akkor már csak talán a könyvtárban fellelhető, a község multját felelevenítő helytörténeti kötetekben emlékezhetnek arról, hogy évszázadokon keresztül külön életet élt a két falu: Szentmihály és Búd.

A két község multja, története a szoros egymásmellé település következtében hasonló. Természetesen mások a szereplők. Akad közös földesur is. Amikor elnéptelenedik Szentmihály, akkor Búd foglalja el a szomszédos határ-részt, vagy amikor Búd pusztává lesz, Szentmihály gazdálkodik a bűdi határban.

Gombás András: Lapok Tiszavasvári történetéből I. Búdszentmihály története című kötetében részletesen foglalkozik az elemi csapásokkal. /pl. árviz, aszály, mostoha időjárás, a lakosság zaklatása/. Ha Szentmihályt aszály sújtotta, vagy víz öntötte el, természetes, hogy a néhány kilométerre lévő bűdi határt is ugyanaz a kár érte; lakosai ugyanugy menekültek a török-tatár seregek elől. Ezeknek az eseményeknek ismételésétől tartózkodtam.

Ne számítson az olvasó izgalmas regényre. Több oldalon talán nehézkes az olvasás, a korabeli helyesírás és fogalmazás miatt. Lehetett volna gúráulékenynyé tenni, de akkor nem érékelnének a kort és annak írásbeli kulturáját.

Az érző, gondolkodó ember tudni akarja, kik is voltak ősei, mennyi üldöztetés, szenvedés, nélkülözés árán maradt fenn az a közösség, amelynek ma ő is - nyugodtan

mondhatjuk - megelégedett lakosa. Őseink becsülettel dolgoztak, példamutató munkájuk tette lehetővé a fennmaradást. Legyen e kis könyv olvasójának is egyetlen ajánlója az az önzetlen munka, ami mögötte van. Akinak nincs múltja, annak nincs jelene, és jövője sem lehet!

Tiszaszasvári, 1979. március 15.

Hunyadi József

Tiszabúd a Tiszántul északnyugati részén feküdt, ü-nállósága utolsó idejében Búdszentmihály, Hajdúnánás, Polgár, Tiszadada és Tiszalök községek voltak a szomszédai. Területe: 7 745 kh.

1. fejezet

A község neve

A község nevének eredetére vonatkozóan hiteles adatunk nincs, de van kétféle magyarázatunk: Az egyik ¹ szerintők a szó egyértelmű a "bő" vagy "gazdag" szóval, illetve egyező a bőség, vagy gazdagság fogalmával. A szótár szerint Bőd a régi magyar nyelv - "d" kicsinyítő képzőjével ellátott szó.

Az újabb magyarázat: "A török méltoságnév bæg -- báy közből lett magyar Bő - Bú személynév - d kicsinyítő képzős származéka". ² A régi hiteles iratokban a község neve több formában található:

1216-ban	Bud ³
1265-ben	Buud, Bud ⁴
1280-ban	Beud, Bewd, Bwd ⁵
1322-ben	a Beud névformát a "munustura" névjárá-lékkal toldották meg. ⁶
1324-ben	Budmonostura ⁷
1325-ben	Budmonostora ⁸
1332-ben	Bed ⁹
1335-ben	Bođ ¹⁰
1347-ben	Bewdmonustra ¹¹
1349-ben	Budmonostora ¹²
1349-ben	Bődmonostor ¹³
1397-ben	Beud ¹⁴

1413-ban	Bewdmonustra	15
1563-ban	Beüd, Byüd. /OL. E./	16
1590-ben	Bewd	17
1633-ban	Büd	18
1689-ben	Beöd	19
1752-ben	Böd	20
1773-ban	Büüd	21
1795-ben	Büd	22
1898-ban	Tiszabüd	23

A névformákat a korukbeli helyesírási szabályok szerint különbözőképpen lehetett és lehet olvasni. A kettőzött "u" /uu/ betűt ma is "ü"-nek ejthetjük.

A későbbi névformákban található "eu", "ew" betűket már "ö"-vel mondjuk. A "w" betűt és az "eu", "yü" betűsöket viszont újra csak "ü"-nek olvassuk.

Volt idő, amikor ezek egyikét, másikat névjárással tildották meg. Így az 1322. évben a Beüd névformát a "munustura", az 1324. évben a Bud-ot a "monostora" névjárással is ellátták.

A járássok használatba vétele és elhagyása nem történt ok nélkül. Közülük a két elsővel a község egykori monostorosságára igyekeztek felhívni a figyelmet. Elhagyásával pedig a monostornak és a templomnak a pusztulására utalnak.

A történelem-előtti kor

Arról, hogy Büd területén már évezredekkel ezelőtt is éltek emberek, a község határában talált őskori leletek tanuskodnak. Rendszeres ásatás itt nem volt, de a mai szőlőskertből hamvasztásos temetkezés során használt edények kerültek elő. Ugyancsak abból a korból származó ur-

nákra bukkantak homokhordás közben. A Dankópusztán is került elő a földből több urna, a szőlőskertben szármatakorri, szkitakori edények, cserepek. Józsefházán rézkori edények, a Gorkij utcában is neolitikori ember szerszámai, eszközei. Gazdag lelettel rendelkezett a Csillag utcai szkita sir.

Bővebben nincs értelme foglalkoznunk ezzel a korrall, hiszen nem lehetett az más, mint Szentmihályé. Búd népe is csak azt az életet élhette, mint közeli szomszédja. Talán annyiban különbözött a küzdelme, hogy többet szenvedett a Tiszától, annak kiszámíthatatlan áradásaitól. A rét, a mélyebben fekvő nyugati határ évenként a Tisza árterévé vált. Ilyenkor csónakon lehetett eljutni Polgárig. Hal, csik olyan bőségben volt, hogy kézzel, kosárral foghatták.

Ha ellenség közeledett, könnyű volt elrejtőzni! Bevették magukat az általuk jól ismert nádasok rejtett zugába, s itt vészelték át a kritikus időket. Innen látták házaik magasba szálló füstjét, ami településük, majd falujuk pusztulását jelentette. Amikor meggyőződtek az ellenség elvonulásáról, visszaszivárogtak az Uszkbó romok közé. Az ügyesen álcázott vermek, az elbitangolt, majd befogott jószágok lehetőséget adtak az élet újrakezdéséhez.

2. fejezet

Búd a középkorban

Mielőtt rátérnénk a község első birtokosaira a Gutkeledekre, nem árt, ha néhány bekezdésben írunk a középkori magyar monostorokról, és a monostorokat alapító nemzetségekről.

A monostor szó azonos értelmű a kolostor jelentésű egyházi görögös monasterium szóval. A monostor és a kolostor önálló férfi és női szerzetesek lakhelye. A férfi kolostorok fölött a prior, perjel - az apát, superior, guardian - a női szerzetesek fölött pedig a nőprior - domina - fejedelemasszony - gyakorolta a felügyeletet. Lakóhelyüket fallal vették körül, és a templommal együtt négyszetet alkotott. Falvakon, városokon kívül magánosan állottak. Nagyságát, népességét befolyásolta a szerzetesek jövedelme. Mindig gazdagabbak voltak a király, a királyné, vagy a királyi hercegek által alapított monostorok, kolostorok, mert több falut, nagyobb földbirtokot kaptak és számos szolgát, nem beszélve a mesterekről. A monostorokat azért is alapították a földbirtokos családok, hogy legyen hova temetkezniük.

Amikor Mosolygó József volt tokaaji gör.kat. esperes 1952-ben személyesen felkerestem és a keleti egyházra vonatkozó kutatásairól érdeklődtem, hangsúlyozta, hogy kezdetben a monostorok keleti szertartásuak voltak, s csak később, midőn a német királlyal Henrikkel rokoní kötelék alakult ki, akkor ennek révén Gizellával jöttek be a nyugati latin szertartásu katolikus szerzetesek, akik a kolostorokban telepedtek le.

Hazánk területén a kereszténység államvallássá tételé, elismerése után sok monostor, majd kolostor épült.

Karácsonyi János ²⁴ szerint a XI-XIV. században több ágra oszló, és egy közös őstől származó /többnyire nevezetes családok/ összességét értjük nemzetségnek. Összességnek mondta Karácsonyi, mert bármennyire szétágaztak, akárhány család vált ki egyikből, vagy másikkól, mégis volt valami, ami összekötötte őket.

Ilyen volt:

1./ a vérségi kötelék.

Abban az időben az állam a közbiztonságra kevésbé ügyelt, a sérelmeket sokszor későn, olykor 10-20 év után tudta orvosolni. Természetes volt, hogy a rokon családok összetartottak, egyik a másiknak a sérelmét a maga ügyévé tette, s egy jelre, ha kellett a nemzetség összes férfiai fegyverre kelt.

2./ Szoros kapcsolat volt a nemzetség tagjai között az elsőbbségi jog, a nemzetségi földbirtok megvételére. Mindegyikük öröködött, hogy a nemzetségi vagyon a nemzetség kezén maradjon, ha valaki anyagilag nehéz helyzetbe került, ha leánygyedert, vagy a hozományt pénzben nem tudta kifizetni és így földbirtokot akart eladni, elidegeníteni, azt csak nemzetségbelinek adhatta el. Ha ezek között nem akadt vevő, akkor adhatta el a nemzetségbeliek beleegyezésével idegennek. E jog oly erős volt, hogy a nemzetségbeliek beleegyezése nélkül a földbirtokot más nemzetségbeliek nem is merték megvenni. Sőt, még a jószágvesztésre ítélték birtokait is megválthatták a nemzetségbeliek.

3./ Kevésbé biztos, de kecsegtető jog volt, hogy a magvaszakadt férfi után a többi nemzetségbeli különösen a hozza legközelebb álló ág örökölt. Ezt igyekeztek a XIII. században a végrendelkezésre adott engedéllyel kijátszani, a XV. században pedig csaknem egészen megsemmisíteni.

4./ Üsszekötő kapocs volt a nemzetségek egyes ágai között a közös nemzetségi monostor pl. a Gut-Keledeknek a nyiradonyi.

5./ Egyideig a közös nemzeti birtok oszthatatlan volt. Később azonban a nemzetiség is osztozkodott; külön jogokkal rendelkezett. ²⁵

Figyelmünket megérdemlik: mert azok voltak és maradtak, akik másfél századon keresztül az ország sorsát intézték, öszetartásuk által az ország jórészét benépesítették, a monostorok építésével a művelődést előmozdították, a letelepedést megszilárdították, az erkölcs szelídülését támogatták. Amíg a királyi hatalom őket féken tartja, addig ők saját érdekükben jobbágyaikat, alattvalóikat a kisebb rablóktól védelmezik. Gyakran a temetkezési helyül szolgáló kisebb monostorokat az okiratokban meg sem említik.

A nemzetiségnevek emlegetése történelmi emlékeinkben arra szolgál, hogy abban az időben, amikor még az egyes családoknak nem voltak állandó vezetéknévai, megkülönböztessék a hiteles helyeken, vagy a király előtt megjelenő sok János, Péter, Tamás stb. nevű férfit egymástól. Tehát megkülönböztető jel, s egyszersmind több vérrokon családi gyűjtőneve volt a nemzetiségnév. Nem alkottak külön osztályt. A nemzetiségek, mint előbb irtuk "a letelepedést megszilárdították".

Hazánkban a XI. és XII. században alakult ki a legtöbb község. Erre az időre tehetjük Búdnek, a mi községünknek a keletkezését. Van hiteles okiratunk róla, ugyanis a "Várad Regestrum"-ban a feljegyzett perek leírása között az 1216. évből ez áll: "Bud faluba való Váró törvény elé állitá Imrét, a falubelijét másfél márka miatt. Biráskodék Lesták, az urok, pristáldus vala Mihál. Váradon olyképen egyezének meg, hogy Váró fizessen a bírónak,

Imre pedig a pristáldusnak tartozék és adjon az ellenfelének 15 pondust." ^{13/} Kandra Kabos, a Regestrum értelmezője a latin szöveg "uilla Bud"-je alatt Búdt érti, illetve Tiszabúdnak adja az elsőbbséget, nem pedig Hernádbúdt sejtí a név mögött. A bíráskodó Lesták, "az urok" neve, valószínű a falu akkori adománybirtokosa, vagy rész-birtokosa.

Búd községről, mint lakótelepről egy 1265. évből származó okirat is megemlékezik. Ebben a község neve Buud ^{14/} Tárgya egy birtokrendezési ügy. Meghatározzák a Lök /Luk/, Rázom /Raazon/ és Búd /Buud/ községek közötti határt. Itt meg kell említenem, hogy Rázom abban az időben az akkori viszonyokhoz mérten elég népes község volt. Később ismeretlen időben és körülmények között pusztult el. A volt rázomi határ két község között oszlott meg. Dada és Lök gazdagodott vele. A község neve ma is szerepel, mint határnév, dülőnév. A tiszalöki erőmű építéséig Tiszalök községhez tartozó tanya volt ott. A Keleti Főcsatorna földmunkálatainál megtalálták a volt község "putriházainak"... a maradványait. A helyszínen tartózkodó régészek véleménye szerint a lakosság elmenekülhetett és kirabolta a falut, vagyis elvitte az értékeesebb építőanyagot. Pontosan megtudták állapítani, meddig terjedt a község, hol volt a temető. Településre alkalmas helynek kellett lennie.

Kik voltak a megye első birtokosai?

Az Árpád-kor első századában az ország nyugati részén lévő birtokokat adományozták a nyugatról beköltözött jövevénylovagoknak. Szabolcs területe ekkor még nagyrészt várbirtok volt. ²⁶

Szabolcs- és Szatmár megyében, sok településnek, de

a bennünket közelebből érdeklő Búdnak birtokosai a Gutkeledek.

Kik voltak a Gutkeledek?

Krónikák, történészek, régészek foglalkoztak és ma is kutatnak a család eredetéről, betelepüléséről.

A "Képes Krónika" szerzője szerint a Gut-Keledek őseit III. Henrik császár²⁷ Péter királyunk segítségére küldte hazánkba. E nemzetség a Gut és Keled lovagoktól vette eredetét, akik hazánkban rövid idő alatt magyarrá lettek és számos ágra szakadtak.

Nagy Iván ezt írja: "legbizonyosabb az, hogy a Guth Keled származata nemből veszik eredetüket. A Guth Keled nemzetség tagjai a Németországba futott Péter király segélyére mentek Stoph városából /Turóczy Chronic. XVI.fej./ és vele jöttek hazánkba Salamon, László és Gajza királyok idejében emelkedtek föl."²⁸

Karácsonyi János "A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig" című munkájának II.kötetében a Gut-Keled fejezetben azt olvassuk, hogy a nemzetség első tagjául a névadó - jául Gut és Keled ispánokat tekinthetjük, akiket az 1093 és 1111-es években emlegettek.

A Képes Krónika is a Gutkeled nemzetség kiemelkedését a később uralkodó Salamon király és Géza meg László hercegek között dúló viszálykodásnak tulajdonítja, mert akkor a nemzetség maga két részre oszlott. Az egyik csoport a hercegekhez pártolt, míg a másik Salamon királyhoz.

Dankó Imre "A Báthori család eredetmondája" című dolgozatában írja: "A Báthori család a Péter király idejében feltűnt Gutkeled nemzetségből származik. Idegen, német eredetű nemzetség." 29

Magyar Kálmán így ír a Gutkeledekről: "Kik is voltak tulajdonképpen a XI. század első felében betelepülő Gutkeledék? Az államszervezésnél játszott fontos szerepüket a legutóbbi időkig nem ismertük. A nemzetség őse: a németországi Hohenstaufenből származó Gut és Keled mint a királyi testőrség parancsnokai már Orseoló Péter királysága idején /1038-1041, 1044-1046/ elfoglalta a királyi szakrális központ Székesfehérvár melléki, valamint a Sopron, Nyírség környéki és délvidéki /Bács, Szerén, Valkó/ birtokait." 30

A Gutkeled nemzetségnek két fő ága volt a majádi és sárvármonostori. A két ág annyira eltávolodott egymástól, hogy az egyik ág a másiknak vagyonát, birtokát csak nemzetségi engedéllyel vehette meg. Nem lehetett tartós a család részéről a Sopron környéki letelepedés, mert a XII-XIII. században a majádi fő ág Nyíradony körül, vagy attól délre telepszik, sőt új birtokot szerez. A másik ág a sárvármonostori Nyíradonytól északkeletre, Szabolcs vármegye északi és északnyugati részén, továbbá Zemplén-, Bereg-, Szatmár megyében terjeszkedik.

Milyen szerepük, feladatuk volt a Gutkeledeknek?

"Végősoron, ha a Gutkeled ágak birtokait és uradalmi központjait végignézzük, a soproni, a délvidéki /bácsi, szerénsgyi, valkói, körösi/, valamint az északkeleti

/nyírségi, bihari, szatmári, beregi/ korai településeik, illetőleg legfontosabb központjai kizárólagosan az ún. határvidékekre esnek. Világos, hogy a nemzetségtagok határvédő feladatot is kaptak." ³¹

Élvezték a király bizalmát, alkalmasak voltak a világi és egyházi szervezetek védelmére, ezért kerültek ők délen, nyugaton és keleten a határnépekkel szomszédságba. A Gutkeledék magas világi méltóságokat töltöttek be. Részt vettek az állam- és egyházszervezésben. Talán ők Búdmonostor alapítói is.

1281-ben történt, hogy Pál tulajdonába került Apaj István összes birtoka. A következő falvak: Búd, Börvej, Tót-Börvej, Tarján, Palkonya, Hugyaj /ma Érpatak/ Gellért /?/, Dada és Gáva. Pállal, tehát Búd község tulajdonosával és családjával nem szűnt meg I. András fiainak a rokoni együttélése. Búd község másoknak átadása, illetve megszerzése ekképpen történt: Pál fiaitól megvették a Báthoriak és tovább adták egy részét a Szakoliaknak. A csere a község monostorának felépítése után történt.

Azt már később tudjuk meg az Anjoukori Okmánytárból, hogy a Báthoriak a monostor védőszentjéül Szent Miklóst nevezték meg /az 1762-ben épült budi görögkatolikus templom védőszentje szintén Szent Miklós püspök lett/.

Karácsonyi János történetírónknál olvashatunk arról, hogyan is lett a Gutkeled nemzetség Búdon elsőként birtokos? Egy évszám nélküli megjegyzésben jelzi, hogy a Báthoriaknak szerzett birtokuk volt Búd. Azt is megtudjuk, hogy a Báthori ág tagjai a községben, annak megvétele után "együttesen" monostort építettek. Ezek szerint a Báthori család első temetkezési helye Búdmonostora volt.

Tübben, közösen építették a monostort, de a családok igyekeztek egy-egy birtokközpontban, monostoros helyen egygyedül élni és temetkezni.

A monostor, mint templomos hely mihamar működött, ami a "Pápai Oklevéltár"-ból válik előttünk nyilvánvalóvá. A község lakosai a monostort, mint templomot magukénak ismerték el, ha a Báthoriak is voltak a kegyurak, ³² amit az bizonyít, hogy pápai tizedet fizettek, ezt szintén a pápai oklevéltár bizonyítja.

A Báthori ág tagjai a nyiradonyi monostor tagságát is többen gyakorolták. Hogy a különválást jobban érzékeljük álljon itt példaként az, hogy a Szakoliaknak Nyirbátorból való kielégítésénél Búdmonostorból csak egy részt, tehát meg nem határozott hányadot adnak, majd ezután egy szigorúan meghatározott résznek, egynegyed résznek az átengedése történik, mégpedig nem is rokonnak, hanem idegen férfinak a Szent-Mágócs nemzetségbeli I. Baláznak. I. Baláza nem sokáig használhatta Búdmonostor egynegyed részét, mert oda kellett adnia vejének, a Balog-Semjén nemzetségbeli Lászlónak az 1320-as években hozományképpen.

1325-ben Egyed fiai, Tamás és Fábán, valamint Ubul fia Mihál utódai /Balog-Semjén nemzetség/osztottak a család birtokán, benne Búd-ön is. Arról nincs tudomásunk, hogy Búdmonostoron milyen szerzetesek éltek. Annyit azonban tudunk, hogy a "Szent Miklós tiszteletére szentelt egyházának Simon nevű papja 1332-ben 16, az 1335. évi I. részlet fejében 5 garas pápai tizedet fizetett." ³³

1337-ben egy szatmár megyei birtokért folyt perben /Szakoli/ Lőrinc és fiai kibékültek a Báthoriakkal, így Nyirbátorból az őket illető rész helyett Búdmonostorban kaptak részeket.

A Gutkeled nemzetség tagjai együttesen birtokolták a közös erővel szerzett vagyont, de mert 1334-ben Bereczk fia Lőkös hirtelen meghalt, gyermekei nagyon fiatalok voltak, így a nemzetségnek 1347-ig várni kellett az osztózódással.

Ekkor I. György fiainak: III. Jánosnak és I. Mihálynak jutott a nyíradonyi monostor kegyuraságából a Báthori örökösöket illető rész egyharmada, a pordányi rész fele, Encsencs Üllő részének fele, Kis-Léta negyede és Szaniszló egészen. Szaniszló kedvéért lemondtak minden követelésükről, melyet a sárvári monostor, Nyírbátor, Pócs, Nyíregyháza és Búdmonostor részei iránt támaszthattak volna.

A középkor egyik legnagyobb csapása az Európa-szerte dühöngő mirigy- és pestisjárvány, amit közönségesen "fekete halál"-nak is neveztek. Ez a Kelet-Ázsiából behurcolt betegség 1348-ban elérte Szabolcs megyét, természetesen Búd sem maradhatott ki belőle. Általában a lakosság egynegyed része pusztult el. Súlyosbította a helyzetet az, hogy a betegség áttért az állatokra is. Tömegesen hullott a szarvasmarha, sertés, juh, még a kutyák is megkapták a járványt. Nem hiába vették be a könyörgéseikbe "éhségtől, tűzvészről, járványtól ments meg uram minket." A korabeli egészségügyi viszonyok, babonás hiedelmek szabad utat nyitottak a járványoknak. A robotoló jobbágy vagyonszerzését a jószág képezte, ha ettől meg kellett válnia, mert tehetetlen volt a dögvésszel szemben, évekig nem állt talpra. Földesurától sem remélhetett segítséget, őt sem kímélte a természeti csapás.

1349. március 16-án az Egri Káptalan Nagy Lajos királynak jelenti, hogy /Balog-Semjén nembeli/ Biry Tamás Szabolcs és Szatmár megyei birtokait neje, fiai és leányai között elosztotta. Ebben a jelentésben Búdmonostora néven említődik községünk.

Az urbéres viszony

A jogviszony a földet birtokló földesúr és a nép között az urbéres viszony volt. Birtokos a földesúr, a ha-

szonélvező a nép a telkekre osztott földön. Kedvezőbb volt az úrbéres szolgáltatás, de a XIV. században, Nagy Lajos idejében, amikor a jobbágyság társadalmi osztállyá alakult megnövekedtek a terhek. 1351-ben biztosítja a törvénykönyv a Károly Róbert által bevezetett telekadót, vagy portaadót, de van egy fogyatéksága, mert nem veszik figyelembe, hány család lakik a telken. Telkenként az évi adó 18 dénár 3 garas volt. A pénzsűkös világban ez a készpénzes adózás nagy gondot okozott a telkes jobbágnak. Ehhez járult a földesúrnak fizetendő kilenced /nona/ az egyháznak járó tized /decima/. A földesurak telhetetlensége, kapzsisága közismert volt. Mindig fölfelé kerestettek. Ajándékozott a jobbágy, ha a földesúrnál gyermek született, ha meghalt, ha megnősült a fia, vagy férjhez ment a lánya, karácsonykor, húsvétkor és még ki tudja hányszor. Tehát az évi termésből, állatszaporulattól két- tizedet leadott a nép, adta a vetőmagot, robotolt, dolgozott, nem volt lehetősége és módja a gazdagodáshoz, szűkösen és nehezen élt.

Az emelkedő terhek, a megismétlődő járványok a lakosok helyzetét mind elviselhetetlenebbé tették. A XIV. században Zsigmond törvényei segíteni szeretnének, de nincs lényeges javulás a jobbágyok életében.

1354-ben a Báthori Bereczk három fia ágán leszármazottak között Bihar-, Szabolcs-, Szatmár megyei birtokait három részre osztották, mégpedig Ábrám, Kenéz, Kókath, Encheuch, Wencheleu, Léta, Lugos, BUD, Nyíregyháza községeket.

Mályusz Elemér által közölt egy 1437. évben keltezett "í-téletlevél"-ből olvashatjuk, hogy a két Búdonostor mel-léki birtokos: Balog-Semjéni Kállai /Kálló-1/ Lőkös /Leu-

IOSE ANDRÁS MUSEUM
NYÍREGYHÁZA
KÖNYVTÁR

12.606

kus/ fiának Miklósnak és István fiának Lászlónak a monostor emberei élelmezésével megbízott rakamazi famulusaival milyen kegyetlenül, embertelenül bántak. ³⁴

Az "Itéletlevélből" szószerint a következőket olvashatjuk: "A leleszi prépostnak ³⁵ és konventjének két megbízottja tanukat hallgatott ki arra vonatkozólag, hogy alperes Kállai Lőkös fia Miklós és István fia László famulusaikkal és kíséretükbe szegődött birtokosokkal és más társaikkal felperes rakamazi Illés fia Lászlónak, Egyed és Jakab famulusainak Gyománban ³⁶ az úton, amikor azok Rakamazi László kecsiján Bódbe /Beudbe/ élelmet vittek, elfogták-e és Kálló faluba vitték-e Rakamazi László kocsit húzó négy ökrét elvették-e, vagy pedig Egyedet, aki a kiskoru Jakabbal éjjel az alperesnek gyománi részbirtokról rablók módjára ligna seu edificia domorum jobagionum ipsorum ibidem commorentium vitte-e a négy ökrös szerkerén és a megye által Kállón felakasztották, Jakabot pedig közbenjárók kérésére szabadon bocsátották?"

Rakamazi panasszal élt a felsőbb hatóságnál, de ezzel az idősebb famulusát már nem menthette meg. Ugyancsak Mályusz Elemér oklevéltárából tudjuk, az úgy újbóli tárgyalására Kállai Miklós már ötvened magával jelent meg, esküt tett arra, hogy Rakamazi László familiárisait éjjel kapta rajta az épületfa rablásán és az idősebbet azért akasztották fel. Ezek a dolgok gondolkodásra késztetnek bennünket, mégpedig azért, mert a perben végeredményben két nagyurú család tagjai álltak szemben egymással. A per tulajdonképpen a vesztese Rakamazi László felakasztott familiárisa lett.

A tulzott és embertelen bosszu az akkori időkben nem volt ritkaság. A Kállaiak családjában különösen nem.

3. fejezet

Büd birtokosai

Büdről leválasztják Szentmihályt /1445/

Az 1355-60-as években a szomszédos Szentmihály fejlődésnek indult. Már 6-8 ház is állott a faluban, és ha az átlagos családi lélekszámmal az öttel szorzunk, egy népesedésnek induló települést találunk. Sajnos a békés életet megakadályozta Kórogyi István, aki báni méltóságot töltött be, és mégis törvényszegővé vált azzal, hogy 1390-ben Szentmihályt elnéptelenítette. Ekkor Kereszturi László és Gergely tulajdonát képező falut /Szentmihályt/ Kórogyi átköltöztette Debrecen szomszédságába Kamarásra, a birtokára. Hogy mi késztette erre a cselekedetre nem tudjuk, valószínű szűkött jobbágysai voltak itt, ez azonban csak feltevés. Kórogyit kötelezte a király a birtok visszaadására, az meg is történt, de a jobbágyság Kamaráson maradtak. Így lett Szentmihály mintegy 50 esztendőn át lakatlan. Természetes, hogy a szomszédos Büd, mint elhagyott helyet használta Szentmihály határát, amíg az új tulajdonos Báthori András 1445-ben le nem választotta Büdről. ³⁷

A Hunyadiak korából okmányok, iratok nem maradtak fenn községünkéről.

BIRTOKOSOK /1549/

1549 BEWD

Földesurak	Porta	Ludex	Pauper	Servi	Nova domus	Deserta
Wolfgangi Báthory	2	1	1	-	-	-
Johannis Nagy	2	1	2	3	-	2
Michaelis Bessenyei	2	1	-	4	-	-
Relicta Nicolai Báthory	1	-	4	-	-	-
Nicolai Zeleméry	6	1	1	-	3	-
Összesen:	13	4	8	7	4	2

Az öt földesurnak 13 portája volt, ami nem azt jelenti, hogy 13 család lakott Búdon. A porta az egy olyan belsőség, amely nem volt olyan zárt terület, mint ma az udvar, de a házához a jobbágy szénával megrakott négyökrös szekerekkel behajtott, ott meg is fordulhatott. Ha a családból a gyermekek önállósodtak, akkor építhettek ugyanarra a portára házat, így több ház is állott a portán, több család is lakott rajta.³⁸

Új birtokos tűnik fel az 1553-as összeíráskor, Bessenyei helyett a Hódos-család három portával.³⁹

A török szomszédsága, állandó zaklatása nyugtalanítja a község lakóit, vannak, akik el is hagyják a falut. Öt portáról azt mondja a korabeli írás, elhagyatott telkek. Ezekben az években, ha nem is állandóan, de már a törököknek is adóznak. Ilyenkor a császárnak az adó 50 %-át, és a törököknek is a kivetett adó 50 %-át fizették. Kétfelé adóztak, de nem volt kiméletes egyik sem, mert a tö-

rők igyekezett biztosítani az évi bevételét, a német adó-behajtók, a császári katonák kegyetlenségeikről voltak híresek. Mit tehetett a dolgozó paraszt? Ment ahhoz a földesurhoz, ahol kiméletesebb bánásmódot remélt, nagyobb biztonságot élvezhetett. Húzódott északra, ahol legalább a családját biztonságban tudhatta, és menthette saját életét.

Hiteles forrásunk az 1556. pápai tizedjegyzék. Ekkor körülbelül 175 fő Búd lakóinak a száma. Azt is meg tudjuk az összeírásból, hogy plébánosa nincs. Ez arra enged következtetni, hogy a monostora is elpusztult. Tizedet 35 jobbágy fizetett. A juhállomány 667 db. ⁴⁰

Az ekkor összeírt családnevek a következők:

Nagh /Nagy/	Elek
Naadhazy	Berczy
Kys /Kis/	Telegdy
Oroz /Orosz/	Molnar
Wonza	Marton
Zakalos	Korlat
Kyspal	Georffy
Dyza	Dienes
Nyry /Nyiri/	Gyalu
Fekete	Thalas
Byró /Biró/	Thewke
Holdy	Tóth
Putnoky	Herman

Az 1566.- évi dézsmajegyzék szerint 9 porta után fizettek pápai tizedet. Mint Dézsmabegyűjtő helyet tartják nyilván ebben az időben községünket. Valószínű alkalmas

épületek, szérű állt rendelkezésükre, hogy a környék terményét, takarmányát idehordták össze, mert a legközelebbi dézsmagyűjtő hely Timár volt.

1566-ban BEWD turcis subdita /török megszállás/. Ekkor három birtokost találunk: Nicolai Báthory, Sigismundi Báthory és Nicolai Zeleméry. Eltűntek a Hódosok három portával és a két portával korábban rendelkező Nagh-ok.

Felsorol az összeírás kilenc jobbágyot: Andreas Thelek p.l, Blazius Fekethe p.l, Georgius Nyiri p.l, Stephanus Oroz p.l, Stephanus Fekethe p.l, Marthinus Tóth p.l, Petrus Tóth p.l, Joannes Oroz p.l, Michael p.l, Találunk még a névsorban birót/?: Nicolaus Sewllő, Georgius Thurdi és Nicolaus Zenijess. ⁴¹ A birói tisztség ebben az időben nem volt valami nagy kiváltsággal járó hivatal. Adót nem fizetett, de a földesur bármikor leválthatta, és ha úgy tetszett, deresre húzathatta.

Ezekben az évtizedekben még nem egységesek a jobbágyok terhei. Nincs ez országosan rendezve. Igaz, hogy az 1514-es törvény heti egy napban írja elő a jobbágy robotját, de nem egységes a pénzjáradék, az "urdolga". A földesurak minden eszközt megragadnak, és a jobbágyokat mind nagyobb és nagyobb terhekkal sújtják, nem riadnak vissza büntetéspénzek jogtalan kiróvásától sem, csak hogy növeljék bevételüket. A jobbágyoktól elvett földeket a magukéhoz csatolják, így növelik majorsági földjüket. ⁴² Ahogy nőtt a földesuri birtok, úgy jelentkezett a munkaerőhiány, s ebből fakadt a jobbágyok tudlagoztatása. ⁴³

Kezd tért hódítani a jövedelmezőbb majorsági gazdálkodás. Ehhez nyugalomra és békére lenne szükség, ami sajnos hiányzik. A török által megszállt területeken a lakóhelyükhöz ragaszkodóknak életük nincs biztonságban. Tudjuk, hogy a nőket és gyermekeket, ha módját ejthették,

rabszija fűtésként és vitték Törökországba. Ezeket a szerencsétlen foglyokat megjegyezték. Vagy a fülüket vágták le, vagy az orrukból csaptak le, hogyha valaki elszökik, akkor tudják, melyik szállítmányhoz tartozik. Az ilyen bélyegző helyeken halmok voltak a fülekből, orrdarabokból. Nem volt fertőtlenítés, költözés. Az egykori krónikások feljegyzése szerint kitaposott ösvények mutatták az utat Konstantinápolyig, amit a magyarok, a mezitlábos vándorszorgó foglyok tapostak ki. Nem volt érdekes, hogy hány érkezik meg élve. Utánpótlásról gondoskodtak. Nem kell nagy fantázia ahhoz, hogy miért is néptelenedtek el a török által megszállt falvak.

1594-ben a Máramaros irányából betörő tatárok pusztítása után 106 falut neveznek meg, mint gyéren lakottat, vagy elpusztultat. Büd is az állandóan zaklatott községek között van, akárcsak a szomszédai.

Büd és a hajdúk

Két okból is kíváncsún tartom, hogy bővebben foglalkozzunk a hajdúkkal. Elsősorban azért, mert csaknem három évszázada élnek egymás mellett Szentmihály és Büd lakosai a szomszédos hajdúvárosok népével és nagyon keveset tudunk róluk. Másodsorban Büdnek is volt magánföldesuri kiváltságlevele.

A hajdú szó eredetéről két elmélet alakult ki. Kniezsa István így magyarázza: "a magyar hajtó - hajdó - hajdú többszám nominativusza ment át a szláv, román, német nyelvbe." ⁴⁴ Dusán J. Popovic szerb kutató a "hajdút" török eredetűnek véli, hivatkozik Vámbéry Árminra a világhírű orientalistára, aki szerint a török megfelelő szó népfelkelőt, önkéntest jelent. Hasonlít ez a szó az ukrán

hajdamak szóra is, amely nem jelent mást, mint hajdúkat.

A déli szlávok mint martalócok, haramiák harcoltak az országukat pusztító törökök ellen. A két szó a XVI. században került a szókincsünkbe.

Tudjuk, hogy a hajdú szó azoknál a népeknél lett használatos, több variációban is, akiknek az életébe beleszóltak a törökök. Nem a szó eredete a fontos, hanem az, mit takar, kik vannak mögötte, mi a politikai, társadalmi tartalma. Általában a köztudatban a hajdúk alatt értjük azokat, akik valamikor jobbágyok voltak, szabadságra vágytak, menekültek a földesuri terhek, az elnyomás és állami fennhatóság alól. Kiméretlenek voltak a megszálló és sanyargató törökökkel szemben.

Hazánk területén nagyban befolyásolta a hajdúság kialakulását a feudális rendszer, a Habsburg és török uralom.

A XVI. században tömegesen menekülnek a jobbágyok a török által megszállt területekről. Akiket a török kiűzött otthonából, csapatokba verődve rablásból, törökök elfogásából, de jobbára a szegény nép nyakán élőködve tengették életüket. Nemcsak jobbágyok, de a társadalom minden rétege található soraikban.

Megkülönböztetünk szabad hajdúkat /számban a legtöbb/, akik semmiféle hatalomtól nem függtek, tervszerűen csatengoltak, leginkább a török szomszédságában. Nem riadtak vissza jobbágyfalvak, nemesi kuriák, városok polgárainak kirablásától sem, ha szűkiben voltak az élelemnek, pénznek.

A XVI-XVII. századi ismert csoportjuk a királyi hajdúk rétege. A király állandó hadseregéhez tartoztak, főleg végvárokból szolgáltak. Olcsó katonák voltak, a zsoldjuk alig haladta meg a havi 2 Ft-ot, de sokszor az

is elmaradt. Portyáztak, tétlenségükben a vár körüli földet munkálták, jövedelmük növelése céljából.

A hajdúság harmadik része a földesuri magánhadsergebbe szegődött. Őket magánföldesuri hajdúknak nevezzük.

A hajdú városok lakossága házasság útján is gyarapodott, a környező falvakból, de főleg jobbágyszőlőkből választottak feleséget. Rápolti Mihály nánási ref. lelkész feljegyezte, hogy Büdről és Szentmihályról is nősültek nánási hajdúk.

Bocskai, ha szerette és kedvelte is a hajdúkat 1605-ben elérkezettnek látta az időt, a hajdúkérdés megoldására. A zsitvatoroki béke után a császár megtiltotta a hajdúk portyázását, a készülő bécsi béke szinte feleslegessé teszi a hajdúkat. Előtérbe került a hajdúk nemességi ellenessége, saját földesuraik elleni osztályharcuk. De mi történjen a feloszlott hajdú sereggel? Lehet őket kényszeríteni a földesuri fennhatóság alá? Minden erejükkel a jobbágyságba való visszahelyezés ellen harcoltak. Tömegesen a felvidéken tartózkodtak, leszállításukra nem volt pénz. Bocskai anyagi helyzete megromlott, és ami váratlanul jött, 1606. decemberében meghalt. Új fejezet veszi kezdetét az ország és hajdúk életében.

Alkudozások, tárgyalások egész sora következett. Mindenki szabadulni szeretne a hajdúktól, még szomszédságuktól is. A felkelt hajdúk a Bocskai adományokon kívül megkapták Polgárt, Szentmargitát. A felkelés vezetői a kiváltságolt hajdúk érdekeit nézték, a hozzájuk csatlakozott parasztokkal keveset törődtek. A feudális társadalomban kiváltságos hajdúk 1848-ig biztosították jogaikat.

A kiváltságoltak leszállítása nagy huza-vona után megtörtént és a fejedelem adománybirtokán jött létre a hét hajdúváros. A kiváltságolásból kívül maradtak rossz-

szabb volt, mert nem tértek vissza eredeti helyükre, akkor vagy a földesúr, vagy a török fennhatósága alá kerülnek. Arra vártak, hogy majd csak valamelyik földesur szolgálatába állnak.

Rákóczi Zsigmond fia György Búdre telepített hajdúkat /a kiváltságlevél 1956-ban megsemmisült/. Álljon itt bizonyítékul I. Rákóczi György és Lórántffy Zsuzsanna 1643. április 6-án Fogarason kelt oklevele, amelyet a Pusztán álló Balsára vonatkozóan adtak ki. "Nyolcadszor /igy/ hogj pedig az nekunk es maradékinknak való szolgálatra alkalmasabbak lehessenek, tartozik kiki közülök, jo készüllettel lenni nem csak valami alavalo hajdu modon pedig, hanem ugjan katona modon eisekkel panczil vassal fegjer derekkal, farkasburral, kopjaval, level hordozásra pedig szintén az Pocsaik Teglasiak BUDIEK, Medgyaszaik a tob joszakaikban valok ejjel nappal valamint az szukseg hozza, es Patakrul parandsoltatik kotelesek legyenek".

Búd 1624-ben kapott szabadságlevelet

A környező mezővárosok az alábbiak szerint jelzett időben az országban elsőként nyerték el a szabadságleveleket:

1. Nánás	1605,	5. Vámospércs	1605,
2. Bőszörmény	1605,	6. Polgár	1608,
3. Hatház	1606,	7. Dorog	1632.
4. Szoboszló	1606,		

/Rövid ideig volt magánföldesúri hajdútelepülés. II. Ferdinándtól királyi kiváltságlevelet szerzett, amely megegyezett a Bocskai félével./

1619-ben a Kállót, Tokajt és Ecsedet behódoltató Bethlen Gábor fejedelem uralma alá került Búd is. Így Erdélyhez tartozik és mint új hajdúkirajzás, telepítés nyugodtan élhetett Erdély védőszárnyai alatt. A kiváltságokat Szabolcs megye kétségbevonta és mint jobbágyközseget kívánta kezelni. Jobbágyi terheket vetett ki rá, ami ellen a lakosság tiltakozott. A község a megyének sokáig ellenállott.

Amint említettük, Búd a Rákócziak birtoka Tedejjel együtt. Az urbárium szövege a mai fogalmazásban:

Szolgálatok: Tedely és Búd, mivel inkább csak jövevény jobbágyból áll és /török/ hódoltság alatt is vannak, urunktól, őnagyságtól levelük is van, amely /Sáros/ Patak várában kelt 1624. március 28-án. Ha valaki ide akar menni, arra is szabadsága lévén, őnagysága a falubelieknek alázatos kérelmükre az őszi vetésnek való szántást megengedte nekik, hanem tavaszi vetéssel tartoznak mind-azáltal úgy mint árpát 60 köblöst és 1 és fél köblös kölest vetni, azonfelül Búdon a búza vetésnek való szántás-ban segitenek. Kaszáló rét őnagysága számára itt a rét-közben egy Bede - nevű rét van, másik meg egy kertben van, melyet Mirkó - kertnek hívnak. Emellett van két parlag is, kapálásnak idején azért 14 öl szénának való füvet tartoznak kaszálni, és feltakarni, összehordani, helyre- rakni. Ezenkívül amiben, amikor parancsolják, mindenféle szolgálattal tartoznak. ⁴⁵

URBÁRIUMOK /1631-/

Possessio BÚD és Thedey 1631. junius

Búdon 2 jobbágy, egyik szolgál. Tedejen 5 örökös jobbágy.

Egyéb szolgáltatások mellett a tokaji szőlőhöz adnak szekereket és gyalogosokat a szüret időtartamára. Tedejen

a Váradról hajtott göbolyós marhát is szerjálásban őrzik. ⁴⁶

1632. december BUD portio

Nomina colonorum	Filii	Equi	Boves	Iuveni	Vacca	Oves	Porci
Telepesek nevei	fiaik	lova	ökre-	tinó-	tehe-	juha-	ser-
	ik	ik	ik		neik	ik	té- seik
1	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Szabados Eötvös	-	-	-	-	-	-	-
György	-	-	-	-	-	-	-
Biró Nagy János	-	2	6	2	3	-	7
Chereő Thamas	-	1	-	-	-	-	1
Orosz András	-	2	8	8	4	-	3
Anthal Mihály	-	3	5	8	12	-	3
Geley Lukacz	-	3	10	12	20	62	10
Sárosy András	-	3	-	-	5	-	3

/A személyek száma 7 össz./

Büd habet portas 1/2 de egész falu vagion. /Féltelkes az egész.../

Cenzus: /kivetés/ Az ország adóján kívül egyéb adózással nem tartoznak.

Proventus: /jövedelem/ Dézsma adással, ünnepi bor kiadás-sal, korcsmároltatással és minden egyéb rendtartásokkal egyenlő terhet viselnek a Tedeiekkal.

Servitia :/Szolgálatok/ Majorsági ... szántóföldek őnagysága számára nincsennek itt meghatározva, hanem a falu szántás idején, mikor nyilast ... oszt, akkor szoktak az uruk számára, a kurátor /gondnok/ és a hites bíró a jobbnak ítélt földön nyilast kivenni. Őszi vetésre, melyen a tedeiek is segítenek 26 köblöst ... szántanak, árpanak

pedig 20 köblöst, ebben a tedeiek nem segítik /a bűdieket/ kölesből 1 köblöst /szántanak/. Kaszáló rét ónagysága számára a Bete nevű réten van, melynek kaszálása egy nap megtart 100 embernek. Kaszálással, takarással, minden egyéb rendbeli szolgálattal ahová és amikor parancsolják, ők tartoznak. Egyéb szokások és rendtartások mindenben olyanok és egyenlők a tedeiekével.

1633. évi őszi vetés BÜD-ön 30 köből.

1634. március 1. A sárospataki uradalom inventariuma ... BÜDön 312 ellő juh, 34 ürü, 22 kos, 69 kosbárány, 67 idei nősténybárány, 51 borjas tehén, 29 ökörtinó, 22 úszótinó, 35 tulok, 23 tavalyi bikaborju, 8 tavaji úszóborju, 15 negyedfü úszó, 11 meddő tehén, 5 bika, 2 ökör, 53 ló, 29 csikó. Edények, bőrök 116/2 köből zab, 18 köből köles, 24 öl széna.

Elvetettek Gáván 11 köből zabot, 23 köből árpát, Tedejen 40 köből árpát, 32 köből zabot. BÜDÖN 15 köből árpát, 9 köből zabot. ⁴⁷

1635. március 1. A sárospataki uradalom inventariuma "BÜDön egyszobás, kamrás, pitvaros majorház, berendezve, tejtermék készítésére. Bőrök. 442 juh, 4 juhnyíró olló, bélyegzővasak. 40 tehén, 11 tavalyi, 25 idei borju, 125 ló, 60 köből árpa, 35 köből zab, 20 köből köles, 14 öl széna. Lengyel Ferenc pásztorkodása alatt való barmunk 38 nagyrészt szőke tehén, 2 szőke ökör, 44 ötd-, negyed-, és harmadfü tulok, 15 tavalyi úszó, 18 tavalyi bikaborju, 14 harmadfü szőke úszó, 1 harmad- és 1 negyedfü bika, 1 öreg bika". ⁴⁸

Szabolcs megye panaszára 1635-ben az országgyűlés /Sopronban/ foglalkozik a hajdúk kérdésével és a 68. törvénycikkben a rendek kimondják, hogy Nyíregyháza, Téglás, Szentmihály, Búd, Ujfehértó és Nyírbátor községeket nem

ismeri el hajdútelepülésnek, s a hajdú kiváltságokkal nem élhetnek. "a jobbágyság állapotába visszahelyezték és a földesurak őket az összes közös adózásonak, ingyen munkáknak, valamint dézsmáknak, a parasztokkal egyenlő teljesítésre, meg magok közé fogadott jobbágyoknak visszaszorítására szorítsák" ... Ennek ellenére sem BÜD, sem az említett községek nem hajlandók lemondani a hajdú szabadságjogokról.

1638-ban ismét foglalkozott az országgyűlés ezzel a kérdéssel és a 67. törvénycikkben ugyancsak kimondják a jobbágy sorsba való visszahelyezést. Az érintett községek tiltakoztak a megye javaslatára hozott törvény ellen, mert Erdélyhez tartoztak. A hatalom közvetlen gyakorlása az Erdélyi fejedeleme, aki meg is erősítette őket kiváltságukban. Ez önbizalmat adott a zaklatott községeknek és fokozta ellenállásukat a nemesi vármegyével szemben. Az erdélyi fejedelem a község lakóit számontartotta, "must-ra" alá vételüket elrendelte, és mint "mezei" mozgó katonákra igényt tartott. Hiába voltak a későbbi 1647, 1649-es országgyűlési határozatok, az 1635-ös törvény megújítása, az érdekelt községek, köztük BÜD szembeszállt a nemesi vármegyével.

1639. május 1. A sárospataki uradalom inventariuma

Büd majorház kamrával, pitvarral. Tejtermék készítésére szolgáló felszerelés. 180 juh, 12 kos, 7 ürü, 62 kosbárány, 59 jeke-bárány, 2 gulya, egyikben 24 tehén, 10 tavalyi és 20 idei borju, a másikon 7 tehén, 2 bika, 2 ökör, 24 östöd- és hatodfű tulok, 4 harmadfű tulok, 5 harmadfű üsző, 4 tavalyi borjuk. Egy borjusakol, egy juh-félszer és egy juhfejő - osztronga, egy szénaakol, 36 kanca, 1 mén, 16 tavalyi csikó. A kesznyéteni és ónodi ménesben van innen 4 ló. Bőrök ... 49

Őszi vetés:

Büdön 10 köből buza

Tavaszi vetés:

Büdön 7 köből árpa

Büdön 3 köből zab

Büdön 2 köből köles

Proventus/jövedelem/ Semminemű veteményekből dézsát nem adnak, se marhájukból az dominus terrestrisnek /a földesurnak/. Kocsmában a három ünnepben /valószínűleg karácsonykor, husvétkor és pünkösdkor/ egy hordó bort szoktak kiárulni, azonkívül időközben is szoktak árulni, amikor kelete van.

Servitia: /Szolgáltatások/

Ez tartalmilag megegyezik az 1632. decemberi összeíráskor rögzített szolgálatokkal, igaz szűkszavubb, mert nem írja le tételesen a tavaszi és őszi szántásokat köb-lösökben, még azt sem, hogy a tedejiek mikor tartoznak segíteni a büdieknek a szántásban, de a szabadságlevélről így ír: "Uruk ő nagyságától volt ilyen szabadságuk is, levelük, hogy amikor a jövevények el akartak innen menni, elmehtek."

Százharmincnégy évvel ezelőtt volt a Dózsa-féle parasztháború. A parasztság örökös röghözkötöttségre lett ítélve, de a Rákócziak humanitása, - ha követelnek is - szabadságlevélben biztosítja a telepését, ha nincs mege-légedve a földesurával, elköltözhét.

Munera: /ajándékok/ Ünnepi és egyéb ajándékokkal nem tar-toznak, hanem amikor az idő alkalmas fél vedér csikot ad-nak a pataki konyhára.

Mulcta: /büntetés/ Birság tekintetében, ugymint kők vér és hatalom, mely egy forintot nem haladja meg, ezideig a

falué volt, az egy forintos birság az ispáné. Tilalom az orvbirság és egyéb törvénybeli tizenkét forintos birságok a földesuré. 50

Az eddig bemutatott urbáriumok szövegei arról tanuskodnak, hogy a földesurak gazdaságvezetői körültekintő pontossággal vezették az uradalom számadásait. Természetesen ez nem volt a részükről egy önzetlen és földesuraik iránt fakadó önzetlen cselekedet, hanem kellő ellenőrzést, számonkérést kell feltételeznünk, és így a több lépcsős adminisztrációs hivatalvezetésnek lehetünk a tanúi.

Ismét hivatkoznom kell a községnek Erdélyhez való tartozására, mert ez tette lehetővé, hogy meghiusítsa a megye törekvéseit. Búd az 1645-ben III. Ferdinánd császár és I. Rákóczi György között megkötött linczi béke alapján Rákóczi György fejedelemnek és "mindkét ágon leendő marsdékának" lett átadva az ecsedi uradalomhoz tartozó birtokrészekkel együtt.

1647. június 1. Kimutatás a büdi majorság - marháiról

Nagyon öreg ökör	no 71
negyedfű tulok	no 5
harmadfű tulok	no 7
öreg bika	no 5
fejős tehén	no 11
meddő tehén	no 7
harmadfű üsző tinó	no 14
tavalyi üsző tinó	no 3
ez idei ökör borju	no 7
ez idei üsző borju	no 4

---

summa facit /összesen kitesz/ no 133 51

/1648-tól a község a sárospataki uradalomhoz tartozott, egy 1648-ban kiadott királyi adománylevelél is bizonyítja./

1648. URBÁRIUM. BUD portio /rész/

Nomina colonorum	Fili	Equi	Boves	Vaccae	Oves	Porci
Telepesekek nevei	Fia- ik	lova- ik	ökre- ik	tehe- neik	juha ik	sértő- seik
Judex Millye						
András /bíró/	2	-	2	2	-	2
Molnár Gergely	1	-	-	1	25	- Eöcse János
Kis Miklós	1	-	2	-	-	- kilencz napos
Özv. Bálint Já- nosné	2	-	-	1	-	-
Özv. Vár Gergely- né fia Demeter						világta-
elszökött	-	-	-	-	-	- lan
Reszeghei István	2	-	6	6	-	8
Reszeghei György	2	-	2	3	-	- ketten egy kenyeren
Szabó István	1	1	-	4	-	4
Szénás István	1	-	-	1	-	-
Orosz István	1	-	-	3	-	-
Summe personarum						
no 9	13	1	12	22	25	14
/személyek száma összesen./						

Marhas vagon 2. Gyalogh szeres 4. Biro 1. Eözvegy aszony szeginy 2.

Porta szam vagyon itt no. quartalia 1 1/2.

Cenzus: Sz. Mihály adajaval nem tartoznak az országh adajan kívül. 52

Megyei tiltakozás a hajdú kiváltságok ellen

1659-ben Szabolcs vármegye gyűlésén, amelyet Petneházán tartottak, végzést hoztak a megye vezetői, amelyben ez olvasható: " - de vadnak némely obsoletum /közönséges/ és országhtól elrontott privilegiumhoz /kiváltsághoz/ ragaszkodó helyek, u.m. Nyirbátor és ahhoz tartozó jószágok és többek. Item /hasonlókép/ némely hajdú nevet maguknak vindikáló /követelő/helyek u.m. Nyiregyháza, Téglás, Bal-sa, BÜD, kik felől elég világos articulások /törvénytörvényszakaszok/ vadnak ... de minthogy azon helyek efféle exercitiumokban /gyakorlatokban/ hatalommal resistálnak /ellenállnak/a vármegye biráinak s egyéb iránt is hatalmas emberek birják, instálni /kérni/ kell, hogy azokban a törvény jobbitssék megh ..." 53

1670. március 27-re Lipót által összehívott országgyűlés újra foglalkozott Szabolcs megye panaszával. Ime a panasz egy része:

" ... minthogy az mi vármegyénkben és egyebütt is a kárik hajdúvárosokat állitana, ugymint Dob, Szegegyháza, Bekeny, BÜD, Nyiregyháza, Ujfehértó az, hová az nemesség jobbágysai sokan szabadságnak okáért földes urak alól elmennek, kiből mind eő felségének, mindh az nemességnek, sok kára következik. Eő felséghe találjonmódot benne, hogy az kik eddig efféle falukat avagy városokat épittetnek: azok deleáltassanak /elpusztithassanak/. Ez is igazolja,

hogy a hajdútelepek és a megye között állandósult a vita, de igazolja azt is, hogy a hajdú kiváltságok vonzották ezekben a helységekre a szökött jobbágyokat.

Határozott követelése Szabolcs megyének: "az igaz hajduság csak ez öt helyből álljon: Polgáriban, Nánásban, Hatházban, Perezlen /Vámspércsen/, Zoboszlóba, a többiben hajdu ne legyen, hanem paraszt ember" - külön hangsúlyozza még, hogy: "Nyir-Egyházán hajdu ne legyen, minthogy ország utában vagyon".⁵⁴

Emlékeztetőül meg kell jegyeznünk, hogy Hajdu vármegye ebben az időben még nem létezett, csak 1874-ben alakult Szabolcs és Bihar megyékből. Azt is jó tudnunk, hogy a hajdúvárosokba azért volt kevés beleszólása a megyének, mert az odatelepitettek örökös joggal kapták a földet Bocskaitól. A magánföldesúri hajdúk nem lettek szabadparasztsok, mint a hajdúvárosiak, de földet, megélhetést biztosított az állapotuk, mentesek voltak a jobbágyterhektől - nem fizettek kilencedet, tizedet - elismerték szabadköltözkeségüket.

Reformátusok többségben

BÜD lakossága továbbra is élhetett békességben, élvezhette védettségét. Ebből az is következik, hogy szabad vallásgyakorlata volt. A debreceni református egyházmegye 1679-ben a "Vajda-Kabán" tartott gyűlésen úgy határozott, hogy a kb. 20 évvel előbb elpusztult, vagy szétszóródott Tedely község református egyházának ingóságait BÜD református egyháza őrizze, a határozat így szól: "A tedei egyház czinkannája, czintányérja, ezüst pohara a büdi ref. egyháznál tétessék le, míg a tedejiek régi lakóhelyükre visszatérnének".⁵⁵ Bűdön ebben az időben fából épült re-

formátus templom volt, lakóinak nagy része református felekezetű. Egyházi vonatkozás még ebből az időből: "Büd /debreceni e.m./ A debreceni tractus 1684-ben rendelte Turi nevű papja fizetésének javítását, 1684-ben a tractus Turi Istvánt ide kibocsátotta lelkésznek." 56

Hitélet volt a nehéz időkben is, az e.m. gondoskodott papjáról. Később, amikor a katolikus nyomás erősödött, a reformátusok Pocsajba és Eszlárra költöztek. /Az említett ezüst pohárka most a debreceni Déry múzeumban van. Hogyan került oda, nem tudom./

4. fejezet

Török dúlások, kuruc idők

Az 1645-től számítható viszonylagos békés időszak II. Rákóczi György fejedelemségének végéig, 1660-ig tartott. 1657-ben kegyvesztett lett a szultán előtt és megfosztották a fejedelemségtől. 1659-ben a török elfoglalta Nagyváradot. A kalandozó, portyázó törökök dúlták, rabolták magát Büdöt és a környező községeket is. Nemcsak a törökök, de a zsoldos német és a lengyel katonaság is pusztított itt. Sörös Mihály, amit Szentmihály történetében a 12. lapon ír, az vonatkozik Büdre és a szomszédos településekre is.

Rápolthi Papp Mihály szentmihályi református prédikátor meneküléseket, "futásokat" jegyez föl 1660, 1661, 1662, 1663, és 1664-es évekből. Futottak a dobi Sózó szigetre, a tatárok, törökök, kóborló német zsoldosok elől. Vajon el lehet-e képzelni azt, hogy a Dobra menekülő szentmihályiak a Büdön keresztül vezető úton észrevétlenül átmentek-e a községen, és nem követték őket a büdiek.

Miért menekült olyan kétségbeesetten a lakosság? Azért, mert sem a török, sem a zsoldos császári katonák nem kimélték a falvak lakóinak vagyonát, életét. A katonai csapatok élelmezése, lovainak takarmányozása szervezetlen volt. A harcoló, vagy csak beszállásolt katonák mindig azt a területet élték fel, sőt nyugodtan mondhatjuk, hogy rabolták ki, ahol éppen tartózkodtak. Nincs vége a zaklatásnak, garázdálkodásnak. Tehetetlenek velük szemben a hatóságok is. Az osztrák zsoldos tábor Rakamazon állomásozik. Zsoldot nem kapnak, bandákba verődve rabolnak a szegény néptől. Igaz, a megyei tisztviselők adatokat jegyeznek föl, meghallgatják a panaszosokat, de orvoslás nincs.

Kurucok garázdálkodása

A beszállásolt katonákat, lovakat a lakosság látja el. A pénzen kívül minden katonára naponta két font kenyert, egy font húst, a lovak számára szénaporciót kellett biztosítani.

1672-ben már nem tűri a nép az osztrákok garázdálkodását, Erdély felől 800 kuruc lovassal és 500 török segítségével Petróczi, Kende, Szuhay és Szepesi vezérletével Szabolcs felszabadítására jönnek. Jelszó: "Szabadságtalanság elleni felkelés!". Tömegesen tódul a nép soraikba, elérik a 15.000-et, de még 1672-ben leverik felkelésüket.

A kuruc-labanc háború nem ért véget, sőt állandósult, főleg a mi vidékünkön. A kurucok portyázásaikkal csaknem annyi bajt zuditottak a népre, mint az ellenséges hadak. Dultak, raboltak, erőszakoskodtak és élősködtek. A megye által 1676-ban felvett jegyzőkönyvben Büddel kapcsolato-

san ezt olvashatjuk: "In possessione BUUD, Búdi Hadnagy Monus György, Monus Tamás eskütt ember hitek szerint vallyák az Töröknek ők adott nem adtanak, ad. 2-dum punctum vallyák. Hajtottak el az Kurtzok 120 lovakat, 8kr8-kett 281, tehén féle ... barmott 271-gyet. Summa pénzt vűttöknek rajtok az kurutzok 129 forintot." 57

Tehát a fajtája sem kimélte a lakosságot. Csapás volt a népre a hadátvonulás, mindegy hogy ellenség, vagy felszabadító. Az elhajtott vágómarháért nem fizettek. Egy ilyen sarcolás újabb lépés az elszegényedés felé. Így mérgethetjük, hogy minden katonai megmozdulás hírére menekült a lakosság.

Az osztrák katonai vezetés azon a címen, hogy védelmezi a népet a kborló hadak ellen, katonákat szállásolt be a falvakba. Az igazi ok az elkeseredett emberek fékentartása. Így biztosították az adónak, a porciónak a behajtását. 1676. március 6-án Kisvárdán tartott megyegyűlésen Kemecsey Ferenc és Megyery István küldötteknek adott utasításban olvassuk: "... ha az militaris tiszteknek panaszolnak reájuk, annyi haszna, min ha az falra hánnok az borsót és többitjük nyavalyáinkat ezeknek tollalásában is." /NYÁL. Lt./

Az egyik panaszos levél így hangzik: "...nagy külső és belső szorongatás, szabad jövőjük menésük nincs, nem szánthatunk, vethetünk, az mi régi szántó földjeinket is az vadak madarak lakják." 58

Egy másik kimondottan bűdi panasz: "...félkezénál, fél lábánál fogva felakasztják a szegénységet és úgy kinozzák ameddig tetszik, majd a félholtra kinzott szerencsétlenek szemérem testükre hurkot vetnek s úgy hurcolják, vonczolják őket a porczióért, mivel immár úgy elpusztultak, hogy semmiképpen magok erejéből meg nem adhatnák." 59

Az 1676 és 1677-es években a török, német és kuruc katonák pusztításairól, kegyetlenségeiről felvett jegyzőkönyveknek nagy tömege van meg a megyei levéltárban. Tulzás nélkül tükrözik a lakosság nyomorát, kilátástalan, tarthatatlan helyzetét. A megye egymás után küldi tiltakozó iratát a császári katonaság dúlásai és szavakkal ki nem fejezhető magatartása ellen Homonnai Drugeth György főgenerálisnak, de minden eredmény nélkül. Elkeseredésükben azt is kijelentik, amennyiben a német katonaság kegyetlenségeit nem szünteti be, felkelnek a maguk oltalmá-⁶⁰ ra. Nem csoda, ha a falvak elnéptelenednek, a koldusbotra jutott emberek vagy a környéken lappanganak, rejtőznek, vagy a szaporodó felkelőkhöz, a kóborló, harácsoló hadakhoz szegődnek. Mő az elégedetlenek tábora. 1678-ban Thököly Imre áll a verbuválódó kurucok élére. Célja a nép nyomorúságának az enyhítése. Fékezni szeretné a katonaság tulkapásait, executiot /adóbehajtást/. Levele maradt fenn 1684-ből, t. i. a bűdiek panasszal fordultak hozzá. Meghagyja adassa vissza a dézsmások által erőszakosan elhajtott 6 darab ökrét a bűdieknek. A levél ezzel zárul: "Szegény embereiket háborgatni ne engedgye meg s az ökröket pedigh Kegyelmetek adassa vissza nekik"- Tokaj, 1684. oct. 19. Emerig Thököly.⁶¹

Ezekben a háborús és zaklatott években a földesuri hajdúk nem katonáskodnak, hanem katonai szolgálatukat pénzádóval váltják meg. "BÜD lakóinak a mostani háborúságos és veszedelmes időben egy-egy tallérra engedtetett volt taxájuk." /Korábban 2 tallér volt az évi taxa./^{62,63}

Nem volt nagy összeg az évi 1-2 tallér, de a nagy szegénységben ez is megterhelő lehetett. A XVII. század vége felé a szolgáltatások más formáját is igénybe veszik a földesurak. Észrevehető a magánföldesuri hajdusza-

ságolás elsorvadása, új hajdutelepek nem születnek. A legtöbb szenvedés és megpróbáltatás itt az ország keleti részén érte a hajdukat. Büdi vallomás szerint nem fizettek a töröknek - ezt nehéz elhinni -, mivel 1681-ben Szabolcs vármegyéből 21 község adózott neki. Az 1684-es esztendő, amikor a török, német és kuruc dúlások éve volt, megpecsételte községünk sorsát. Voltak vallási villongások is, ami miatt a reformátusok a már korábban említett községekbe vándoroltak. 1686 "évből még Büdről jegyezték fel, hogy lakói elpusztultanak".⁶⁴ Lakatlan teljesen az ősi büdi föld? Nem. Azok, akik a szomszéd községekben találtak menedéket, átörökitették a dülőneveket a mintegy 40 év múlva idetelepülteknek. Előrelátásból a szentmihályiak összeírták a volt büdi jobbágyságot, igaz csak emlékeztetőül, de így érték az utókornak.

A büdi kamarai birtok elnéptelenedett

1689. Conscriptio Desertae Portionis Bódensis ex Urbario Fiskalis Dominii Regii Tokajensis.

"Ezen Bód mostan egészen puszta, itt mostan sem jobbágy, sem takeás nem lakik az Földes Urunk résziről és ez noha puszta mostan, mind azon által pro futura Cantela /jövőbeli biztonság okáért/ az jobbágyok iránt való dolgok és rendtartások leiratnak az végre; hogy ha jövendőben meg népesednék az Bó Nagyságok részeit tudhatnék meg; mi volna a dolognak rendi.

Census: /földbér/ Itt ab antiquo /régől fogva/ semmiféle nem exigáltatott /végrehajtatott/ sem telek adója.

Proventus: /jövedelem/ Major, Szántó föld itt ki szakasztva nem volt, hanem valamikor a falu nyilast osztott, akkor a Földes Ur számára is annyi nyilast fogtak őszi és

tavaszi vetés alá melyen mehetett őszi vetés cass. cubl.
11 /kassai kőbősl/

tavaszi vetés cass. cubl 10
kőles cubl. 1 1/2

Ha mikor ezeket elő ngok számára bé nem vetették a
Tisztek olyankor vagy pénzen adták el a földeket, vagy
Désma alá; a Bíró legh javát szokta volt megh választani
a földet ezen szükségre.

Major Rét egy vagyon elő ngok számára való Bedehát
nevű ez ilyen rét: volt itt elő ngok egy majorjok, mely-
hez más Urnak nem volt közü, és a rét is ki szakasztva
vagyon. Ehez a majorhoz való és másnak közü nincs hozzá,
lehet 25 kasza allya, szénája jó fű idein teremhet circi-
ter Currus 40 /40 szekér széna/.

Ez idén egy Bagdi Péter nevű/ki is Csáky Ur Bő Nagy-
sága Ispánjának mondotta magát/ hatalmasul ezen Bedehát
nevű major rétre reá küldött, harmadát le kaszáltatta,
állítván azt, hogy az ő Ura ebben a rétben harmados, soha
ilyent az emberek nem emlékeznek, hogy valaha valakinek
ahoz közü lett volna; Effélét törvényes Processuussal /el-
járással/ ugy kellene eligazítani, hogy annakutána akárki
is megemlétené az illet, üdő mulással pedig el is ide-
genednék. Azon Bede réthet ab antiquo Makoviczaiakkal ka-
száltatták elő Nagyságok, az ott való elő Nagyságok job-
bágyai kaszálták, a mennyire érkezhettek.

Más darab rét is vagyon Elő Szigetnek híják; Ez csak
Lónyay Uramnak, s elő Ngok közös, fele a Mélgos Rákóczi-
aké, fele ismét Lónyay Uramé. Az ide való részen jó fű i-
dein teremhet szénát circiter Currus 16, de ezt elő Ngok
engedték volt az magok Jobbágyinak.

Ezen territoriumon sessio /jobbágytelek/ után való
bizonyos rét nincsen, hanem minden esztendőben tavasszal
közönségesen ki szoktak volt menni mindenik ur részről

valók és minden gazda emberre nyíl szerint adtak rétet, akkor a földes urak számára is szakasztottak valamely részt, mellyet vagy pénzen adtak el, vagy fel takartattuk. /:Egy jobbágyra jutott az osztályban 6 szekér szénára való fű:/

A szántó földeket is minden esztendőben így osztották el nyíl után, és minden gazdára jutott föld pro cubl. 10. /10 köblös/

Halászsó víz: 1-mo. Korcs; ez igen híres halászsó Tó volt indifferenter /semleges/, mindenek szabadosan halásztathatták; eő ngbok is akkor halásztattak, a mikor akarták, már ezt nád, gyékény zsombok fogta és nőtte bé, semmi halászsó hely benne nincsen. Ha mikor rendkívül nagy szárazságh volna, ezt az haszontalan gaszt tűz által innen ki tisztithatnák.

2 - do. Bikahát

3 - o kopasz föld tisztája mindenik elveszett nád és gyékény miatt.

Tilalmas erdő nincsen. Désnát sem őszi, sem tavaszi vetésekből a Dominus Terrestris /földesur/ számára nem attak ab antiquo /régtől fogva/ hanem a Fiscus számára decimát /tizedet/. ⁶⁵ Báránybul Méh rajbul a Dézma Fiscusnak adatott. Disznójokbul pásit tizedet soha nem attak.

Servitia; /szolgáltatások/ Szántást, vetést, aratást, kaszálást nem más határon, hanem ezen tettek a tiszték vélek; ugy mint: 11 köből őszi vetést, 10 köből tavaszi vetést, 1 1/2 köbl. kölesül való vetést. Praestáltak /teljesítették/ ezeknek fel aratásával, bé hordásával és készítésével és administrlásával ők tartoznak.

Kaszálást egy hétigh tartoznak praestálni ki ki az maga Ereivel, annak fel takarásával, bé hordásával, őszi, Tavaszival is ők tartoztak.

Nádót No 100 kévét tartoztak közönségesen per Annum készíteni és kupban rakni.

Major kert kerítésével, marhák körül való szolgálattal, egyebekkel is, a mire őket a tisztek rendelték és érkezhettek, tartoztak.

Munera: /ajándék/ Semmi némi ünnep ajándékával ab antiquo tartoztak.

Multa: /büntetés/ Itt is a szerint volt, mint másuttan megiratott.

Limites: /határvonal/ Határa Szent Mihály, Lőki, Daidai, Dobi, Thedeji határokkal vicináltatik /szomszédossá teszik/ minden felől bizonyos jegyekkel, hányásokkal volt meg különböztetve. Nem kevésse panaszkodnak, hogy a Szent Mihályiak Bede hátát /:milyen régenten az ő Ngok majorja szokot volt lenni:/ hatalmasul el akarják venni, és a maguk határához applicálni /illesztetni/ eő Ngok nagy károokra; sok veszekedés vagyon miatta. A Polgáriak is Pataki Udvar Biró Kereskényi Gáspár idejében nagy darab földet vettek el, ennek el igazítására a Káptalanbéli relatiót scriptotemus sub authentico /jelentést hitelt érdemlő módon irtuk/ noha eő Nagyságok részéről ki hoztak volt ugyan, mely iránt eszekbe vették a Polgáriak hogy ighen meg károsodnak, azért Kereskényi Gáspárt jól meg ajándékozván a Keresztett helyben hatta, és az eő Nagyságok földjét is oda engette, s most is így vagyon.

Effélyéket mind az eő idejében volna jó eligazítani, ha a tiszv vizgázó és ajándékon kapó nem volna.

Ujabbán feteálltatni /tanusítani/, és revidiáltatni /felülvizsgálni/ kellene, és törvény szerint, ellis igazítani, ha a ittalal másuttis comperiáltatnék.

Ide való Possessor /birtokos/ Urak circa Annum 1653. ezek voltak.

1. A Méltóságos Rákócziak eő Nagyságokéi Két Része.
2. Lónyay Uram Ezen Urak eő Nagyságok
3. Beczki György Uram birták a harmadik részt
4. Csáky István Uram mind közönségesen.
5. Mihálj Urak
6. Nyáry Urak

Eleitől fogvást úgy tudódott, hogy itt Büdön a Mlgos Rákócziak eő Ngok részére volt 62 telek a mint azt az hiteles fassio edoceállya, mind azon által vélekedéssel többet is mondanak, de arul hittel most nem mernek fatealni. /tanuszkodni, illetve eskü alatt vallani/

Hogy ezzel is hitelesebb legyen a dologh: ima az akkori Ő Nga részín lakók, nevek, és helyek szerint le íratnak.

Keresztes András
 Borbély István
 Csikós Gáspár
 Keresztes Tamás
 Szentesi Mihály
 Kovács Gergely
 Pete László
 Fagyas István
 Szücs András
 Papp György
 Székes István
 Gulyás János
 Kollát János
 Ötvös János
 Gödér János
 Kun János
 Készi István

Kiss György
 Paraszt Szabó István
 Kovács István
 Pete Márton
 Pekete János
 Török Mihály
 Az Ispány /Kasa Péter/
 Szücs György
 Domládi Mihály
 Kiss András
 Csikós Balás
 Barta Márton
 Nyitrai Tamás
 Mille Sándor
 Szabó Mihály
 Olá János
 Kasa István

Vári Balás
 Tógér Máté
 Szabó András
 Vincze Gergely
 más Szentesi Mihály
 Jagoda János
 Sallai Boldisár
 Nitrai György
 Kasa Péter
 Kun Miklós
 Sigmond Jakab
 Magos Máté
 Batha Gergely

Vizer Márton
 Vágó István
 Orosz István
 Déczy Máté
 Szilágyi János
 Képes János
 Gál Gergely
 Konkoly Mihály
 Begre István
 Szabó György
 Monos Bálint
 Borsó Albert

Facit sesiones 62." Ha megezámoljuk, csak 59 nevet találunk. Hiányzik: Veres János, Gál Gergely és Tochen Máthé. 66

Ha névsort vizsgáljuk, a szentmihályi részen ma is találunk Borbély, Csikós, Pete, Szücs, Gulyás, Ötvös, Dombrádi, Kása, Mónus, Gál, Szilágyi családokat. Ez arra enged következtetni, hogy Szentmihályra is költöztek a bűdiekből. Mint nagyobb település több biztonságot nyújtott. A nevek másik részéből azt a megállapítást vonhatjuk le, hogy amikor a viharos idők elmúltak, egyesek visszaköltöztek Bűdre, itt ma is élők ezek a nevek: Molnár, Nagy, Kovács, Papp, Kis Fekete, Szabó, Oláh, Vincze, Orosz.

Tiszalöknön 6, Tiszadobon 3 volt bűdi családnevet találunk. Van néhány idegen hangzású is, ezek vagy távolabbi vidékekre vándoroltak, vagy kihaltak.

Nem nehéz megállapítani, hogy az ősi Bűd lakosai csaknem 100 %-ban magyarok, tehát magyar településnek kell vennünk.

"Iten ugyan eő Nga részin Praedikátor háza Iskola Templom Eő Ngok major háza, most puszták ezek is.

Ezeknek mostan azért kellett így nevezettekkel együtt leiratni, mert ezek mind külön külön telken laknak, mostan pedigh némellyek azt mondgyák /kiváltképpen a Csáky Uram eő Nagyságba Palléra Bagdi Péter Uram, hogy itt a Méltóságos Rákócziak nem /olvashatatlan, elszakadt a papir/ birnának, de innenis eő kegyelmek eszében /olvashatatlan rész/ az Minimum Dominium légyen.

Ezen Bűdnek mind való birását és ebben való dolgokat így fateilták /vallották/ Konkoly Mihály, Csikós Miklós, Fekete János, Gődér János, Balogh János, Pete János, Monos János, Minos György, Szekeres Máthé.

A Relátioiban /jelentésben/ vagyon illyen is Csáky István Uramnak eő Ngának itt több telekét nem tudnak No. 8. hogy pedig az is különben ne légyen, a rajta lakókat is így aratták be.

Szücs Pál

Szigyártó István

Kis György

Molnár Denke

Nyakó György

Nagy György

Mészáros János

Bötkös István

Observatio in Ao. 1689.

/:Pete János Ispán relátioja szerint a Bódi határban lévő Szegh nevű nyomás földön való árendáltak még a Sz: Mihályiak in .... 16 /megjegyzés: 16 kaszaalja rétet/ Ezen nyomás föld füvitül in Ao. 1688. attak Taksát vagy árendát Rf. 40. ex consta /elismertem/.⁶⁷

NB /Nota bene/ A fellyeb irtt tanuk közül kettő /:ezek kik legyenek Monos János jóll tudgya:/ így val: jól emlékeznek reá hogy a Mégos Örebbik Rákóczy György Fejedelem eő Nga idejében akkori ott való Harminczados Szücs István az eő Ngok részérül Korcsomát árultatott volna,

melly minemű móddal, és jussal volt, darabilis /véglegesen/ volt é vagy csak ad tempus /egy időre/ jó volna végire menni és ha mostanra ki terjedhető volna, assignalna is" /kiosztaná ismét./

Possessio BÜD 1688. /A büdi birtok 1688-ban/

Most elhagyatott, melynek lakosai ezelőtt katonák voltak, lovasszolgálatot teljesítettek, majd csökkenvén a biztos dijszabás, fejenként két tallért, végül pedig egyet fizettek Szent György ünnepén, összesen tizennyolcat évente. Az itteni major /gazdaság/ elhagyatott, aminek csak a telke van meg. A rét füve hat szekérnyit hozott. ⁶⁸

Hogy hova széledtek el Búd volt lakói, pontosan nem tudjuk. Feltételezésünk, hogy északra menekültek, ahol kevésbé voltak kitéve a zaklatásoknak. Egy ottani kutatás, névelemzés, ha mód és lehetőség volna rá, eredményre vezetnek minket. Ez egy későbbi időnek lesz majd a feladata.

Búdról, mint lakott területről, illetve községről nem tesz említést az 1699, 1704, sőt az 1707-es összeírás sem, amelyet 1707. május 29-én irtak alá Kisvárdán, Jósza "a nagyságos fejedelem generáladjudtánsa" és Szunyogh István megyei deputátus, mikor a megye területén befejezték a "szabad városok, falvak és salétromfőző helyiségekről készült összeírást." Ez községenként felsorolta, a II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában résztvevő fegyverviselő katonák neveit. Hogy a kuruc szabadságharcban a büdi lakosok közül kik vettek részt, nem állapíthatjuk meg, de valószínű, hogy a menedéket nyújtó helyiségek lakóival együtt teljesítettek katonai szolgálatot. A szentmihályi fegyvert viselők között Csikós Gazsi, Kun János, Szépe /Szép/ János, Biró János, Vincze Péter olyan nevek, melyek mögött volt büdi lakosokat sejtethetünk. Búd a salét-

romfőzők között nincs, holott mindig jelentős salétromfőző község volt. Feltehető, hogy Szentmihály lakói főzték a salétromot ebben az időben a Salétrom-kertben. Míg pusztta volt, területének egy részét szentmihályiak használták, bérelték.

Az 1715. évi országos összeírás Búd és Theve Szentmihály község pusztáiként említődnek. Az 1720-as összeírás annyit mond, hogy Búd, Tedely, és Nyiregyháza elhanyagolt területű helyek. Szentmihály összeírásában pedig azt olvashatjuk, hogy Búd és Tedely területén bérelnek a szentmihályiak területeket, valamint Búd legelőterületének egyharmadát évi 10 Ft bérért. Ekkor Búd egy része a királyi kamara birtoka volt, és az adta bérbe a szentmihályiaknak. /Birtokos még egyharmad részben Petheő Rozália./ 69

A budi görögkatolikus egyház alapításának évére vonatkozólag az összeírások adatai eltérőek. Az 1782. évi hajdúdorogi consor, szerint 1712., az 1774. évi ungvári összeírás szerint 1729-ben alapították. /Az utóbbi a valószínűbb/. 70

Az egyházközség alapítása a telepítéssel egyidejűleg történt. A felvidékről Beregszász környékéről jöttek a jóval korábban elmenekült magyarok. A szájhagyomány szerint... öszerakható fatemplommal, görögkatolikus lelkész-szel érkeztek. A régebben itt is használt "orosz" csak gyűjtőnév, ami nem a nemzetiséget jelenti, hanem a vallást. Névelemzéssel sem mutatható ki az idegen eredet. /Nem az elnéptelenedés előtti magyarok, azokról már volt szó, hanem a török, német, tatár hadak által sanyargatott szabolcsiak, akik északabbra húzódtak, és amikor a veszély elmúlt, már nem a korábbi helyükre tértek vissza, hanem kerestek kedvezőbb területet.

Büdnél is ez az eset áll fenn. A viszonylag termékeny földje vonzotta az új telepeseket, de később is, amikor már a község népesnek mondható.

Sztársai Imre, aki meg volt bízva Büd benépesítésével, gyors belepítésről beszél. Adómentességet ajánl fel az új lakóknak, ígéretet tesz, hogy kijárja a megye vezetésénél, az új jövevényeket földesuri szolgálatra nem vehetik fel és egyenesen a tokaji uradalomhoz tartoznak.

Az első névsor, amely rendelkezésünkre áll az újratelepülés után 1749-ből való:

Ferke Mihály	Herscho János
Tóth György	Csordás Mihály
Hadászi András	Cizmadia János
Koszttyo András	Micula István
Kerülő Máttyás	Polaho Ferenc
Tomcsó Tamás	Bulyi János
Vencsellei János	Kis Pál
Farkas István	Molnár János
Nagy János	Pantyuk László
Palinczo András	Fekete János
Reznek Máttyás	Polyák János
Nagy Pál	Szamos Sándor
Molnár János	Fodor Ferenc
Oláh László	Kerekjártó Máttyás
Polyák Teodor	Mészáros András
Turoczi Péter	Majoros György
Csordás János	Puskás György
Novák Máttyás	Balás Lukács
Totth Tamás	

Ebből 24 családnév ma is ismert.

Az összeírásból még a következőket tudjuk meg: saját ökö 18, ló 13, tehén 14, herélt 9, juh 20, gödölye 18,

buza /vetés/ 81 pozsonyi mérő /1 pozsonyi mérő=1/2 hold/
árpa 25 p.m., zab 14 p.m., kézműves 1 /molitor= molnár/
Házhelyük nincs: Biró János /éves csordás/

Kerülő János

Kocsis János /kommenciós kocsis/

Csordás András / " csordás/71

A települtek, amint már említettük görögkatolikusok, a szomszéd község Szentmihály lakói többségében reformátusok. A valláskülönbség éles határt vont a két község közé. Nem házasodtak össze, nem keveredett a két falu. /Ma már nem feltűnő és nagyon gyakran előfordul, hogy a büdi legény szentmihályi lányt vesz feleségül, vagy a szentmihályi fiú Büdről nőül./ Az idősebbek között találunk sok olyan asszonyt, aki Tardosra, Timárra, vagy Hajdudorogra való.

A 1729. évi telepítést igazolja az a jegyzőkönyv is, amely 1728. június 12-én készült a szentmihályi lakos Ács János községi hites ember ellen. Gulyás Sámuel a kamara részéről udvarbíró és számtartó, szintén szentmihályi lakos. A büdi föld /a határ kétharmad része/ felügyelete, bérbeadása őt illette meg. Szokás szerint "mióta az emberek emlékeznek" Szentmihály bérelte. A "szederkényiek" 1728. Szentgyörgy napja előtt, mintegy 2 heteddel szántóföldet kértek a büdi határból. A jegyzőkönyv nem említi, hogy Gulyás elutasította volna őket, de arra kell következtetnünk, mert Ács János hites emberrel tárgyaltak, "aki ki ment velük a büdi romig fújárni". Az a vád Ács János ellen, hogy a "büdi predium földjét idegen megyében lakó embereknek titkon és minden sziv nélkül elkommendálta" és ki is adta. Kaszálot is ígért, ha szántanak neki. A legjobb földet mutatta a szederkényieknek, biztatta őket a szántására, 3-tól 1-1 napi szántásért. A szentmihályiak

mikor kimentek szántani, már megmunkált földet találtak. Pete Miklós hadnagy és egész tanácsa úgy határozott, "minthogy nevezett Ur hites ember volt és a helységnek a mindenben való ki munkálkodására kötelezte magát, eben köteleesség ellen cselekedett, az eklésziát kövesse meg" és 12 forintot kellett fizetnie.

A szentmihályiak bérlete a kamarai földön 1729-ben megszűnik.

5. fejezet

A "bűdi boszorkány"

"Olyan vagy, mint a bűdi boszorkány!" "Égessenek el, mint a bűdi boszorkányt!" "Csak rendetlenkedj, majd elviesz a bűdi boszorkány!" Több, ezekhez hasonló ijesztgetést, csufolódást hallottunk gyermekkorunkban.

Könyvek foglalkoznak a magyarországi boszorkányperekkel, ⁷² de bűdi boszorkányeségetéről nincs adatunk. Sajnos volt bőven boszorkányper, sok ártatlan nő égett el a máglyán az emberi butaság miatt.

Ha ezelőtt 40-50 évvel Bűdön megkérdeztünk valakit, van a faluban boszorkány? Mosolyogtak a kérdésen, de akadt olyan is, aki "bizalmasan" megmondta, ki a boszorkány, s az milyen rontást végzett. "Nézze jól meg, nem már a szemébe nézni, csak a tisztelendő ur látja a szarvát, ő is akkor, amikor a szentséggel áldást ad. Ugy tudjuk meg, hogy ki az, mert az már meg sem várja a misének ezt a részét, kimegy a templomból."

Szegény öreg néninek ki kellett mennie, mert a vásárnapi misén megjelenteken, a komódban elzárva tartott ünnepi ruha áporodott, dohos szagot árasztott, ez a bűdi-

tó illat keveredett a fülledt meleggel - akkor még annyian voltak a templomban, hogy egy gombostűt sem lehetett volna leejteni - a gyengébbek, betegek féltek az ájulástól, rosszulléttől, azért kimentek. Jelentősegteljesen összenéztek a körülötte lévők, szabad utat engedtek neki, de megszületett a megmásíthatatlan vélemény: "boszorkány". Nemcsak nőkre vonatkozott ez, akadt Büdön férfi is, akinek "hatalma" volt a megrontott tehén tejének visszahozására.

Mit mond az irodalom?

"... a meggyeszerzte ma is emlegetett büdi boszorkány, akiről ma is röpke a szállóige, amennyiben a szabolcs-vármegyei ember vagy asszony, akire megharagzik és nagyon házasértosnak tartja, ma is elég gyakran használja azt a hasonlatot, hogy olyan, mint a büdi boszorkány, vagy, hogy égessék el, mint a büdi boszorkányt"--

Tiszaeszláron 1732-ben folytattak le egy boszorkányper, ebben találunk Büdre vonatkozó anyagot:

"... Septima testis Katherina Kun incola Eszlarensis annorumcircoit 37 ad 1 mum.

Vajja azon Tanu Horváth Mihályné ellen, hogy nagy erőtlekedésben lévén a Tanu Férjével orvosoltatásnak okáért fojamatott a Büdön lakozó Sajáné nevű halot orvos Asszonyhoz, holottis midőn férje a Fatensnek /tanu/ nyavajait beszéde által le írta volna, nevezett Sajáné mondotta ezen Fatens férjének, a Kgló Felesége ugyan meggyógyul, de mostanában egy Asszony Kinekis közelebb született gyermekének keresztelője lévén, hogy a menyecske leányatt Komaságban nem hívatta maga vágyódása szerint, egy Asszonyt úgy megrontott, hogy megegyüléséhez nem lehet reménység, mely beszédire ezen Asszonynak a Fatens-

nek férje kerdette, hogy ki lehetne az a meg rontott, mon-
dotta Sajáné, jól tudhattatok ki legyen, mert a felesé-
gednek Kedves Komaja, az honnan következöttis Sajánének
beszéde szerint, hogy azon Asszony keresztelőben Leánya
vagyodott Horvát Mihálynének, csak hamar időben annyira
meg romlott, hogy ez ideigis nyvajájából ki nem épülhe-
tett, melynek vagyon immár kilencz esztendeje, azt vajja
ezen Tanu hogy midőn férje ment volna nékie Sajánéhez
Büdre feleségével edgyütt meg szollalván Sajáné mindjárt
mondotta, jól tudom miért jöttetek, régen vártalak benne-
teket, mert mostanában eljött hozzám Horvát Mihályné egy
Kisded Asszonjal edgyütt, és mondotta emlékezetett tévén
Kéki Jánosrul és feleségéről ide hozzád készül Kéki János
feleségével hogy meg gyógyítanád, de azt kérem tőled, hogy
szedtél fűvet meg gyógyítására vagy sem, ha nem szedtél,
ne is szedjél, hogy megh gyógyicsd hadel kinlódgyék a ku-
tya volt a Lelke és itten kérdésben vette Kéki János Uram
hogy ki volna az az asszony? kire felelt Sajáné, jól tud-
gyátok ki legyen hiszen a Nagy Anyátok a Vastag Bába az a
személy ...

Büdön lekott Néhai Sajáné más betegeket gyógyítani
által jött, és a fatens azon beteg leányát, Sajánéhez
viven, amikor a házbán érkeztenek minden kérdés és szó be-
széd nélkül mondotta Sajáné: az én Leányom tud a másé nem
tudd, azért szenved ez az ártatlan gyermek, noha nem ne-
vezett senkit, hanem e fatens czélozott azonnal, hogy nem
más hanem Horvát Mihályné lehetne mint hogj a Mészár-
székben mondotta volt hogj jól tanulnak leanyi, és akkor
neheztelte Horvát Mihályné hogy szó leánya a ki régebben
járt Oskolában nem tud annyit mint e fatens Leánya, akkor
meg gyógyítván Sajáné azon beteg leányt e fatensis úgy
meg romlott volt hogy 12 hétig beteg leányával egyebet

vizben sült málénál, vagy pogácsánál nem ehettek. Annak utána is e Fátens Leánja lábarul le esvén meg betegedet és vitték Férjével együtt Búdre Sajánéhoz, hogy orvosolná, mondotta Sajáné a fatensnek, s ugy nehaj férjenek.”⁷³

A vádlott végül is felmentést nyert, mert a tortura négy fokozatát kiállotta./?/

Tortura: kinvallatás, kinzás. A feudális kor büntető eljárásában a súlyosabb bűncselekmények miatt perbefogott vádlottak kinvallatása csaknem minden esetben megtörtént. Ezzel akarták kicsikarni a beismerést, és a büntársak megnevezését. A halálraíteltet is kinvallatásnak vetették alá, hogy büntetését ezzel is súlyosbítsák. Kivégzés előtt megtorturázták, megkínozták. Parasztot, városi polgárt, plebejüst belátása szerint kínoztathatott a bíróság./Csigázás, hüvelykszorítás, tüzes-vas, szurokkal égetés, vízbedobás/. De a bíró és hóhér fantáziája is megengedett volt.

Elég volt két tanu, hogy valakire rásüssék: "boszorkány".Ugy megkínozták szegényt, hogy ő maga is elismerte, boszorkány. Ha 100 pálcaütéssel, a megyéből való kiüzetéssel, házának lerombolásával megusza, szerencsés volt.

6. fejezet

Bűd gazdasági és társadalmi helyzete a 18. században

Kamarai Összeírások

1752. POSSESSIO B Ó D 74

Possessio hac in 2.tertialitibus est fiskalis sol-	
vet Census ad rationem pure Cameralem	250 Rf
Pro redemptione laborum ot Macello	150 Rf
facit	400 Rf

1752. Búd birtok

Ez a birtok két harmadrészben kincstári a
kamaraí jegyzék /lajstrom/ szerint fizet 250 Rajnai Ft-t
Munkaváltásúgul és vásárért /piacért/ 150 "
Összesen: 400 "

1760. Vaglyi Lipót prefektus által készített kimutatás, a
tokaji kincstári uradalomhoz tartozó B Ű D -ról:

Telek: 73, Fiú: 108, Disznó: 108, Ló: 149, Ökör: 60,
Tehén: 93, Tinó: 29, Juh: 321, Méhkas: 98, Szántóföld /po-
zsonyi mérőben/: 1470, Szekér széna: 199

Ennek a falunak a lakosai az 1753. évtől
az új urbárium értelmében robotmegváltás és
házadó címén évente fizetnek 400,-Ft-t

Azonkívül mindenfajta termésből, bányából,
további méhkasokból tizedet természetben szol-
gáltatnak a földesurnak, aminek az értéke év-
ről-évre megfelel 200,- "

A korcsmáltatási jog évi árendája 320,- "

Köteleztetnek továbbá ennek a falunak a lako-
sai szűret idején /amely rendszerint 20-30
napig szokott tartani/ ötven és hatvan sze-
dőt, és minden második héten tizenkét és ti-
zenöt sajtolót arányosan szolgáltatni, mely
60 személynek 30 napra, naponta 6 krajcárt
számítva 90,- "

nak felel meg.

Összesen: 1.010,- Ft

Ennek a falunak a területe eléggé be van népesedve,
pedig hosszú idő óta pusztaság volt, és csak az 1730. év-
ben kezdett benépesedni."

Ez a megállapítás nem helytálló, mert az újranépese-
dést semmiképpen sem 1730-ra tesszük, hanem 1728-ra. ⁷⁵
1761. "A tokaji kincstári /kamarai/ uradalomhoz tartozó
Bód falunak Veglyi Lipót uradalmi praefectur által készi-
tett összeírásból való aestimatio /becslés/, az 1761. év-
re vonatkozóan:

Az említett összeírás szerint számláltatik 73 szabad
külöztésű jobbágy, akik az új urbárium szerint fizetnek
robotmegváltás és a házak cenzusa /becslése/ címén évente
400 forintot, ami 8000 forint tőke 5 %-os kamatának felel
meg.

Ezenkívül mindenfajta termésből, bárányból, továbbá
méhekből tizedet természetben szolgáltatnak, aminek az é-
vi értéke 200 Ft. Ez 4000 Ft tőke 5 %-os kamatának felel
meg.

Kötelesek azonkívül a falu lakosai szüret idején /a-
mely rendszerint 20 és 30 napig szokott tartani /50 és 60
szedőt/ quinquaginta el sexaginta collectores/, és minden
második héten 12 és 15 sajtolót arányosan elosztva szol-
gáltatni, amit ha készpénzben tartoznának fizetni, 60 sze-
ménynek 30 napot számítva, napi 6 krajcárjával 90 Ft, Ez
3600 Ft tőke 5 %-os kamatának felel meg. / A számítás itt
is téves, nem 90 Ft, hanem 180 Ft. /

A korcsmáltatásból való árenda évente 320 Ft, ami
6400 Ft tőke 5 %-os kamatának felel meg.

/A szépesi kamara administratio számvevőségéből/ ⁷⁶
Kassa 1761. március 26."

1762. A 35 - 40 családból álló görögkatolikus egyházköz-
ség templomot épít. Bodrogkereszturból hozzák a követ, fa-
tengelyes szekereken. Az 1795-ben megnyitott MARTICULA /a-
nyakönyv/ szerint már bővítik a templomot, mert az évszám
nélküli bejegyzés így hangzik: "A megtoldott templom hosz-
sza 16 öl, a szentélyig hossza 12 öl, szélessége belső 5

81, a fal vastagsága 3 suk." Ez a ránk maradt anyakönyvi bejegyzés, és az egyházközség második okmánya, az első, ami a paróchia megalakulásával vehette kezdetét, nincs meg. Kár, mert sok adatot olvashatnánk belőle az újratelepedést illetően.

Százhegyományból tudjuk, hogy a torony később épült a templomhoz. A román stílusban épült templom boltíves mennyezetű és téglából rakott. Nincs arányban az építmény hosszúsága a magassággal. A belvilágnak legalább három méterrel kellene magasabbnak lenni, hogy élvezhető legyen az ének, a beszéd. Valószínű anyagiak befolyásolták az építtetőket. ⁷⁷

Határsértések, határviták

Büd birtokosa ebben az időben a kincstári kamarához, Tokajhoz tartozik és az ispán parancsát kell végrehajtania. A két birtokos, szentmihályi részről a Dessewffyék, majd a későbbi büdi földesúr, a Dogalyak között békesség volt, de annál gyakoribb a határsértés Szentmihály és Büd lakói között. Csaknem egy évtizeden keresztül azon vitatkoznak, hogy a Csödör Halom hová tartozik, a falun kívüli mezsgye is a békétlenség forrása.

Büd közel ötven éven át pusztta volt. Földjéből a szentmihályiak béreltek, árendát fizettek évente a tokaei uradalomnak. Az újratelepült község lakói bizonytalanok falujuk határában. Az emberi gyarlóság, a kapzsiság - ez alól nem kivétel egyik sem - kiütközik a szomszédokból, a határvonulatát jelölő földkupacokat évről évre egymás kárára felhányják.

Földhányások, hancsikok mutatták abban az időben, hogy egy-egy község meddig terjed. Ma a határ mentén árok

huzódik, a partján akácfa, áthatolhatatlan sűrű bozót; esetleg földút, kövesút a határ. Búd, Szentmihályon kívül Polgárral, Dadával és Lökkel is határos. A polgári és budi határvitáról 1761-ben ezt jegyezték föl:

"Tudgyaé a Tanu és honnan hogy az oculate /szemlén/ megh mutatott Korcs Derekával különböztetik az Polgári és Búdi határ. Ezen Korcs Dereketul vagyis Tokajbul Polgárra és Szolnokba vezetőségi sós uttól mellyet oculate megmutatott Tanu a föld színén merre megyen a határ. Nem denem azon a régi sós uton Dél felé mely már most kaszállónak fordítatott Kőrös tava mellett a Szarka fok farkára és a mellett Vezet mindenütt a Mályvás uton mind addig, még a Mályvás hátán egy látzatos határ hányásban nem utközik, ahol három határok vannak, ugy mint Nap Nyugatrúl Polgári, éjszakerúl Búdi, a Thedej határ pedig Délről fekszik. Az is bizonyos, hogy ezen Mályvás hátnál a Búdi határ meg ut közven a Thedei határban onnét egyenesen Nap keletnek tartván a Cseklőre a Búdi és Thedej határt különbözteti a Nagy Groff és Kis Groff nevezetű palaga közt lévő látzatos föld határ á hol a Thedej határ marad délnek a Búdi pedig éjszaknak.

Ha erőtlensége a tanunak megengedte volna, hogy ad foire loci a többi tanukkal együtt kimehetett volna a Csikre fenektül fogva több Dutralis határokat is megmutatta volna. ..."

A jegyzőkönyvet aláírták:
Balkány, 1761.

Szilvay József
Hadas Ferenc

/A beteges öreg tanu Varju János volt/ 78

1762. január 30-án Búd és Szent Mihály határvitájában hallgatnak ki tanukat. 79

1763. február 9. Anno Domini 1763-o Die 9 ^{na} Mensis Feb-

ruary in Facie Locī Territoriorum Possessiony Búd, et Szent Mihály praesens Inquisitio Collateralis pro Parte Fiscī Regy peracta ... De eo Utrum? /Az Ur 1763. évének február 9. napján Búd és Szent Mihály földbirtokok helyszinén, a királyi közjegyző részéről a jelen kivizsgálás történt. Erről való kérdés?

Ebben a jegyzőkönyvben Papp János eszlári lakos - aki nyolc, vagy kilenc évvel korábban csikósa volt a helységnek - ezt vallja: "a Búdi lakosok mihelyt észre vették azonnal el hányták ezt pedig onnét tugya a Tanu, hogy Szent Mihály Helység csikossa lévén azon jartara Menéssel még az akasztó Fát is leakarták vágni akkor a Búdiek a mint is hogy meg is vagdalták a Fáját."

Folyik a vita 1765-ben újra csak Szent Mihály és Búd között, de 1766-ban már Lők is vitatkozó:

"1766. április 18.

1. ² Tugyaé a Tanu, és honnét, holl légyen Búdi határban a Szegh föld, vagy Szegh határ?
2. ² A Botos határhoz nem messze ahol a Csörsz árka el fogy, vagy is a hol a Szegh határt állittya a Tanu ott valaha minemű határok jönnek össze ott? Látotté a Tanu ott valaha határ vagy föld hányást? Nevezem Tanukat.

Somogyi Mihály löki lakos 74 éves jól tudja, a Tanu hol vagyon a Búdi határ a Szegh föld nem messze fekszik a Leöki határban lévő Botos halomtól. Ad 2 -do Tugya hogy a Szeghben a hol a Csörsz árka el fogy megh ütközik a Búdi Sz Mihályi és Leöki határ, de ott soha a Tanu fel hányott határt nem látott, hanem csak a Kerülők által hánytatott Csóvát úgy tartattotta mindazonáltal azon hely mint három határnak egyben ütközése.

Secundus. /másodszor/ Görbedy István löki lakos 75

évs. Tugya a tanu hol van a Szegh: föld, vagy is Szegh-határ melly is ott esik a hol a Csórsz - árka megh szakad s a Leőki földön fekvő Botos halomtul sem messze vagon. Önnan tugya pedig a tanu ezen Szegh Határnak letelét:mert 12 esztendőig Leőki kerüllő lévén, minden esztendőben tett Csovát a Szegh határra. Mivel a Lőki Sz Mihályi és Búdi határok azon Szegh határba ütköztek össze." 80

Gyakran és mondhatjuk nyugodtan, évente ismétlődnek a határperek. Ha viszonylagosan béke van a keleti szomszéddal, biztosan nézeteltérés támad a nyugatival. A kihallgatott tanuk vallomásával - akik többnyire pásztorok, és gyakran más feluba valók - a frissen hányott határhalmokkal és jegyzőkönyvekkel nem született meg a tartós béke. Általában a felperes, ha az nem, akkor az alperes fellebbez, mert sérelmesnek tartja a megyei döntést.

A búdiek ma is emlegetik, hogy "az Aranykert valamikor Búdé volt" Ez igaz, de nem tudják hogyan lett a szent-mihályiaké?

"... a Kurucz világban Szent Mihályon Tyukodi nevű Notáriustul hallotta, hogy az Arany Kert nevű Plágán a Török Világban, midőn azon nevezett Plágát /puszta/ Búdi Lakosok, míg el nem pusztult, birtanak, egy embert megölnének, kinek díját azon helységnek kellett megh fizetni, a mellyiknek határán történt a Gyilkosság, azt a Török praentendálván a Búdi Lakosokon, megh ijjedtek az Búdiek, a nevezett Arany Kert nevű Plágát, hogy nem az ő Határookban légyen, megh tagatták, és a Szent Mihályi Lakosoka nevezett Arany Kert nevű Plágát az ő Határokon lenni Állitván, a megh öltt Embernek Díját az 40 forintokat a Törökne le tették, és az öltátul fogva az Arany Kert nevű Plága Szent Mihályi Határhoz usnáltatik /mellyet hogy/ nevezett Szent Mihályi akkori Notarius e fatensnek /tanu-

nek/ e szerint beszéllette, és declaralta. Hiti után megh
vallya." /Juhász Pál 66 éves báji lakos, Patay Sámuel job-
bágyának vallomása: 1752. márc. 26./

Urbárium 1773

Izelitőül egy kevés az eredeti szövegből, szóról szó-
ra, aláhuzások utólagosak:

"BÜD HELLYSÉG URBÁRIUMA

Első punctum

Jobbágy ház - helynek Mivoltáról.

§.II Külső Appertinentiákból pedig egy egész Jobbágy
- Ház - Helyhez huszon nyolc Hold szántó Föld, minden egy
Hóldban két Pozsonyi Mérőt számálva, és Rét tizen két ka-
szálóra való: mivel esztendőnként csak egyszer - kaszál-
tatik, adattassék.

Második punctum

A Jobbágyoknak Haszon Vételeiről

§.I. 1550. Esztendőnek 36-dik Articulusa szerint szabad
légyen a jobbágyoknak bort árulni Szent Mihály naptól
fogva Szent György napjáig.

Harmadik punctum

A Jobbágynek Szolgálatairól, vagy - is Robotyokról.

§.I. Minden egész Helyes jobbágy köteles lészen maga föl-
des Urának minden Hétben egy Napot Nap - Kelettül Nap -
Nyugodtik /abban számálván Munkára - való Menetelét, és
viszsa Jövetelét s-az Etetésnek, és Itatásnak időit/ két
marhával maga szekérével szántáshoz mind az által négy
marhával, maga boronájával s ekéjével Uraságh dolgozni
tartozzék. Hogy ha pedig valamely Jobbágy négy igaz Mar-
hának fogvatkozása miat megint mód szerint s szántást meg
nem tehetné az ollvattin Jobbágy mással ösze fogván egy-

napi szántást két napi munkával végezzen. Mind azáltal ezen terhes munkát, minden szántáshoz csak egyszer tartozzék meg tenni, hogy ha pedig négy Marha melle egy Személy elegendő nem volna, akkoron az Jobbágy, egyet, ugyan olyast, azki minden Munkára alkalmas legyen, másikat pedig csak Marha hajtásra valót tartozzék adni. Ezen két személy mind az által különös Munkára ne forditathassék. §. V. Kaszáláskor, Aratáskor, avagy Szüretkor akár kézi, akár Marhás szolgálatot duplán veheti az földes Uraság Jobbágysaitól, úgy mind azon - által, hogy é-béli duplán vett Szolgálatok az többi Hetekben számoltassanak.

§. XIII. Mivel az Jobbágnak mint Tüzre, mint pedig épületre ingyen - való Faizás meg - vagyon engedve, arra való nézve minden ezen Faizással élő egész Helyes, és vonyó Marhával biró Jobbágy tartozik az Uraság Tisztye - által ki - mutatandó Erdőből, és két gyalog Péraszt - által előre fel - vágandó egy 8ll fát az Uraságnak Házához, Majorjához vagy más egyéb a Dominiumnak Kerületében - lévő, és ki - rendelendő Helyre vinni. Ezen kötelesség pedig értetődni fog Propotió-szerént az fél, fertályos, és Nyolcad - Helyes jobbágyokra. Minthogy pedig az Erdőth fogvatkozása miat ezen helységben az faizás helyet Jobágyot az nadolás Uraság által meg engedtetik, azért is az Urbarialis 8ll fának helyében, minden egész ház helyes Jobbágy 40 kéve nádat vágni, s fent irt mód szerint tei rendelendő helyre vinni tartozzék, úgy az egész ház helyest proportioja szerint, fél, fertály, és nyolcad helyes Jobbágyok is tartozzanak.

Tehát Búd faluban az egész telek 28 hold I. osztályu szántóföldből, 12 kaszás rétből és 2 pozsonyi mérő belső telekből - házhely, kert - állt. Egész telkes jobbágya nem volt a falunak /Szentmihályon viszont volt./

Milyen terhek is nehezettek az Urbárium szerint a féltelkes - 14 holdas - jobbágyokra?

Évi 26 napos robot két marhával, vagy 52 nap robot gyalogosan. Az évi árenda 1 Ft, 1/2 itce vaj, 1 kappan, 1 csirke és 6 tojás. A negyedtelkesek telki állománya fele a féltelkeseknek és mindennek a felét adják, amit a féltelkeseknek adniok kell, de az árenda marad az 1 Ft. A házas zselléreknek földjük nincs, évi 18 napi kézi robotot teljesítenek és 1 Ft árendát fizetnek. A háználküli zsellérek tartoznak a földesurnak évi 12 napi kézi robottal. Földjük nekik sincs. Köteles a jobbágy mindenféle termésének a kilencedét földesurának beszolgáltatni. Kivételt képez a házhelyen, kertben termelt vetemény. Kilencedet ad évi kecske, bárány, méhszaporulatából, a kenderből, valamint a lenből. Ezeket mind természetben kell fizetnie, pénzt a földesur nem követelhet helyette.

Közös szolgáltatások: Harminc telek /Büdön közösen, mert még az összeirottaké sem éri el a 30 telket, ezért is nevezik közös szolgáltatásnak/ évi 1 borjut, vagy az állat helyett 1 Ft 30 kr-t fizetnek. Ha a földesur nősul, vagy a birtokos asszony férjhez megy, akkor a féltelkes büdi beszolgáltat 1 csirkét, 1 kappant, 6 tojást 1/2 itce kifőzött vaját. A negyed és nyolcad telkesek ennek megfelelő hányadát. A pálinkafőző fazékért, égetett borért évi 2 ft-t tartoznak fizetni, szintén az uraságnak. Még nincs vége a szolgáltatásnak, mert ha a földesur háboru esetén fogságba esett, akkor a jobbágyai pénzbeli segítséget tartoznak adni a kiváltásához. Ha a jobbágyaknak nincsenek utódai, kihal a családja, akkor minden ami utána marad a földesurra száll. A szökött jobbágy javai is a földesurra maradnak. A királyi kamera szabadköltözködésű jobbágyai Büdön:

Kereszt és vezeték nevek Excelsae Camerae Regiae Co-
loni Liberae Migrationis A Méltóságos Királyi Kincstárnak
Szabad költözésű Telepesei:

1. Reznek Máttyás	29. Orosz Gergely
2. Oláh Mihály	30. Soltisz György
3. Orosz László	31. Reznek László
4. Oláh László	32. Oláh Ferenc
5. Kesztyő Ferenc	33. Girincsi János
6. Juhász János	34. Ruzska Sándor
7. Szabó Ferenc	35. Reznek János
8. Kerülő László	36. Katona Sándor
9. Zajác András	37. Varga János
10. Palincza Ferenc	38. Nagy István
11. Miháلكó Mihály	39. Zajác János
12. Telesniczki András	40. Zajác Miklós
13. Papp Ferenc	41. Szabó János
14. Girincsi László	42. J. Palincza János
15. Papp Sándor	43. File Ferenc
16. Kerekjártó János	44. Császár László
17. Burnárt József	45. Papp Tamás János
18. Kis Totth Péter	46. P. Tamás Pál
19. Kis Totth János	47. Polyák László
20. Mihály Ferenc	48. Balás Péter
21. Kerekjártó György	49. B. Balás Jánosné
22. Holovács András	50. B. Nagy Andrásné
23. Hadászi János	51. Császári János
24. Bihari András	52. Nagy György
25. Kerekjártó Pál	53. Kocsis György
26. Szanics János	54. B. Csordás Andrásné
27. S. Palincza János	55. Szakács Sándor
28. B. Papp Györgyné	56. Polyák György

57. Soldos András	72. Polyák Miklós
58. Csordás Mihály	73. Papp Mihály
59. Csordás András	74. Hassko Mihály
60. Ország János	75. Tamás Pál
61. Puskás Demeter	76. Nagy László
62. Kovács János	77. J. Palincza János
63. Szoták Tamás	78. Kiss Mihály
64. Fekete Mihály	79. Kiss Gergely
65. Csordás László	80. S. Papp Pálné
66. Császári György	81. Sánta András
67. Lepeták János	82. S. Kakucska Istvánné
68. Papp Sándor János	83. Tóth András
69. Horváth Péter	84. Torma György
70. Papp László	85. Juhász Pál
71. Nagy János	

A fenti összeírás szerint az 1-32 sorszámmal jelzett telepesek 1/2 jobbágytelekkel, 1 pozsonyi mérőre való belső földdel, 14 hold külső szántófölddel, 2 "ember vágó" réttel rendelkeztek. Kötelesek voltak 26 nap "marhas robot"-ot vagy e helyett 52 nap "kézi szolgálat"-ot teljesíteni. Ezenkívül 1.- Ft "esztendőbeli árenda", 1/2 icce "kifőzött vaj", 1 kappan, 1 csirke és 6 db tojás "adózás" terhelte őket. A 33-85 sorszámú telepesek, akik 2/8 telekkel, 1/2 pozsonyi mérőre való földdel és 14 hold szántófölddel rendelkeztek, az előbbiekhöz képest 50 %-os robotot és adózást teljesítettek.

Az Urbáriumhoz csatolt nyomtatott kimutatás szerint a megyékben a telkek nagyságát a föld minősége határozta meg.

" Szabolcs	Három osztály rend	Szántó föld hold
	1-ső rendű osztályban	28
	2-ik rendű osztályban	30
	3-ik rendű osztályban	32

A rétekre nézve:	rétben kaszálló
Hol mindég kaszáltatik a sarju	8
Hol ritkán kaszáltatik a sarju	10
Hol soha nem kaszáltatik a sarju	12 "

Büd szántóföldjét első osztályunak állapították meg. Természetesen a "felső földet" kell értenünk a jó minőségű alatt. A hold pedig magyar-hold 1200 □-81.

A rétre vonatkozóan: egy kaszás alatt értendő az olyan nagyságu rét, amelyről 1 szekér szénát gyűjthetnek, ahogy romlik a rét minősége, úgy nő a területe.

Büd urbárium a két példányban található a Megyei Levéltárban. Az egyik az országosan használt nyomtatott séma, amibe a helyi viszonyoknak megfelelő szöveget beírták. A másik, kézzel vonalozott urbáriumhoz mellékelte latin nyelvű jegyzőkönyv tartalma a következő: ⁸¹

"Alulírottak igazoljuk, hogy /1773. október 26-án/ a Szabolcs megyei Büd helyiségben elvégeztük az urbéri eljárás végrehajtást, /Executionem Urbarialem/ a következő módon és rendben:

1. A faluban és a határban lévő földek összeírásánál jelen volt Marssó Miklós uradalmi intéző /vagyonkezelő/, a helybeli lakosokat megeskették a bevallásuk igaz voltáról. Ebben a kamarai faluban, mely I. osztályu, a királyi rendelet szerint egy egész telek 28 hold szántóföld és 12 kaszás rét. Van féltelék 32, negyedtelék 53, ami összesen 29 1/4 telek.
2. Az Uraság fenntartotta magának a jogot, a fölös telkek birtoklásáról.
3. A legelőket jónak és alkalmasnak találták. A görög ritusu parochusnak 8, a kántornak 4, az ispánnak 4, a zselléreknek pedig 2 legelőt osztottak ki az állataik

- számára. Pásztort fogadhatnak bérezéssel. A lóhere vetésére felhívták a lakosság figyelmét.
4. Elhagyott telkek nincsenek ezen a birtokon. A tokaei város utat a jövőben is javítani fogják, mint azt eddig is megtették.
  5. A terület nagyobbik harmadát kivéve bevetik a lakosok, azt állítják.
  6. Ezen a birtokon a kilenced helyett tizedet szoktak adni a lakosok az Uraságnak kenderből és lenből. Ez a gyakorlat marad a jövőben is.
  7. A pozsonyi mérőt használja és kéznél tartsa mind az elöljáróság, mind a lakosság, meghagytuk.
  8. Szőlőskertek is vannak, 76 telepes birtokolja. A korcsmáltatás a jobbágyoknak Szent Mihály napjától Szent György napjáig van megengedve.
  9. Semmi keresletet ne kezdjenek, amíg nyilvánosságra nem hozzák ezt a rendeletet. - Itt a megyei közgyűlésen történő kihirdetésre /ami 1774. május 30-án volt/ és a kállyi közgyűlés jóváhagyására /ami augusztus 8-án volt/ gondol a jegyzőkönyv írója.
  10. Komolyan meghagytuk, hogy a gyümölcsös kerteket ne számissák a telepes birtokhoz.
  11. A jobbágyok jobb megélhetésére az Uradalom engedelmével 12 hold szántóföldet és 28 kaszálót használatra adunk, amit feljegyeztünk az urbárium többi pontjában is.
  12. Nincs erdejük, de nádat vághatnak.
  13. A beirt táblázatot idecsatoltuk.
  14. Ezen a birtokon a telepeseknek nincsen birtokuk.
  15. Almát, vagy szilvaskertet, komlós-kertet nem találtunk, de van bőven termő dohányföldjük.
  16. Megparancsoltuk az uradalmi tiszteknek, a jobbágyoknak

Zab 10 pos. mérő, á 1 Ft 24 kr 16 Ft kr

Kukoricából az években semmi jövedelem nem volt.

A helybeli taxások földesuri cenzust fizetnek évente

400 "

A községnek van egy száraz malma, ezután semmi cenzust nem fizetnek, a másikat /malmot/ a görög egyesült egyház bírja, néhai Szentiványi József végrendeletéből, mindkettő a földesuri fundusokon van felállítva. Vannak a falu területén szőlők, melyek 7 év óta, 14 hordó bort megteremnek, hordanként 5 Dt-ot számolva

70 "

Méh és báránytizedből bejön évente

15 "

Összesen: 4 542 Ft 17 kr

/Megjegyzés: A számadásban hiba van sem a szorzás, sem az összeadás nem jó. A helyes végösszeg: 4 378 Ft 97 kr./

A jobbágyság összeírása: 83

Sor.	Jobbágyság neve:	Fiuk sz.	A taxás telek sz.	Kert szé- le	hold- hosz- sza	Szántó hold mérő hold
1.	Girincsy János	2	1	14	16 1/2	8
2.	Filep János	-	1	13	15 1 -	4
3.	Ruszkai László	2	1	12	13 - 1	6
4.	Tamás Gergely	-	-	-	- 1	8
5.	Ruszkai Sándor	2	1	12	13 - 1/2	8
6.	Tóth László	3	1	6	7 - 1	4
7.	Tamás Illés	-	1	12	14 - 1/2	7

Sor sz.	Jobbágyok neve:	Fiuk sz.	A taxás sz.	telek szé- le lépés	Kert hosz- hold sza	Szántó mérő hold
8.	Jászay György	1	1	7	6	- 1/2 -
9.	Reznek Mátyás	1	1	10	14	- 1 7
10.	Reznek Mihály	-	-	-	-	- 4
11.	Oláh Mihály	2	1	10	12	- 1 13
12.	Orosz László	1	1	10	12	- 1 13
13.	Reznek János	-	1	10	12	- 1/2 8
14.	Oláh László	2	1	10	13	- 1/2 12
15.	Kosztai Ferenc	5	1	8	13	- 1 13
16.	Juhász János	2	1	9	12	- 1 12
17.	Katona Sándor	2	1	5	7	- 1/2 6
18.	Varga János	1	1	10	12	- 1/2 12
19.	Tóth György	-	1	4	7	- 1/2 3
20.	Mihalkó János	1	1	5	7	- 1/2 4
21.	Szabó Ferenc	1	1	12	13	- 1 13
22.	Nagy István	-	1	8	9	- 1/2 8
23.	Zajác János	2	1	8	10	- 1 12
24.	Szabó János	1	1	9	10	- 1 6
25.	Zajác Miklós	1	1	9	10	- 1 6
26.	Zajác András	1	1	10	11	1 1/2 12
27.	Kerülő László	2	1	8	9	- 1 12
28.	Mihalkó	2	1	9	12	- 1 12
29.	Palincza Ferenc	3	1	12	16	- 1 12
30.	Kövár János	-	1	6	7	- 1/2 4
31.	Palincza János	-	1	6	8	- 1 8
32.	Császár László	-	1	12	16	- 1 8
33.	File Ferenc	-	1	12	15	- 1 12
34.	Tamás János	2	1	12	14	- 1 12
35.	Torma György	2	1	12	13	- 1 3

Sor	Jobbágyok neve:	Fiuk	A taxás telek	Kert	Szántó			
sz.	sz.	sz.	szé- le lépés	hosz- sza	hold mérő hold			
36.	Rajnák György	-	1	6	7	-	1	3
37.	Országh János	1	1	11	12	-	1	6
38.	Polyák László	2	1	10	9	-	1	6
39.	Telesinczky András	1	10	12	1	1/2	13	
40.	Vencselley Péter	2	1	10	11	-	1	6
41.	Balás Péter	1	1	10	12	-	1	8
42.	Balás Jánosné	1	1	10	13	-	1	8
43.	Kosztó László	2	1	10	14	-	1	12
44.	Molnár János	1	1	10	11	-	1/2	2
45.	Császari János	1	1	11	15	-	1	8
46.	Papp István	-	1	4	6	1	1/2	2
47.	Papp Ferenc	2	1	12	16	-	1	13
48.	Nagy György	2	1	11	13	-	1	8
49.	Kocsis György	1	1	10	12	-	1	8
50.	Ignáth Gábor	2	1	8	12	-	1	8
51.	Szakács Gábor	2	1	7	8	1	1/2	8
52.	Girincsy László	4	1	8	16	1	1/2	13
53.	Papp Sándor	2	1	14	17	1	-	13
54.	Na Mészáros András	1	1	8	10	-	1/2	8
55.	Polyák György	-	1	10	12	-	-	6
56.	Barna Györgyné	1	1	8	9	-	1/2	2
57.	Zsoldos András	-	1	8	9	-	1	8
58.	Kerekjártó János	2	1	10	15	1	1/2	13
59.	Csordás Mihály	-	1	10	12	-	1	6
60.	Puskás Demeter	2	1	9	11	-	1/2	6
61.	Burnath József	3	1	9	8	-	1	13
62.	Tamás László	2	1	9	13	-	1	12

Sor	Jobbággyok neve:	Fiuk	A	tarás	telek	Kert	Szántó
sz.		sz.	sz.	szé-	hosz-	hold	máró hold
				le	szá		
				lépés			
63.	Lakatos Lukács	1	1	10	12	-	1 6
64.	Nyírosák György	-	1	8	9	-	1/2 4
65.	Nyírosák László	1	1	10	11	-	1/2 6
66.	Csordás András	-	1	10	12	-	1/2 6
67.	Rieber Mátvás	-	1	6	7	-	- -
68.	Dinok Gerenc	2	1	7	7	-	- 1
69.	Tomcsó János	3	1	5	6	-	- 1
70.	Simon László	4	1	6	7	-	- 1
71.	Kódus Ferenc	-	1	5	6	-	1 1
72.	Vastag János	-	1	8	6	-	- 1
73.	Árvay Mihály	-	1	6	7	-	- 1
74.	Poczok Ferenc	2	1	6	7	-	- 1
75.	K.Tóth Péter	1	-	-	-	-	- 6
76.	K.Tóth András	-	1	10	17	1	1/2 12
77.	K.Tóth János	1	1	7	12	-	1 12
78.	Mihály Ferenc	3	1	10	16	1	1 15
79.	Tóth András	-	1	7	8	-	1/2 6
80.	Fekete Mihály	1	1	5	7	1	1/2 6
81.	Tóth Illés	-	1	7	8	-	- 2
82.	Kovács János	1	1	9	10	-	1 8
83.	Szoták Tamás	1	1	9	8	-	1 8
84.	S.Tánczy Györgyné-	-	-	-	-	-	- -
85.	Kerékjártó György2	1	10	10	-	1 1/2	13
86.	Munkácsy Lőrinc	1	1	8	9	-	- 2
87.	Csikós György	1	1	8	10	-	1/2 2
88.	Sánta Mihály	1	1	9	7	-	1/2 1
89.	J.Csordás Mihály	1	1	9	10	-	1/2 6

Sor sz.	Jobbággyok neve:	Fiuk sz.	A taxás telek sz.	szé- le	hosz- sza	Kert hold	Szántó mérő hold	hold
lépés								
90.	Csordás László	1	1	10	12	-	1	12
91.	Horváth Péter	1	1	10	11	-	1	8
92.	Lepeták János	4	1	10	12	-	1/2	12
93.	Juhász Pál	-	1	10	12	-	1/2	6
94.	Császári György	2	1	10	12	-	1 1/2	8
95.	I. Papp János	3	1	10	12	-	1/2	12
96.	Holovics András	2	1	10	12	-	1	12
97.	Nagy János	-	1	10	12	-	1	12
98.	Papp László	1	1	10	12	-	1	8
99.	Hadászy János	2	1	10	12	-	1 1/2	12
100.	Bihary András	1	1	10	12	-	1	12
101.	Kerekjártó Pál	4	1	10	12	-	1	13
102.	Stanics János	-	1	10	12	-	1 1/2	12
103.	Polyák Miklós	1	1	10	12	-	1	8
104.	S. Palincza János	4	1	8	12	-	1	13
105.	ö. Papp Györgyné	3	1	10	12	-	1	12
106.	Nagy Mihály	-	1	10	14	-	1	8
107.	Papp Mihály	-	1	7	8	-	1	6
108.	Haskó Mihály	-	1	7	8	-	1	6
109.	Tamás Pál	1	1	9	10	-	1 1/2	8
110.	Orosz Gergely	2	1	10	12	1	-	12
111.	Fekete András	3	1	10	10	-	-	6
112.	Soltész György	1	1	10	10	-	1	12
113.	Telesniczky János	-	1	10	10	-	1	12
114.	Nagy László	2	1	10	10	-	1	12
115.	J. Palincza János	3	1	10	10	-	1	12
116.	Nyircsák János	-	1	10	10	-	-	-

Sor	Jobbággyok neve:	Fiuk	A taxás telek	Kert	Szántó	
sz.	sz.	sz.	szé- le lépés	hosz- sze	hold mérő hold	
117.	Reznek László	3	1	14	10 - 1 1/2	13
118.	Pantyuk László	-	1	10	10 - 1/2	6
119.	Kiss Mihály	1	1	10	10 - 1/2	8
120.	Majoros Mihály	1	1	10	10 - 1	-
121.	Kakucska András	-	1	7	10 - 1	2
122.	Ö.Kakucska Andrásné	1	1	8	10 - -	-
123.	Sánta András	2	1	8	10 - 1/2	6
124.	Fekete János	-	1	7	6 - 1/2	4
125.	Oláh Ferenc	1	1	10	12 - 1	13
126.	Vak Basilius	-	1	8	9 - 1/2	-
127.	Kis Gegely	2	1	10	12 - 1	12
Összesen:		123			5 99 1/2	975

Szerződés Búd és a kamara között

1785. Búd és a Kamara között szerződés jön létre, mely egy összegben állapítja meg a falu kötelezettségét. A községi tanács és a falu bírója kivetik a vállalt terhet és kötelezik magukat, hogy azt beszedik és be is fizetik. Ez fejlődést, előrelépést jelent a falu életében. Valószínű más községek is éltek ezzel a lehetőséggel. II. József császár reformjai éreztetik hatásukat. Hogyan is szól a szerződés?

Contractus urbaniális - urbéri szerződés - a tokaei uradalom és Búd lakossága között, mely falu az uradalomhoz tartozik. 1785. január 26.

1. Az 1784-ik Esztendőben véghez mentt Conscriptio szeréntt számláltattnak Ház helyyes földekkel s Rétekkal provideáltt /ellátott/Gazdák, ugy nem különben házzal biró zsellérek, házatlan zselléreken kívül No. 121, kiktől obveniáló /járandó/ házi census /becslés/ tészen 121,-Ft-ot
2. Lévén 39 1/2 egész Urbarialis ház helyyek az Lakosok között fel osztva, attul meg kívántató Roboth szekérrel ugyan No 2054, mely gyalog munkát tészen No 4108. gyalog napokat; minden házhely után 24 gyalog napot, az gyalogtul pedig 6 napot az Uraság munkájára fenn tartván, maradnak fel váltania Gyalog munkák No 3468. mellyeket 10 krajcárjával számlálván tészen öszvességgel az Robotnak fel váltása 579,-Ft 40 kr
3. Mind az Életbul, mind az Victualékból obveniáló /terményből és élelemből/ Dézema fel váltása fejében fogunk fizetni minden egész ház helytől 4 Ft-ot öszvességgel pedig 158,-Ft-ot
4. Hosszu fuvarban minden négy egész ház helytől competál /kéretik/ egy szekér, következőképp 39 1/2 ház helytől 10. mely in natura /fog le szolgáltatni.
5. Az amennyiben az Rétségben csikázó, és halászó Beneficiumok vólna, attul szürettkor 500 Szedőt egyvellest Puttono-

sokkal tartoznak ki állítania.

6. Lévénny ollykor Nádbéli Beneficiumok /javadalmuk/ is az is által adatik könnyebben lehető subsistentiajukra /megélhetésükre/ugy mind az-által,hogy az Uraságnak 2000 kéve Nádat az midőn lészen meg vágnia, és az helységben be hordania köteleztetnek.
7. Az Urbarialis sessioktul/szállásoktól/ el maradott,és supernatantióban /földön/lévő földek a proportione /arányosan/ az Lakosok között fel osztassék és által bocsájtatnak az Contrahens /szerződő/Lakosoknak, mellyek az Conscrip tio /összeírás/ szerént téssznek Nő 1594 Holdokat ki hagyván ezekből az Templom szolgáinak földjeit és Ugarnak harmad részét, mivel ennek minden harmadik esztendőben hasznát nem veszik,emmellett tekintetben vévén azt,hogy sok haszontalan mind ezekben, mind az Urbarialis földekben laposos és viz állásos helyek vannak,nem külömben:hogy az Réttyeiket majd minden Esztendőben a Tiszának árja el rontaná, és kevés, sokszor pedig semi hasznát nem vennék mely fogyatkozások miat többször már fellyebb való helyeken panaszkodtanak is azért ennek el távoztatására nézván fogyatkozásoknak pedig bonificatioja /jóvátétele/ fejében minden hold föld a kr.18 engedtetik mellyektul eszerént obveniál /jár/

318 Ft 36 kr

8. Határunkban kevés kerti Szőlő lévén,
 hogy anyival inkább aztat cultiválhas-
 suk /művelhessük/ és jövődre hasznos-
 sabbaká tehessük, azokbul obvenialo /já-
 ró/ Dézmát fel vályuk /váltjuk/ 24 Ft-ra
9. A Mészárszéket is, mivel szüntelen qu-
 artélozzo /beszállásoló/ Militiával /ka-
 tonasággal/ terheltetünk, hogy annyival
 inkább az Lilitianak eleget tehessünk,
 ki árendálván /bérelvén/ fizetünk tőlle 6 Ft-ot
 Mely fellyebb ki tett kész pénzbeli Sum-
 mák /összegek/ tésznek ki Summa /össze-
 sen/ Rhénes /rajnai/ forintokat 1207 Ft 16 kr
 Mivel pedig mindenféle az elő számlált
 Proventusokbul /járadékokból/ hatod ré-
 sze az Palocsay familiát, vagyis suc-
 cessorokat /utódait/ illet, azért az
 meg irtt Summából hatod részt azoknak
 rátájára /tul.részére/, /ezt értvén az
 Robotban, és más in Natura leendő adó-
 zásokban/ subtrahálván /elvonván/ marad
 az Dominium Cassájába /Uradalom Pénztá-
 rába/ fizetendő 1006 Rhénes forintok 03
 5/5 krajcárok melyet angaránkintt be
 vinni /kényszerű szolgálatként bevinni/
 és le fizetni magunkat kötelezzük is.

Sign. Búd die 26 ^a Januarii 1785.

Tanu:	Szőllőssy Ferenc kamarai praefectus
Komiathy Mihály	Marsso Miklós a tokaji uradalom
Szabolcs megye al-	perceptora és provisor
szolgabirája	

Cameralis Búd Helység Birái és Lakosai." 84

1784-1787. Népszámlálás, amely katonai érdekeket tartott szem előtt.

"Büd kamarai birtok, ház: 155, család: 203. Jogi személy: 891. Távol van: 11, Idegen: 6, Tényleges népesség: 886. Házass férfi: 167, Nőtlen: 273, Összesen: 440, férfiak közül pap: 1, nemes: 4, Fisztviseelő: ..., polgár: 8, paraszt: 117, Polgár és paraszt örököse: 96, zsellér: 74, Egyéb: 6, Szabadságos katona: 2, Sarjadék: 1-12 éves: 93, 13-17 éves: 31, Összesen: 435." ⁸⁵

A kamarai birtokon élő jobbágynak jobb volt a sorsa, mint annak, aki földbirtokost szolgált. A kamara urai, parancsolói rendszerint a központban laktak, a falvakban csak kisebb rangú megbízottak irányították a munkát. Kevesebb jutott az uraság szolgálatából. Nem volt kitéve lépten nyomon a földesur szeszélyének, zaklatásának, viszont gyakrabban igénybe vették "hosszu fuvarba".

Feljegyzések a község által vezetett régi jegyzőkönyvből:

1787. május. "Polyák Miklós hites esküdt ember feladván Császári Lászlót, hogy ötlet hites esküdt személyt magán becstelennitette és még kiteremtézte /káromkodás/ is.

Tanuk által úgy mint Bancselei Péter, Orosz János való felek szerint bűnösnek ítéltetett és ezért deliberáltatott nekije 30 pálca, /Határoztatott, ítéltetett 30 pálca a deresen/ de mivel egészségtelen lévén megengedettet, hogy a kaszába tegyen be egy vf, ⁸⁶ melyet azonnal be is tette."

1787. május 7. "Tóth György feladván, hogy Burnáth János erőszakosan beléfogott és megverte, mellett káromkodással illette".

Burnáth Jánosnak ez a harmadik verekedése "minden ki-

mondhatatlan ok nélkül való, ezek mellett rut és teremtet-
te béli káromkodással voltak, ⁸⁷ mivel további jobbulását
ígérvén mostanában, megengedettett 30 Botot rá, de olyan
mód alatt, hogy ha ez sem érne jobbulásra semmit avagy "u-
lyonnan" ilyen casusba /bünbe/ fog esni", akkor a szolgál-
bíró elé kerül az ügye.

Mészáros Péter, aki hites szolga volt és a verekedést
"maga is indítván", ezért hitetlennek ítéltetett, a hit-
szegésért letették a tisztságról, meg kellett követnie az
eklézsiát s még "15 Botot rá".

Mészáros Péterné, aki botot vitt a verekedő urának "24
korbácsra ítéltetett, mivel pedig viselő s lévén megenged-
tetett 1 Vtf"-nak a fizetése a kasszába.

Burnáth Józsefné a verekedésben "nem mint anya maga
gyermekét csilapította volna, hanem gyermekének segétvén
és felperesrül az inget leszaggatva azért ítéltetett hogy
azon inget fordítsa meg /újat adjon helyette/ és a violen-
tia /erőszakoskodás, jogsértés/ tételére ítéltetett 12 kor-
bács rá, de mégis tekintvén öregségét" ő is megválthatta a
12 korbácsot 1 forinttal.

1788. május 19. "Hadászi János panaszt tett S Papp Mi-
hályra, hogy az ellopta a láncát és a magáéba átalcsinál-
tatta". /A bicskát is ellopta./ Hadászi János fiastól bit-
letétellel igazolta, hogy a lánc az övék.

Sentencia. S Papp Mihály régi ragadványos állatomba
való tolvajnak .. 15 napi áristom büjtön és 40 pálca szen-
vedés, melyet meg szenvedett."

1788. aug. 30. Kállóból 50 pozsonyi mérő rozsot kel-
lett szállítani Tokajba az "Armáda" számára haladék nélkül.

1788. szept. 27. A megyének 4400 q söt kellett szál-
litani a debreceni sőháztól Szolnokra, ezért Büdről is
"négyökrös" fogatokat rendeltek a debreceni sőházhoz, egy
szekér 10 q-t köteles vinni.

1789. jan. 31. "Öfelsége az elromlott tardosi templom felépítéséhez a kir. kamara által adott pénzből /2500 Rft/ vásárolt kőnek Kereszturból való szállítására követ szállítani szekereket rendel a szbiró" /szolgabíró/.

Ha figyelembe vesszük az akkori utakat, fatengelyes kocsikat /nehéz szekereket/ és távolságokat, egy egy alkalommal hetekig volt távol a fuvaros /forspontos/.⁸⁸

1789. febr. 2. 200 pozsonyi mérő zabot kell Búdnék Váradra szállítani a "Tábor" /armáda/ részére.⁸⁹

M A R T I C U L A

Graeco Catholicae Ecclesiae Búdensis
per me Stephanum Lupess ejusdem Eccle -
siae Localem Parochum Anno 1795. dei 1-ma
January inchoata, ac in Rubricas redacta.
Continet in se 1-mo Varia extradandarum
Testimonialium Formularia. 2-o Numerum
Baptisatorum. 3-io Nomina ex Haeresi
aliqva ad Fidem G; Catholicam suscep-
torum. 4-to Numerum Defectorum.

5-to Nomina et Numerum

COPULATO-
RUM.

ANNO 1802.

A N Y A K Ö N Y V E

a Büdi Görög Katolikus Egyháznak
Általam, Lupess István ugyanezen Egy-
ház Helyi Parochusa /által/ 1795. évi
Január 1-én elkezdve, és rovatolva.
Magában foglalja 1. Különféle kiadandó
Tanusítványok alakját. 2. Létszámát a
Keresztelteknek. 3. Neveit a valamilyen
Eretnekségből a G. Katolikus Hitre
átvetteknek. 4. Az Elhunytak létszámát.
5. Neveit és létszámát a

HÁZASULTAK-

NAK.

1802.ÉVBEN

Lupess István lelkész pontos adminisztrátor. - ez volt a hivatali rangja is - gyönyörű írásával 1795. január 1-én kezdte meg a büdi gör. kat. egyházközség anyakönyvét, ebben utal az első kötetre, ami sajnos elveszett. Az üresen maradt első oldalra 1802-ben rajzolta a képen látható virágfüzért és kitöltötte azt a fenti latin nyelvű szövegével.

A büdi görögkatolikus egyháznál ma is meglévő legrégebbi anyakönyvet 1795. január 1-én nyitották meg. Ez év statisztikája: születés: 60 /fiú: 35, leány: 25/, halálozás: 59, házasság: 4. /Más években több./

Tíz év /1795-1804/ statisztikája: születés: 601 /fiú: 342, leány: 259/, halálozás: 475 /1 éven aluli: 135/, házasság: 104.

1803-ban haltak meg a legtöbben: 92-en. Kormegoszlás:
0-1 év= 22, 1-2 év= 11, 3-5 év= 20, 6-10 év= 6, 11-15 év= 4, 16-20 év= 2, 21-30 év= 6, 31-50 év= 8, 51-60 év= 8, 61-70 év= 2, 71-80 év= 2, 81-90 év= 1.

A 10 év alatt leggyakrabban előforduló férfi keresztnemek: János 97, György: 66, Mihály: 49, András: 39, Theodorus: 19, József: 16, István: 12, Péter: 12, Miklós: 11, Pál: 9, Éliás: 7, Bazil: 7, stb.

Női nevek: Mária 93, Julianna: 53, Anna: 55, Borbála: 32, Katalin: 15, Erzsébet: 14, stb.⁹¹

Büdi birtokosok a XVIII. században

Petheő Rozália a község 1/3-ad részének az ura, haláláig, 1755-ig.⁹² A krónikás szerint jóindulatu földesur volt, akinek jószívűségét többször élvezte Szentmihály népe. A büdi birtokát mindig szentmihályiaknak adta bérbe, és ha fizetéseképtelenek lettek, elengedte az évi bérleti díjat. Örököse báró Dessewffy Sámuel, aki grófi rangot kapott 1775-ben, nem sokáig élvezte, mert 1776-ban meghalt.⁹² Öt gyermeke örökölte a birtokot, természetesen a büdi határ 1/3-ad részét is. /Az 1799-ben készült térképen jól látható, meddig terjedt a Dessewffy "föld". / A 2/3-ad rész kamarai birtok Tokajhoz tartozik.

Új birtokost kap Búd

Amikor Szentmihály szorgalmas népe 1799-ben 1000 hold földet bérel Dessewffy Sámuel /kassai lakos/ birtokából 6 évre, "Ferencz király Búd 5/6- részét belső és külső mindennemű haszonvételeivel együtt Dogaly János és Konstantin egytestvér uraknak ismeretes és több ízben is gyakorlott jobbágyi hűségekért örökös joggal átadta. A törvényes beiktatás /statutio/ 1799. nov. 14-dik napján volt, melyre

Szent-Mihály is meghivatott Jármí Mihály által. /Köz. le-
véltár/. 94

Kik voltak a Dogaly-ak? /Dogáli/

Idézzük Dogaly Jánosnak a megyéhez írt levelét: 95

"Amióta a Tekintetes Nemes Vármegye Kebelébe az Édes-
Atyám s Nagy Atyám megtelepedtek s minket magok után a Te-
kintetes Nemes Vármegye Oltalma alatt hagytak, a Tekintetes
Nemes Vármegye Kendei Kegyességekkel s pártfogásokkal dit-
sekednünk mindenkor szerencsénk volt. Mi fő kötelességünk-
nek esmertük a Tekintetes Nemes Vármegye eránt tartozó há-
ládatosságunkat megbizonyítani mellyet minden előforduló
Rendkívül való esetekben hiven és telly Buzgósággal telje-
síteni igyekeztünk s elsem mulattuk. -

Amit a rendy kötelességünkön túl, kivált képpen a
többszöri ... /olvashatatlan szó/ Szabad Seregek fel ál-
litása esetében magunk személy és egész készséggel felál-
dozott fáradozásaink s törekedéseink mellett Summás Pén-
zeknek a kívánt köz célokra való fordításával a hirtelen
való szükségek pótlására fel ajánlottunk azok reményljük
a Tekintetes Nemes Vármegye Kegyes emlékezetében s annak
nyomai a Levely Tárjában megmaradtak, nállam lévő Próbák-
kal is bizonyittatnak.

Azoknak rövid feljegyzése oly alázatos Esedezéssel
bátorkodom a Tekintetes Vármegye elibe terjeszteni, hogy
nekünk bizonyos Tekintetbe szükségünk volna magunk Polgári
hiv magunk viseletét, mellyet mind a Felség Fejedelem ugy
a Tekintetes Nemes Vármegye Parancsolattjai teljesíté-
sében s a közjónak tehetségünk szerint való elővitelé-
ben buzgó hívséggel és Sikeresen kimutattauk bizonyi-
tani. Méltóztasson, Tekintetes Nemes Vármegye ezekről a
melyeket eddig is meg nyert Kegyes megelégedésével a Te-
kintetes Nemes Vármegyének Fárattságunk s tehetségünk ki-

méllése nélkül aköz jóra törekedés Buzgósággal végbe vittük
 s ezután végbe vinni Szent kötelességünknek tartjuk, Hites
 Petséttye alatt bizonyyságot tenni. - Egyéb eránt örökös
 Tisztelettel maradok Búd 20-a juny 1816.

A Tekintetes Nemes Vármegyének

alázatos hív Szolgája
 Búdi Dogaly János s.k.
 a Testvérem Dogaly Constantin
 képiben is."

Ehhez a beadványhoz mellékletet csatolt Dogaly, amely-
 ben felsorolja pénzbeli adományait. Csak kivonatatosan közöl-
 jük:

1797-ik esztendőben a vármegyének kölcsön adott minden felszólítás nélkül "Tzafrangra" /regi- mentnek	5.000 Rf-t
Pestre küldött az öccsével ő Felsége Regiment- jének kardokért, pisztolyokért kifizetett	2.000 "
Költségek póstára és másokért saját pénz	1.500 "
1802-ben Rakamazra vitt Szathmáry Ur kezébe	
1805-ben Miskolcra pösztóvásárlás céljából	
1500 rőf posztóért saját pénzéből fizetett	7.000 "
1809-ben köpenynek való posztót vásárolt U- gyanakkor Patsay urnak adott pisztolyok vá- sárlására Pesten	5.500 "
13 lovat ingyen, minden fizetés nélkül.	2.400 "
Felszólítás nélkül kölcsön a Vgye rendelé- sére	3.000 "
	<hr/> 23.400 Rf.

Hivatkozik Dogaly, hogy ő és elei /ősei/ mindig jóin-
 dulattal voltak Bátor város lakóihoz, most is /1813/, ami-

kor nagy tűz pusztította el a lakosság házáat, ingóságát, ruhát, kenyeret adott bőségesen.

"Ingyen való ajánlásokat a mellyeket tettem a Felséges Fejedelemnek mellyek a Felséges Consilium /tanácsa/ által is meg esmértettek". 96

Beadványra választ kap a megyétől, melyben felsorolják pénzbeli kölcsöneit, elismerik szolgálatkészségét, amellyel a szabad sereg felállítását elősegítette és a következő sorokkal záródik a magas leirat:

"Hellyt adván tehát az Esedezők Törvényes és Igazságos, kívánságának kiadtuk a fentt irtakról különösen pedig arról, hogy az Esedezők Segedelmé, mindenkor a legnagyobb szükség idejében s a Haza legsúlyosabb környül állásai között esett e jelenvaló Bizonyágtévő Levelünket a Köz igasság - és az Esedezők azon Polgári Hiv ajánlások - hogy a Felséges Fejedelemhez a Hazához való Buzgó Hívéséget ezentulis minden alkalmatosságokkal ki mutattják - töllyük ez kívánván.

Kelt Kállóban Szt Iván Havak /junius/ 24-ik Napján 1816 eszten. . tartott Különös Gyűlésén." 97

Dogaly minden alkalommal a kölcsön, vagy ajándék átadásakor írásbeli bizonyítékot kért, és ha nem volt ideje arra, hogy az anyagi dolgokat maga, vagy testvére intézze, akkor a szolgabíró előtt "személyesen" megjelenvén prókátorokat /Ugyvédeket/ vallott közönségesen." 98

Ezek szerint a jobbagysorból földesurrá lett Dogalyak valósággal megvették Búd határát. Táblabírói tisztséget is töltöttek be. Bátorhoz valószínűleg korábbi kapcsolatok fűzték őket, azért is segítettek a bajba jutott város lakóin. A név /Constantin/ görög származásra utal, akik ugygyesen sáfárkodtak, mert abban az időben ennyi készpénzzel főurak is kevesen rendelkeztek.

7. fejezet

Büdiek az 1848-as szabadságharc idején

Vasvári /Fejér/ Pálról a község nagy szülöttéről

1826. július 14-én született Vasvári /Fejér/ Pál Büdön. Édesapja Fejér Pál gör. kat. lelkész /aki 1821 május 9-én irt először a büdi anyakönyvbe/. Az újszülött fiú a keresztségben apja nevét öröklí. Az anyakönyvi bejegyzésből - amit a büdi g. kat. egyház őriz - megtudjuk, hogy a keresztelő pap: Petrassovits János vanceelliói lelkész /gör. kat. lelkész soha sem kereszteli saját gyermekét, mindig vendégpapot hívnak meg erre a szertartásra/; az édesanya: Méhay Erzsébet. A keresztszülők: Lupess István /1804. máj. 8-ig büdi lelkész volt/ és Keresztesy Anna.

Sokáig vita folyt Nyirvasvári és Büd között, mindkettő saját szülöttjének vallotta. Az anyakönyv, amely a gör. kat. parókián ma is látható, elég bizonyíték arra, hogy Büd a maga szülöttjének tekintse. Kár volt ezen vitatkozni, mindenki születik valahol, Vasvári pedig nemcsak Büdé és Nyirvasvárié, hanem az egész nemzeté.

1827 novemberében a Fejér-család Nyirvasváriba költözik. Hogy mi készteti őket az aránylag jó anyagi lehetőséget biztosító büdi parókia elhagyására, nem tudjuk, Valószínűleg a nagykárolyi gimnázium /piarista/ és a nyircsászári gör. kat. lelkész közelsége, /aki testvére volt Fejér Pálnak/.

A kis Pál gyermekkorát Nyirvasváriban töltötte. Az elemi iskolai tanulmányok után a nagykárolyi piarista gimnázium diákja lesz. A paptanárok lelkiismeretes munkájuk mellett magas mércét állítanak és így is az eminens diákok

legjobbja. Már középiskolás korában megállapítja, hogy a haladó gondolkodású Kőlcseyt azért "fosztották meg követi tisztességétől" mert pártjára állt a jobbakoknak és szólni mert a nemesség adómentessége ellen.

Tizenhét éves, amikor Pesten beiratkozik az egyetemre. Érdeklődése széleskörű. Eleinte a matematikát és fizikát tanulja, majd jogot, de mégis a történelem az, ami iránt a legfogékonyabb. Horváth István történelemprofesszor előadásai nagy hatással voltak rá. Tanulóköröket szervez, kicserélt egymás között, ki melyik idegen nyelvet tanulja meg. Ő németül és franciául tanul, az utóbbit azért, hogy a francia forradalom történetét eredetiben olvashassa.

Vasvári Pál az egyetemi ifjúsági mozgalom fáradhatatlan szervezője, vezéralakja. Ahol mód és alkalom kínálkozik rá, nem rejti véka alá nézetait.

Azt írja ekkor: Világnézetet kell szereznünk, melyek iránytűül szolgáljanak az események hullámai között."

1847-ben meghívják a gróf Teleki Blanka leánynevelő intézetébe történelemtanárnak. Az intézetben magyar nyelven folyik a tanítás. Diákjai rajonganak érte, a rendbontókat azzal büntetik, hogy egy ideig nem hallgathatják Vasvári előadásait. Növendékei kérik a kor nagy grafikusművészt, Barabás Miklóst, hogy rajzolja le Vasvárit. A művész tiszteletdíját a tanítványok fizették ki. Így lett hiteles portrénk Vasváriról.

1847-ben a Kisfaludy Társaság pályázatára benyújtja "Zrínyi a költő" című dolgozatát, amiért első díjként 15 aranyat kap. Egyre népszerűbbé válik. Ekkor jelenik meg egyik könyve a "Történeti Névta", melynek alcíme: "A hazánkban szerepelt nevezetesebb férfiak és hölgyek élet-és jellemrajzai, vezéreszmék, emléksavak, népregék s korszakkal felderítve." Egy sorozatot szeretett volna a fontos

személyek életrajzából megjelentetni, 30-40 kötetre tervezte, irathagyatéka tanuskodik gyűjtőmunkájáról.

A fiatal, 21-22 éves Vasvári, korát meghaladó történeti szemlélettel rendelkezett. Lelkesedik Kossuth eszméiért, szorgalmas olvasója a Pesti Hírlap-nak; az Ellenzéki Kör tagja, akárcsak Petőfi. Baráti szálak fűzik Pozsonyban Funták Sándorhoz, Nagykárolyban Vajda Jánoshoz, Ungváron Kecskés Antal papnövendékhez. Pesten Bulyovszky Gyulával, Jókai-val, Irinyivel, Degrével látogatják a Pilvax kávéházat, ahol heves viták folynak, és érdeklődéssel követik az akkori európai eseményeket.

1848. március 5-én a Pesti Hírlap hírül adja, hogy a francia királyt, Lajos Fülöpöt elkergették, trónját pedig elégették. Párizsban kikiáltották a köztársaságot. Elégedetlenek a magyar ifjak, mert a magyar országgyűlés egy helyben topog. Az Ellenzéki Körben naponta találkoznak: Vörösmarty Mihály, Nyáry Pál, Bütyös József, Pényes Elek, Jókai és Vasvári és a hasonló gondolkodású egyetemisták. Gyorsan peregnék az események. Ha Jókai hiányzik az összejövetelről, akkor Vasvári a szóvivő.

Március 14-én délután az Ellenzéki Kör gyűlést hirdet, melyre meghívják a Pilvaxból Vasváriék is. Vasvári beszél először. Követeli, hogy azonnal terjesszék az országgyűlés elé az ifjuság petícióját, a 12 pontot. Ha elutasítanák a követeket, menjenek Bécsbe, a király elé. A liberális gondolkodású Nyáry Pál, Klauzál Gábor, Irinyi József meghátráltak. Vasvári tántoríthatatlan marad. Közben megérkezett a hír Bécsből, hogy megelőzték Pestet, ott már forradalom van. Vasvári újra szónokol, esküt vesz ki az ifjaktól, hogy vérüket áldozzák a hazáért, nem hátrálnak meg.

Vajda János javaslatára másnap korán reggel, márc. 15-én találkoznak a Pilvaxban. Ugy is történt. Ekkor Petőfi maga mellé vette Vasvárit, Bulyovszkyt, Irinyit, Jókait. Hogy mi történt márc. 15-én, azt mindannyian tudjuk: Vasvári Pálunk, Petőfi és Jókai mellett vállalja a veszélyeket. Tüntetések szervez, népszerűsége egyre nő. A Pozsonyból hajón Pestre érkező kormányt Vasvári fogadja: "E nép most kezeitekbe teszi forradalmi hatalmát s felelősségekre bizza a nemzet sorsát. Ti egy újjászületett nemzet előtt fogtok számolni eljárásaitokról. S ezért a hazaszent ügyét figyelmetekbe ajánljuk."

/Nem is hívták meg szónoklata után a diszvacsorára./

A pénzügyminisztériumban Kossuth mellett titkár. Nem az ő vére mérsékletének való állás. Jobban érzi magát a futárszolgálatban, amikor Kossuth és Perczel között állandóan utazik.

1848 novemberében a pesti egyetemeken hadi tudományokat adnak elő. Vasvári a hadtörténetből tart felolvasást. Érzi, sejti, hogy az elméletet nemsokára a gyakorlat váltja föl a csatatereken. Kossuth parancsára Biharba, Szabolcsba és Szatmárba megy, nevezetes szabadcsapatának toborzására. A Rákóczi-őr elnevezett szabadcsapat zászlószentelését Nagyváradon tartják. Kemény hideg tél van és a lovon ülő Vasvárinak Teleki Blanka átnyújtja a saját kezével himzett zászlót, amelyen ez a szöveg volt: "Hazádnak rendületlenül. Gróf Teleki Blanka". Leővey Klára és Teleki Blanka együtt integettek Vasvári őrnagynak, aki a rendfokozatát még meg sem szokta.

Vasvári Pál csapatával Erdélybe megy, ahol Bem József a bécsi ellenforradalmárokkal vívja elkeseredett harcát. A románok az osztrákok szövetségesei. Bem szinte csodát művel, csak a havasokban meghuzódó lázadóktól kell tartani-

ok. Erdélyt felszabadítják. Vasvári csapatában bihari paraszt huszárönkéntesek, udvarhelyi, váradai önkéntesek és a hozzájuk csatlakozó bécsi halálfejes légio diákjai harcolnak.

Vasvárit makacs betegsége ágynak dönti. Egy öreg székely néni keze ápolgatja, gondoskodik róla Jósikafalván. Jósikafalva, mint a Havas legtöbb lakott része, csak kis település volt; utcasorral nem rendelkezett, a dombokon, hegyoldalakon egy-egy ház. Vasvári sátrán piros zászlót lengetett a szél. Amikor annyira megerősödik, hogy csapata élére állhat, elbucszuk jótévőjétől, aki megjegyzi: "Kár ilyen szép szőke, kékeszemű fiatalembernek elmenni a biztos halálba."

Megindulnak a végzetes, ismeretlen völgy szoroson fölfelé, abban a reményben, hogy találkoznak segítőcsapattal. 1849 július első napjaiban Bem parancsot ad ki a román lázadók ellen, de amikor értesül a cári hadsereg betöréséről, ezt visszavonja és futárt küld Vasvárihoz, hogy ütközzenek meg a románokkal. Vasvári az üzenetet nem kapta meg. Nem tudjuk, hogy árulás, vagy vétkes késedelem történt. A körülbelül 500 főből álló sereget a félelmetes erdő és a leselkedő ellenség veszi körül. Felmentő, segítő sereg nem érkezik. Vasvári a következőket írja: "A csatatér színhegyére jöttem három hónapos betegeskedésem után, hogy ha halnom kell, együtt haljak meg beteg hazámmal, vagy ha a hon meggyógyul, engem is gyógyítson meg az öröm. Itt járok a nagyszerű látvány piacán, vizsgálom a haza embereit és gondolkodom. Ittlétem olyan, mint Pliniusé az Aethna kitörésének rémjeleneténél." Csak a jövőbe látó nagy elmék képesek ilyen drámai jóslásokra. Július 5-én reggel elhatározzák a visszavonulást. Vasvári és tisztartása Buzgó László őrnagy tapasztalják, hogy keresztbe döntött fák, kőtörla-

szok állják utjokat. A fintinellai fenssikon a román martalócok és a maroknyi magyar csapat élet-halál harcát vivja. Az ágyukért folyó küzdelemben Vasvári halálos sebet kap. Van, aki azt állítja, ágyugolyó roncsolta szét a lábát, de van olyan - a köztudatban elterjedt - hír is, hogy egy román katona fejszével vágta le a fejét. A bujkáló Teleki Blanka hiába kereste Vasvári holttestét, nem talált rá. Közös sirban nyugsznak hős katonák. Az a tábla, amelyet a halás utódok az elesettek emlékére állítottak, regényes körülmények között került Tiszabúdre 1926-ban, Vasvári születésének századik évfordulóján. - -

A ma is /a Vasvári Pál Múzeumban meglévő/ deszkatáblán a következő szöveg olvasható, szürke alapon fekete betűkkel felfestve:

V A S V Á R I P Á L N A K,

az 1848-49 iki szabadságharc egyik legnemesebb áldozatának
és mintegy 400, vele együtt ezen a hegyoldalon
1849 JULIUS 6 án

elvérzett bajtársa dicső emlékének.

"El ne feledd a mezőt, hol ők elhullának a hűk
és a legvégsők a haza jobbjaiból,
Vajha, ama szíveket a haláltól visszavehetnők
Teljes erőben úgy, mint dobogának előbb,
Még egyszer vérharczaidat megvívni szabadság!"

Vasvári Pál elestének helyéről Jósikafalváról
1926 év augusztus havában Tiszabúdre hozott emléktábla

/Ezüst lemezre véselt szöveg/

Adós maradt a magyar történetírás Vasvárral szemben. Bizunk benne, hogy a kutatók pótolják a mulasztást és a célkitűzéseiben mindig következetes forradalmi Vasvárit méltó megvilágításban az őt megillető helyre állítják.

Büdi szülőházát, mely ma is görögkatolikus parókia, fehérmárvány emléktáblával jelölte meg az egyetemi ifjak Vasvári Pál-köre 1926-ban. A főtéren pedig Vasvári Pál mellszobra látható, Berki Nándor alkotása. ⁹⁹

1828. A büdi jobbágysok, zsellérek, háznélküliek nevei:

1. Juhász János	22. Szabó Ferenc
2. Torma György	23. Homonnai Mihály
3. Oláh János	24. Zsoldos András
4. Kortemáros András	25. Zajácz András
5. Oláh György	26. Orosz János
6. Orosz István	27. Kiss Mihály
7. Szv. Palintza Ferencné	28. Kiss György
8. Orosz Mihály	29. Girintsi János
9. Iványi György	30. Fogarasi József
10. Tamás György	31. Szv. Palintza Jánosné
11. N Iványi János	32. Nagy János
12. Oláh András	33. id. Puskás György
13. Orosz János	34. Balás András
14. Orosz Mihály	35. Rab János
15. Palintza György	36. Balás György
16. Reznek György	37. + Kocsis György
17. + Soltész János	38. + Tamás Pál
18. Nagy László	39. + Császár János
19. Juhász János	40. + Mészár Bálint
20. Szv. Halász Andrásné	41. Balás György
21. Soltész András	42. Torma Mihály

43. Pap András
44. Tamás László
45. id.Pap György
46. Fekete András
47. Kotsis János
48. ifj.Burnát János
49. Haltzmann János
50. Mitli János
51. Tóth András
52. Rab Mihály
53. + Illjes János
54. Zsoldos Péter
55. id.Csordás György
56. Hranák György
57. id.Burnát János
58. Leptsik Tamás
59. + Lepeták Mihály
60. Lakatos László
61. ifj.Csordás György
62. Liber János
63. Mihály János
64. + Dinók János
65. + Mihály János
66. D Kerekjártó György
67. Bodrok András
68. Csordás Ferenc
69. + Zsoldos Mihály
70. + özv.Tánczi Györgyné
71. K Tóth György
72. Pap Sándor
73. + ifj.Csordás János
74. Szabó Ferenc
75. Román Ferenc
76. Lakatos Mihály
77. Lakatos János
78. + Lakatos András
79. + Pap András
80. Kovács Mihály
81. Tamás János
82. + Bodrok Mihály
83. Kovács János
84. Pap György
85. Haltzmann József
86. + Ranyák György
87. + Mihály György
88. " Balog György
89. Haltzmann György
90. + Bálint János
91. + Orosz Mihály
92. Császár Mihály
93. ifj.Nagy János
94. özv.Pap Lászlóné
95. Hadászi Mihály
96. Kerekjártó György
97. + özv.Halaváta Miklósné
98. Poják János
99. Pap Mihály
100. + özv.Kerekjártó Ferencné
101. K Orosz Mihály
102. Palitza András
103. Orosz Erzsébet
104. Pap András
105. + id.Halgató György
106. + özv.Nagy Györgyné

107. id.Pap Ferenc	123. + Takáts István
108. Szabó György	124. Pap János
109. + Mészáros György	125. Fekete János
110. Nagy András	126. + Orosz András
111. + Özv.Pap Györgyné	127. Ventsellei Mihály
112. Palintza Ferenc'	128. + Özv.Palintza Györgyné
113. Gergely András	129. + Barna János
114. + Kis János	130. Tamás János
115. + id.Kis János	131. Miklós Miklós
116. Reznek Mihály	132. + Munkátsi Péter
117. Reznek János	133. + Pap Ferenc
118. ++ Kakutska János	134. ++ Márián Éliás
119. + Pap Sándor	135. ++ Eldbogen Sámuel
120. + Bodnár György	136. ++ Schahter József
121. Tamás András	137. ++ Grósz Mózes
122. Nagy Péter	

/A jelzés nélküliek jobbágyok, az 1 keresztesek házas zsellérek, a 2 keresztesek háznélküli zsellérek./

Adózó 137 fő. Megoszlás: 96 jobbágy, 36 zsellér, 5 háznélküli zsellér. 288 a 18-60 év közötti felnőttek száma. A 96 jobbágy közül nyolcnak egy-egy szolgája volt, 1-parost nem találunk, kereskedőt kettőt /két zsidót/.

132 házat irtak össze, melyek után censust /becsérték/ fizettek. 21-nek van 16 pozsonyi mérő szántóföldje, 75-nek 8 pozsonyi mérő, tehát összesen: 936 pozsonyi mérő szántóföld. A rét a szántóföld területéhez viszonyul, a 16 pozsonyi mérőhöz 4 kaszás, a 8-hoz 2 kaszás járul, összesen: 234 kaszás. Az összeírt szőlőterület 23 1/2 pozsonyi mérő, ha ezt kapásokra átszámítjuk, akkor 47 kaszást kapunk. A korabeli számítások szerint 1 kapás szőlő 2 akó bort termelt, összesen 94 akót.

Az összeírás kimutat 132 igás ökröt, 42 fejős, vagy

borjas tehenet, valamint 8 db meddő tehenet. Van 4 db 3 éven felüli, 16 db két éven felüli növendékmarha, 81 db 3 éven felüli, 2 db 2 éven felüli igaz és ménésre járó ló, 114 db 1 évet meghaladó juh, 11 db 1 évesnél idősebb sertés.

Az összeírás 1728 július hónapban történt, végezték: Vay István főszolgabíró és Miketz Tamás megyei esküdt. Képviseletük a lakosságot: Papp András bíró, Csordás György esküdt, Kis András jegyző, Csatári Mihály jobbágy, Csatári János zsellér és Márián Illés házatlan zsellér.

1./ Bud faluban 936 pozsonyi mérő az adózás szempontjából három osztályba és három egyenlő részre osztott szántóföld.

I. osztályba	312 p mérő á 24 krajcár=	124 Ft 48 krajcár
II. "	312 " 18 " =	93 " 36 "
III. "	312 " 15 " =	78 " -- "

Évente összesen: 296 Ft 24 krajcár

Ez megfelel 17 784 kr-nak, így 1 pozsonyi mérőre esik 19 kr adó.

2./ 1 pozsonyi mérő elvetett mag után mindhárom osztály átlagosan terem: a vetőmagon kívül

- 2 pozsonyi mérő búzát,
- 3 pozsonyi mérő rozsot,
- 3 1/2 pozsonyi mérő árpát,
- 3 1/2 pozsonyi mérő zabot.

Összesen: 12 pozsonyi mérőt.

Ha átlagot számítunk a négy felosztást figyelembe véve, akkor 1 elvetett mérő mag 3 mérő magot hoz. 936 pozsonyi mérő földnél 2808 mérő, ebből 468 a buza, 702 a rozs, 819 a zab.

3./ A megye által megállapított 7 év átlagát alapul véve a termények értéke a következő:

buza	1 Ft 12 kr,
roze	- 38 "
árpa	- 29 "
zab	- 25 "

Összesen: 2 Ft 44 kr - 1 Ft= 60 kr-

ral, tehát 164 kr, ha 4 részre elosztjuk, akkor átlagosan 44 kr.

4./ A szántóföldek haszna.

Egy pozsonyi mérő hoz 3 mérő hasznat, az ár pedig átlagosan 41 kr, 1 mérő után 2 Ft és 3 kr hozamot kapunk. Az őszi vetéskor 3 szántást, a tavaszinál egyet számítunk, vagyis összesen négyet, ami átlagban 2 szántást jelent, ebből 1 szántás a jobbágyok esküvel tett vallomása szerint pozsonyi mérőként 24 kr, tehát összesen

48 kr,

a trágyázás értéke 10 kr.

Összesen: 59 kr. Marad tiszta

haszon 1 pozsonyi szántóföld után 1 Ft 5 kr.

5./ A rétek jövedelme

A rossz minőségű réten sarjút nem lehet kaszálni, így a 2. osztályba kell sorolni, ugyanugy, mint a 2. osztályu szántók mérőjét 18 krajcárral.

6./ A rétek tiszta haszna.

Mint a szántóföldnél, a rét termésénél is a 2. osztályba sorolást vesszük pozsonyi mérőként 1 Ft 32 1/4 kr-t, ebből levonunk

1 kaszás kaszállási bére 12 kr-t

gyűjtésre, összerakásra, hordásra 42 kr-t

Összesen: 54 kr-t

pozsonyi mérőként ennek a felét - 1 kaszás= 2 pozsonyi mérő - 27 kr-t levonunk, marad pozsonyi mérőként tiszta haszon 1 Ft 5 1/4 kr, kaszásonként 2 Ft 10 1/2 kr.

7./ Szőlők

I. osztályúnak véve pozsonyi mérőnként 2 krajcárnak megfelelően. 1 kapás 2 akó bort terem. 1 akó bor ára 38 2/5 krajcár, vagyis 2 akó bor ára 1 kapás után 1 Ft 16 4/5 krajcár.

B./ A szőlők tiszta haszna

Ha 1 kapás szőlő termésének az ára 1 Ft 16 4/5 kr, ebből levonásba került:

háromszori kapálás munkadíja 12 krajcárjával	36 kr
karózás, metszés, kötözés, gyomirtás - 6-6 kr-	24 "
trágyázás	10 "

Összesen: 1 Ft 10 kr.

Marad tiszta haszon kapásonként 6 4/5 kr, vagyis pozsonyi mérőnként 13 1/5 kr.

9./ A tehének tiszta haszna

Ebben a helyiségben 150 napon át fejtik a tehenet egy évben, naponta 2 itce tej - 300 itce.

1 itcét 2 krajcárért lehet eladni = 600 kr 10 Ft
haszon a borju eladásából, a borju értéke 3 Ft 30 kr

Összesen: 13 Ft 30 kr

Ebből levonásba kerül:

A tehén takarmányozására 12 Ft

Marad tiszta haszon 1 Ft 30 kr

Észrevételek az utasítás 23. §.ához:

ad 1. A jobbágyok földműveléssel,

a zsellérek pedig a tokaji részeken dolgoznak, nyáron pedig aratással és csépléssel foglalkoznak.

ad 2. A föld 1/3 része salétromos, ezért közepesen terem.

ad 3. Az elvetett mag minden fajtáját közepesen felül megtermi.

ad 4. Minden 3 vagy 4 évenként trágyázzák a földet.

ad 5. 4 ökrrel ezántanak.

- ad 6. Nyiregyháza Szabolcs megyei mezőváros 1 1/2, Tokaj 1 stáció... távolságra van, mint piachely.
- ad 8. A községnek 16 pozsonyi mérő szántója és 9 kaszás rétje van, az ezekből származó tiszta haszon a fenti számítás szerint 60 Ft 18 kr.
- ad 9. A helység a Tiszánál fekszik, a rétek és a legelők áradásának ki vannak téve, mégis a hajózásból semmi haszna nincs.
- ad 10. Átkelőhelyek nincsenek.
- ad 11. Semmi jövedelme nincs, ahonnan a megye házi pénztárának képes lenne fizetni.
- ad 12. A katonaságnak előfogatokat és természetbeni javakat szolgáltat. Széna, szalma, fa szolgáltatás, elszállásolás és élelmezés címén a megye kimutatása szerint 220 Ft 16 3/8 kr vesztesége van.

Signatum NKálló die 5^a Novembris 1828.

Georgius Désy I. Cottus
de Zabolch Tabulae Judri-
ae Assessor et Domesti -
cus Conscripitor

Christophorus Hannibál
I. Cottuum Soproniensis
V. Judlium et Zabolchensis
Extraneus Conscripitor
Regnicolaris.

Désy György Szabolcs m
ítélő táblabírájának el-
nöke és házi összeírója.

Hannibál Kristóf Sopron megye
alszolgabírája, Szabolcs m kül-
ső országos összeírója. 100

Mit mondanak nekünk, utódoknak ezek a számok? Sokat. Megtudjuk, hogy a vetőmag három, esetleg négyszeresét termette meg. Egy forint az már komoly értéket jelentett, amit az is bizonyít, hogy a krajcárnak a 1/2, 1/4 vagy 3/5-

8d részével is számoltak. Bepillantást nyerünk a falu XIX. század első harmadának gazdasági életébe. Az összeírásban törekedtek a tárgyilagosságra, mert az egyik tisztviselő mindig más megyéből jött. A szomszédos községről hasonló összeírás nem maradt fenn. Talán azért, mert nem volt kamarai birtok?

1837. "Büd magyar falu, Szabolcs vármegyében Tokajhoz dél-nyugatra 2 márföldnyire. ¹⁰¹ 91 r. /rom.kat/ 1145 gör. kat. 79 ref. 4 evang. 8 nem egyesült óhitu /görögkeleti/; 61 zsidó lakos, gör. kath. anyateplommal. Határa gazdag termékenységgű fekete homok, legelője 6000 holdat foglal el, de ezt az árvizek járják, s az itt lévő posványos erekben 100.000 kéve nádat vághat évenként; szőlőskertjei vannak. Van 29 2/8 első osztálybeli egész telke, s ezenkívül 2160 hold majorsági szántóföldje. F. u. /földesurai/ 5/6 Dogaly de Büd, a többiben gr Dessewffy, Oláh." ¹⁰²

Rosszul volt tájékoztatva Fényes Elek, mert itt igazán nincs fekete homok, még sárga sem. Igenis kötött a talaj, különösen a réten. Nehezen munkálható fekete föld.

Egész telkes /28 holdas/ jobbágyság nem volt Büdön, csak fél telkes, és attól kisebb. Tulbeccsült a község határa is, mert 7747 hold az összes, ebből nem lehet 6000 hold legelő, 2160 majorsági föld /hold/. Az viszont igaz, hogy nádat vághattak amennyit birtak, mert még az 1799-es térképen is láthatjuk, hogy a község szélétől Polgár felé mindenütt víz és víz, csónakkal közlekedhettek Polgárig. Köztudott, hogy 1846-ban Széchenyi István Dobnál kezdi meg a Tisza szabályozását, ez közvetlenül érintette Büdöt is, mert amikor 1852-ben befejezik itt a munkát, kisebb a veszély, "nem jár fel annyira a Tisza".

Büd jobbágysai és a birtokos Dogaly között hosszú ideig nem volt nézeteltérés. Dogaly a szomszédos földesurakkal sem pereskedett.

"Apámtól, nagyapámtól hallottam, hogy a robotos világban, aki letudta a heti egy napos munkát, mehetett ahová akart, amikor az uréba kellett menni, hajnalban szóltak az ablakon és oda mentek. Kerítés nem volt egyetlen háznál sem. Akkor jobban szerették egymást az emberek, szegről-végről rokonság volt az egész falu. Ha egy lakodalom volt, kölcsönkérték az egyetlen nadrágot és abban esküdött a vőlegény. Dogály sem járt olyan ruhában, mint most járnak hétköznap." 103

BÜDIEK Klapka tábornok hadseregében

Néptünk, az Alföld lakói önfeláldozó hazafisággal vettek részt a szabadságharc küzdelmeiben. Erejüket meghaladónan támogatták a forradalmi háborút. A nép bizott védelmezőjében, tudta, hogy a honvédség érte harcolt, küzd. Méltó volt Kossuth többször hangoztatott kijelentésére, hogy a tiszántúli vidék mindig bátran, hősieen, hűséggel és kitartással vett részt szabadsága védelmében.

A szabolcsiak voltak Klapka legmegbízhatóbb harcosai. Kitüntették magukat az isaszegi, győri ütközetekben, és amikor már Aradon mindenki kezéből kihullott a fegyver, ők Komáromban addig harcoltak, amíg szabad, feltétel nélküli elvonulást nem biztosított számukra Bécs.

Nem árt, ha egy kissé hosszabban időzünk az 1848-49-es szabadságharcnál.

Milyen rendfokozatok voltak a tisztikarnál? Hadvezér, őrnagy - vezér, ezredes, alezredes, őrnagy, 1-ső kapitány, 2-ik kapitány, százados, főhadnagy, alhadnagy.

Szabolcsvármegye katonai szervezettsége a szabadságharc alatt: Minden intézkedés a kormány megbízottja, Péchy

László kezébe fut össze, ő az első alispán. A megyei főkapitány: Finta Márton. A megyei székhely: Nagykálló /1874-ig/. Szabolcsnak ekkor négy járása volt: dadai, kisvárdai, nádudvari, kállói.

Szabolcsmegye három zászlóaljjal rendelkezett. Az első kettőben 6-6, a harmadikban 4 század volt.

Egy zászlóaljban "leendő" 6 század és abban: 1 százados, 1 főhadnagy, 2 alhadnagy, 2 őrmester, 12 tizedes, 2 dobos, 1 ács, 160 honvéd. ¹⁰⁶

Ez a létszám, főleg a honvédeké, nem volt állandó, mert a szomszédos falvak embereit ritkán szakitották el egymástól. Ügyeltek arra, hogy a falubeliek lehetőleg egy században szolgáljanak. Így kerültek az I. zászlóalj 4-ik századába a büdiek, szentmihályiak és lőkiek.

Büdről az elsők, akik önkéntesen beálltak a "rendes őrsereg ujontzainak" 3 évre: ¹⁰⁷

1848. május 30.

Ignácz Gábor

1848. június 5.

Nagy Sándor

Az "1848- júniusától vezetett Nemzetőrség névjegyzéke összesítőjéből ezt olvashatjuk: ¹⁰⁸

"Nemzetőrség névjegyzéke 1848 júniusától:

folyó Eddigi szám	N e v e tiszt- sége	Megye Hely- járás ség vá- ros ne- ve	Kora ve	Polgári állása
705	- Tót György	Dadai Büd	35	földmivelő
706	Pap L György	" "	33	"
707	- Polyák János	" "	42	"

folyó szám	Eddigi tisztsége	N e v e :	Megye Hely- jánás	Kora ség vá- ros neve	Polgári állása
708	-	Palincza János Dadai	Büd	36	földmivelő
709	-	Kerekjártó István "	"	48	"
710	-	Pap Ferenc "	"	38	"
711	-	Szabó Miklós "	"	26	"
712	-	ifj. Pap János "	"	33	"
713	-	Orosz János "	"	30	"
714	-	Császári János "	"	45	"
715	-	Puskás Ferenc "	"	49	"
716	-	Ö. Nagyiványi István "	"	44	"
717	-	ifj. Nagyiványi István "	"	20	"
718	-	Nagy András "	"	26	"
719	-	Katona György "	"	43	"
720	-	Juhász István "	"	35	"
721	káplár	Halczman György "	"	36	"
722	-	Zsoldos János "	"	28	"
723	-	Szabó István "	"	45	"
724	-	Girincsi György "	"	35	"
725	-	Kocsis András "	"	38	"
726	-	Nagy F. Mihály "	"	35	"
727	-	Palincza Ferenc "	"	48	"
728	-	Lepeták Mihály "	"	45	"
729	-	Pap F. András "	"	36	"
730	-	Pap Gy. Miklós "	"	30	"
731	-	Szabados János "	"	42	"
732	-	Burnát Mihály "	"	44	"
733	-	Juhász György "	"	35	"
734	-	Halczman András "	"	35	"
735	-	Kovács András "	"	30	"

folyó szám	Eddigi tiszt- sége	N E V E :	Megye járás város	Helység neve	Kora	Polári állása
736	-	ifj. Pap L. András	Dadai	Büd	27	földművelő
737	-	Román László	"	"	30	"
738	-	Szabó Pál	"	"	30	"
739	-	Tóth Mihály	"	"	42	"
740	-	Zajácz Miklós	"	"	36	"
741	őrmester	Horvát László	"	"	50	"
742	-	Kovács Mihály	"	"	50	"
743	-	Lakatos László	"	"	50	"
744	-	Panyiczki András	"	"	43	"
745	-	Ranyák Ferenc	"	"	30	"
746	-	Palincza János	"	"	40	"
747	-	ifj. Palincza Ferenc	"	"	24	"
748	-	Pap Sándor	"	"	34	"
749	-	Reznek István	"	"	30	"
750	-	Halczman Ferenc	"	"	20	"
751	-	Halczman István	"	"	28	"
752	-	Lakatos Mihály	"	"	27	"
753	-	Lakatos Illés	"	"	20	"
754	-	Bulyák György	"	"	45	"
755	-	Rab János	"	"	50	"
756	-	Oláh András	"	"	50	"
757	-	Reznek Mihály	"	"	52	"
758	-	Papp József	"	"	50	"
759	-	Csordás Mihály	"	"	35	"
760	-	Papp György János	"	"	50	"
761	-	Kuszáj János	"	"	50	"
762	-	ifj. Tamás András	"	"	52	"
763	-	Hadaszi János	"	"	50	"

folyó szám	Eddigi N E V E : tisztsége	Megye Helység járás város	Kora neve	Polári állása
764	- Özv. Csordás János	Dadai Búd	55	földmivelő
765	- Toma György	" "	28	"
766	- Burnát György	" "	50	"
767	- Löfsik Tamás	" "	30	"
768	- Mihály Ferenc	" "	20	"
769	- Keregjártó György	" "	50	"
770	- Bálint János	" "	50	"
771	- Garsi László	" "	30	"
772	- Hadászi László	" "	49	"
773	- Lepeták István	" "	35	"
774	- Glarter Mózes	" "	36	"
775	főhadnagy Dogály Gusztáv	" "	40	"
776	- Oláh Károly	" "	40	"
777	- Nehrebetzki Endre	" "	54	"

Az utolsó négy személynél hiányzik a polgári állás feltüntetése. Glarter Mózes valószínű kereskedő, míg a főhadnagy Dogály Gusztáv földbirtokos, ugyancsak földbirtokos Oláh Károly, Nehrebetzki pedig a helyi lelkész fivére.

Sok a 40-50 éves férfi, sőt 50 éven felülieket is találunk. A 73 honvéd átlagos életkora meghaladja a 38 évet. Hol vannak a zömében 20-30 éves férfiak? A katonai szolgálatra alkalmasok idegen országban 6-12 évet katonáskodnak. Itthon vannak a kiszolgált obsitosok, meg azok, akiket a korábbi sorozásokon alkalmatlannak nyilvánítottak. Akikben nagy a lelkesedés, azok az első hívó szóra elköszönnek szeretteiktől, együtt mennek Kállóba, hogy letegyék a honvédeksűt.

1848. okt. 18. Nagykállóban avatott honvédek: 109

A sorshuzott v Önkéntes neve	éve lása	val- lása	Szü.l.h. láb,hüvelyk,vo- nal	Magassága	Észrevétel:
Munkácsi György	19	óhitű Búd	5 3	3	Büdön sorsot huzott
Juhász Mihály	19	" "	5 -	1	"
Lakatos Illés	20	" "	5 3	2	"
Fogarasi János	20	" "	5 2	1	"
Mezei Péter	19	" "	5 1	3	"
Tamás Mihály	20	" "	5 2	3	A 6.huszár ez- redhez ment.
Nagy János	21	" "	5 3	2	Sorsot huzott
Papp András	22	" "	5 2	1	" "

1848.okt.18-án "kint lévő szabadságos honvédek" 110

Tamás Mihály	Búd	Kezések a Birák
Lontsák János	"	"
Pap György	"	"
Hadászi György	"	"

Szabadságos katonák névjegyzéke 1848. november 11-től kezd-
ve: 111

Juhász Mihály	Lakatos F Illés	Fogarasi János
Mezey Péter	Nagy János	Pap András
Munkácsi György	Kuszáj János	

November 12-én bejöttek 112

Juhász Mihály	Tamás Mihály	Munkácsi György
Lakatos Illés	Nagy János	Pap György kicserélődtek.
Fogarasi János	Papp András	Hadászi György
Mezey Péter	Lontsák János	

A szabadságoltak, ha 1-2 napot késtek is, de Kuszáj kivételével bevonultak. Büdről eddig szökött katonát nem köröznék. A szabadságon lévőkért a kezességet a község bírái vállalják. Kuszáj a nyilvántartás szerint már 50 éves, valami oknál fogva itthon maradt, de a gondosan vezetett iratokból megtudjuk, hogy Pap György helyett újra katona lett. A sorsot húzott fiu helyett a tehetősebb család állíthatott honvédet. Fizettek a bevonulónak, vagy gondoskodtak az itthoniakról.

1849. november 6. A nagykállóban tartott Kormányzó Bizottmányi ülés jegyzőkönyvéből:

"Végzés 1063 ... Nem helyesli /a megyei Kormányzó Bizottmány /hogy a polgári közönség ujoncbeli illetőségét nem a megyénél mint illető hatóságnál, hanem a hajdu kerületnél soroztatta be ... akadály gördíttessék a Polgári közönség ujoncainak a Bocskai csapatnálí besoroztatásába..." 113

Többen beálltak a Bűszörmény által szervezett Bocskai csapatba és Debrecenbe vonultak eskütételre. Így a megyei létszám csökkent. A megyei főkapitány és a honvédek toborozásával megbízottak tudták, hogy nincs messze az az idő, amikor minden egyes emberre szükség lesz.

Az 1848. november 9-én felvett avatási jegyzéken Búd község neve mellett 4 ujonc szerepel. /A nevek ismeretlenség./ 114 1848. november 21-én új nevekkal találkozunk: Mihály Ferenc, Kiss Mihály, Rézműves Ádám és Tóth Miklós. Nem azonosak a nov. 9-én besorozottakkal. 115

Állandóan folyik a toborzás, s ha nincs elegendő önként jelentkező, akkor az egyházaknál lévő anyakönyvekből kiírnak egy két korosztályt, pl. a 21-20 éveseket és az elöljáróságon sorsot húznak, ki lesz a bevonuló. Sűrűn ülészik a megyei Kormányzó Bizottmány.

1848.dec. 4. Nagykállóban a következő "végzés"-t hozták: "Végzés 1171. A tanácskozó bizottmány véleménye alább következő módosításokkal elfogadtatván jóvá hagyatik - nevezetesen a 400 darab láncsa mely célra a megye raktárába lévő vasmennyiség is fordítandó, mi előbbi ki állítása iránti erélyes intézkedésre ugy ezek elkészüléséig - A nemzet örök által használandó vasvillák egyenesre teendő ki nyújtása s nyeleik kaszákra teendő kifeszítése iránti rögtöni rendelkezésre Péchy László első alispány megbizatik... alakítandó 200 főnyi lovas Csapat ideiglenes vezérévé Domborovszky János addig is mig egészen ki meritő intézkedés történnék - kineveztetik." 116

Ma már mosolygunk, ha ilyen jegyzőkönyvet olvasunk, de 130 évvel ezelőtt nem jutott minden honvédnek puská és azért kellett a mezőgazdasági munkaeszközt "fegyverré" formálni.

Egy honvéd teljes felszerelése: csákó, nadrág, atilla, mellény, bakancs, puská, sapka, szuronytartó szurony, tölténytartó, köpeny, bornyu. 111 A községi előljáróság, a szolgabírói hivatal megkerülésével közvetlenül a megyei főkapitánysággal levelezett, a sürgősség megkívánta a futárszolgálatot mindkét részről. Az iratot nem tették borítékba, nem is ismerték, gondosan összehajtogatták, a nagyobb községek, városok viaszpecséttel lezárták.

Egy büdi levél címzése és tartalma: "Tekintetes Nemzetes s Vitézlő Finta Mártony Urnak Tekintetes Zabolch vármegye Fő Kapitányának s több Tekintetes Nemes Vármegyék Fő Tábla Birojok tisztelettel:

N Kállóba"

Ha valaki nem írta ki ezeket a titulusokat, vagy elhagyta a tekintetes-t, az már rebellisnek, lázadónak számított, főben járó bünt követett el.

"Tekintetes Fő Kapitány.

Toma Mihályt, aki ezelőtt ki vevődött az sor huzás szerént ki vevődött ujoncznak küldjük - de Lontsák János gujás bojtárt nem lejjük ez ideig - hanem mihint megtaláljuk azonnal által küldjük, a hatra lévő sorshuzásból küldünk ketőt, mivel még annyival tartozunk. Hanem instáljuk alázatosan Kis Mihályt akit most küldünk ki edig Hajdu Bőszörmény Városában szolgálatot most hozattuk haza, mint-hogy sor huzásban van - méltóztassék be venni, mivel nagy Isten morgó és vérengző legény - a másik pedig Mihály Ferencz - Melly alázatos jelentésünk után tapasztalt jó indulataiban zárt vagyunk. Búd, 18^a December 1848.

A Tekintetes Fő Kapitány Urnak

alázatos szolgálí

N.N: Búdi Birák.

Mint a multkor méltóztatott a Tekintetes Fő Kapitány Ur parancsában hozánk küldeni hogy Papp Györgyött küldenénk be - de shejébe az Atya fogadott meg Kuszáj Jánost ki is N Kállóban be vétetett - Hadászai György helyet pedig Kultsár János dobost, hát azon két legényel többet számítani nem tartozunk. 117

1849-ben már mindig több és több katonára van szükség. Erről tanuskodik a május 2-án megtartott Kormányzó Bizottmányi ülés jegyzőkönyve. 118

A megyei felhívásnak megvolt az eredménye, mert 148 helyiségből 1849. május 6-án 703 honvéd neve szerepel az avatási jegyzéken.

1849. május 25-én Búd helységében összeirt ifjak feljegyzése: 119

"Sorsz. 19 évesek

22 éves sorshuzottak

1. Orosz György

1. Kis András

2. Csász János beiródott

2. Fekete György bevéve

3. Zajác János mel és lábán csont/?/	3. Palincza Illés
4. Torma Mihály	4. Pap László András ludtalp
5. Kerekjártó Pál	5. Orosz Mihály
6. Kis György	6. Palincza Ferenc

Büd helységére 6 ujonc vetetvén ki, kiket és fentebbi sorozat szerint oly moddall köteleztetnek beállítani Kállóba, hogy legelőbb is a 19 éveseket bemutatván ha a fent irt mennyiség azokból ki nem telnék, a 22 éveseket a fentebbi sorozat szerint vigyék be mindaddig még az reájok kivetett ujonc tartozás ki fog telni.

Büd, május 25-én 1849.

Kállay - futár

Kis György - Kis András - Fekete György - Palincza Ferenc meg nem jelentek."

A szabadságharc veszített csatái, s közszájon forgó, sokszor alaptalan pesszimista hírek éreztetik hatásukat. Alábbhagyott a lelkesedés, négyen már meg sem jelennek a sorshuzáson. Az 1849. I. - V. hóban a 6. huszárezredtől elszököttek között három büdit találunk: Mihály Ferencet, Tamás Mihályt és Kis Mihályt. Mihály Ferenc és Tamás Mihály nevével nemsokára újból találkozunk, akiket Stonuki kapitány átvett, a nevüket áthúzták, megkerültek.

1849. június 18. "A régebbi sorozatból kint maradtak s mind ez ideig be nem mutatódtek ezek:

1. Kiss György holléte nem tudatik, 2. Fekete György, 3. Palincza Ferenc /Kiss György és Fekete György neve áthúza-
va/. 120

Ujabbán be sorozottak a 23 évesek között

1. Nagyiványi István obs. 11 éves fitestvére van, özv. anyja s fél telket bír

2. Lepeták János betontalpu /bai gorvelyes jobb combja/
3. Kerekjártó Mihály kicsiny, nyomorék bal kezén nincs ujja.
4. Császári János beveződött
5. Kerekes Mihály beveződött
6. Halczman Ferenc

Minthogy az előbbeni sorozatból a Búd helységére kivetett hat ujonc ki nem telt az újabb sorozat szerint a még hátra levő tartozást a fentebbi módon fogják kiállítani

kelt Búdon jun. 18. 1849.

Kállay Ubul futár"

Nem volt nagy választék a sorkötelesek között. Mértéken aluli és betegesek is Kállóba mennek, hogy ott a bizottság döntse el "beveződött"-ek lesznek-e vagy hazaküldik őket.

A következő levél, amit Kerekjártó Mihály özvegy édesanyja küld a főkapitánynak, arról tanuskodik, a "kicsiny" ujjatlan fiának hazaküldésében nem bizik.

"Tekintetes Nemzetes e Vzlő Finta Mártony Urhoz
Tekintetes Nemzetes Zabolz vgye Érdenteljes Fő Kapitányához nyújtandó

alázatos könyörgése

abent irtak

Tekintetes Fő Kapitány Ur!

Nagy Kegyelmi jó Uram!

Móly alázatossággal és keseredett szívvél kéntelenítettem a Tekintetes Fő Kapitány Ur kegyes könyörülő színe elébe panaszomat terjeszteni eziránt.

Én szegény Özvegy Zselér Aszony, aki már 8 esztendeje, hogy lábaimra el nyomorodtam, úgy anyira, hogy minden

napi kenyeremet sem tudom megkeresni, ha ezen fiamat Kerekjártó Mihályt túllem katonának bé sorozák mellyet most Búdi Birák Uraimék ide ki hoztak - mert edigis Ő szolgálatya által táplált negyed magamat - akik még aprós gyermekeim mellettem vagynak ezen okra való nézt -

Aleg mélylysegebb alázatossággal esedezem a Tekintetes Fő Kapitány Ur Kegyes könyörülő Uri szine előtt, hogy tekintetben vévén az én nyomorult állapotomat, és három nevetlen arvaimat a fent nevezett Kerekjártó Mihály fiamat aki ez ideig táplálója volt az hazának kegyes intézkedése által gyámolításomra haza botsájtani méltóztasson, melly kegyességét amidon aleg nagyobb alázatossággal ki instalnám örökös tiszteletem mellett vagyok
Büd junius hó 19-napján 1849.

alázatos nyomorult szolgálója
Juhász Annak Kerekjártó András
elmaradott özvegye." 122

1849. Az ujoncok második kivetése. A megye 148 helységére kivetettek 868-t, Büdre 6-t. 1849. junius 21-én Büd 4 ujonccal tartozik. 123

Hogy mi lett a sorsa Kerekjártó Mihálynak, nem tudjuk. Az 1849. május 2-án megtartott Kormányzó Bizottmányi ülésen hozott határozat értelmében, mint családfenntartót, akinek "állításainak valódiságát" bebizonyítani nem volt nehéz, valószínű hazaküldték.

Az 1848-49-es eseményekről /Finta Márton főkapitány iratai/ további bizonyítékaink nincsenek, csak még egy gondosan vezetett napló, amelyből megtudjuk, hogy a Szabolcsi zászlóaljat kitüntették. 124

Köztudott, hogy Klapkának a császáriak ellen indított támadásai eredménytelenek voltak, amíg a szabolcsiak nem kerültek a parancsnoksága alá. Katonáinak hős magatartása

tette lehetővé, hogy a világosi fegyverletétel után Komáromot csak úgy volt hajlandó feladni, ha a tisztek menlevelet kapnak és a legénység is szabadon visszatérhet otthonába. Büdön bizonyíték erre az, hogy Dogály Gusztáv és Oláh Károly továbbra is földbirtokosok maradtak. Következtethetünk tovább: a honvédeknek sem lehetett bántódásuk, hisz a földbirtokosaik is ott harcoltak, ahol ők. Pontosan nyomon lehetne követni, a meglévő anyakönyvek erre lehetőséget adnának, hogy a büdi honvédek hányan haltak hősi halált, de ez a kis dolgozat, vagy inkább visszapillantás nem kívánja meg ezt a részletességet.

Mint késői utódok, jóleső érzéssel állapítjuk meg, hogy ősünk gondos, apró részleteiben is precíz, alapos munkát végeztek, úgy a toborzás, felszerelés, nyilvántartás, vagy az ellátás terén. Ezt bizonyítják a korabeli iratok. A szívvvel, lélekkel a hazájáért függetlenségéért harcoló generáció előtt fejet kell hajtunk. Hogy nem érték el azt, amit maguk elé tűztek, arról nem tehetnek. Bátorságuk, példamutatásuk, hősiességük soha el nem halványul!

8. fejezet

A múlt század vége a büdiek életében

Az egyházi anyakönyv fedelén a következő feljegyzést találjuk:

1853.

170 ezer téglá

a megtoldott templom hossza

a szentély hossza

16 öl

12 "

szélessége belső
a fal vastagsága

5 81
3 suk.

1855.

Szintén anyakönyvi bejegyzés:

Büd népessége:

1120

halálozás

56

születés fiu= 52, leány= 47

99 125

A születések száma magas, viszont nagy volt az egészen fiatal, alig néhány éves gyermekhalandóság. Büdön általában több fiu született ebben az időben, mint leány. Ez az arány később megváltozik. Az idősebb kort a nők többen megérik, az özvegyiséget türelemmel viselik. Nem ijednek meg a nehéz férfi munkától sem, ha szükséges még kaszálnak is. "Az édesanya kötője sok mindent eltakar" vagyis, a családban ő a menedék, a biztos bázis. A család mozgató rugója, az ő kezeibe futnak össze az anyagi és erkölcsi szálak. Az öregek iránti megbecsülést és tiszteletadást a késői unokáknál is tapasztaljuk.

1860. A komeszta

A késői utódok, ma 80 éven felüli unokák mondják el a falu életében emlékezetes eseményt. Mi is történt a "komeszta" alkalmával?

A büdi határt tagosították. A falu lakóit a Salétromkertbe hívták, hogy ott ismertessék velők, hol lesz a birtokos földje és hol a kispaszádé. Meghallgatták illedelmesen a mérnök szavait, de több embernek nem tetszett az, hogy a nagybirtokos a határ magasabban fekvő részt kapja, míg a néhány holdas kispaszad leszorul a mélyen fekvő, vízállásos rétre. A felső földön is kapott néhány gazda szántóföldet, de a "kenderföld" a "mézes máj" és a "zsel-

lérlegelő", ami közismerten terméketlen és szikes, a szegény embereknek osztódott. A csendben, szótlánul hallgató tömegből - nem volt szervezkedés - a mérnök és a Dogály Gusztáv előtt álló asztalhoz lépett: Torma László, Orosz István, Nagy György, Papp György és Polyák István. A szájhagyomány szerint Orosz János felvette az asztalról a papírt és széttépte. Zugás, morgolódás között a tömeg szét-széledt.

Az ügy folytatódott. A feudális uron, a jobbágysorból kiemelkedő Dogaly Gusztávon esett sérelmet meg kellett torolni. A lázadókat Kállóba szállították és börtönre ítélték. Abban az időben nem elégedtek meg azzal, hogy valakit becsuktak, hanem fenytést is alkalmaztak. A bűdieken, hogy mások is tanuljanak az esetből, minden hónapban más más községben hajtották végre a deresen kimért 25-öt. A seb be sem gyógyult, nem voltak rá tekintettel, könyörtelenül botoztak. Az egyik ilyen fenytésre Szentmihályon került sor, de Papp György édesanyja a fia helyett a deresre feküdt, őt üssék, miért bántják, még be sem gyógyult az előző hónapi. Dogaly beszüntette Szentmihályon a botozást /Az esetben ő is jelen volt/. 126

1873. Az utolsó nagy kolerajárvány

Senki nem tudta, mi vár rá. Félelem töltötte el az embereket. A járvány gyorsan terjedt, hiába történtek a hatóságok részéről óvintézkedések. Nem volt szabad egyik községből a másikba átmenni. Öröket állítottak a falu határába, szünetelt a templomi istentisztelet, a kolera szedte áldozatait.

Adatközlőm, aki akkor 13 éves volt, mint csúrhés halotta, hogy reggelenként a hajtogatáskor örömmel köszön-

ölték egymást az emberek: "felöbültünk"/felébredtünk/szom-
széd?" "Hála Istennek, még élünk!" 127

"Azok, akik reggel beszélgettek és együtt hajtoget-
ták ki az udvarokról - kerítés egy háznál sem volt - a
jószágokat, mikor estefelé eresztették haza a nyáját, már
10-12 koporsó sorakozott a falu szélén. Azok feküdtek né-
mán, mozdulatlanul, fekete arccal, akik még reggel örültek
az életnek. Aratott a nagy kaszás. Volt a faluban nem is
egy ház, ahonnan mindenki kihalt. Az életben maradtak
deszkát szögeztek az ablakokra, ajtókra. Sokáig senki sem
tette be a lábát az ilyen házba. Félték. Voltak akiket nem
fogott a betegség." "Mi minden privigyben /halottvirrasztás/
ott voltunk, mégsem betegedtünk meg. De akinek este az ab-
laka alatt elénekelték: csingi-lingi laboda, lábod ide nem
oda; ott másnap biztos, hogy meghalt valaki. Ekkor a falu-
nak a negyed része kihalt." 127

Az egyházközségnél lévő anyakönyvből nem lehet pontos-
an megállapítani, hogy hányan haltak meg kolerában. t.i.
eleinte vezette a lelkész, de úgy látszik megunta és abba-
hagyta. Nem győzték a temetést, a falu szélén egyszerre te-
mették el, akiket koporsóba tudtak helyezni. Nem számított-
tak ennyi halottra, az asztalosoknak sok dolguk volt, de ha
az is meghalt, a rokonság ült össze néhány szál deszkát.

Állami anyakönyvezés

1895. szeptember 30-ig a születést, házasságot, halá-
lozást az egyházak jegyezték be anyakönyveikbe. Az Állam
hozzájárult ahhoz, hogy az egyházak továbbra is anyaköny-
vezhetik tagjaikat, de mindenkinek kötelességévé tette az
állami anyakönyvi hivatalnál a születendő gyermeket, a há-
zasságkötési szándékát, valamint a haláleset bejelenté-
sét. Állami anyakönyvi kerületeket szerveztek.

1895. október 1-től Szentmihály és Tiszabüd közös anyakönyvi kerület, Szentmihály székhellyel. 1896. május 1-én Tiszabüd önálló anyakönyvi kerület. 128

Hanyagságok, pontatlanságok és még visszaélések is történtek a korábbi anyakönyvvezetésnél. Előfordult az is, hogy a fiunál leány nevet diktáltak be, így később a "kiírásnál" nem jött számításba, leányt nem soroztak be katonának. Igaz, a lelkészeknek minden új év kezdetén az elmúlt évben született fiú gyermekekről számot kellett adni a hatóság felé, de ha meghalt és nem jegyezte be a keresztnéve alá "meghalt" mint élőként tartották nyilván, majd a katonai "kiírás" alkalmával jöttek rá, régen nem él, de viszont ismernek néhányat olyat, akik sehol sem szerepelnek.

Az állampolgárok életének pontosabb nyilvántartása csak az állami anyakönyvezéssel oldódott meg. Hiába volt az az elvi álláspont, hogy mindenkinek kell egy felekezethez tartoznia, de akadtak felekezeten kívüliek, akik nem tudták, de nem is akarták kilétüket igazolni.

Új nevet kap a község

Az 1898.évi országos helységrendezés során a Büd névből a községhez 7-km-re folyó Tisza nevének hozzáadásával alakították ki a TISZABÜD nevet.

Tiszabüd 1900-ban:

"Területe: 7.747 kh. Népessége: 2.207; külföldön távol: 7; Férfi: 1096, nő: 1111; Életkor: 6 évnél fiatalabb: 432; 6-11 éves: 293; 12-14 éves: 165; 15-19 éves: 585; 20-39 éves: 405; 60 - - éves 156; nőtlen, hajadon: 1215; házass.:885; örvegy:107; elvált: - -; anyanyelve: magyar:2206; egyéb: 1; vallás: rk.: 383; gk.: 1338; ev.ref.: 399; izr.: 87; ir-olvas: 1041; lakóház: kő= 7, kő-tégla: 48; vályog: 288; egyéb: 10; = 353." 130

Külföldön távol 7 bűdi, akik Amerikába mentek, hogy szerencsét próbáljanak. A földnélküli napszámos ember az évi kenyerét az uraság földjén mint részesarató kereste meg. Csapatba, bandába álltak össze, 20-25 pár. A "képésgazda" vállalta a munkát, ő tárgyalt az intézővel, felelős volt az embereiért, az elvégzett munkáért. A munkát hajnalban 3 órakor kezdték. Egy rendláb levágása után a banda minden tagja kötötte a kévét. /Az aratásnál egy pár- a kaszás és a marokszedő/. Közösén kereszteltek. A marokszedők hordták a kévét, a férfiak pedig keresztbe rakták. Egy keresztben kéve volt. Az urasági földön "tizenegyedén" arattak, minden 11. keresztet kapták. Ritka esetben "tizedért". Átlagosan naponta 18 keresztet vágott egy pár. Nehéz, megerőltető munka volt az aratás, sok családnál a kenyér is szűkiben volt. Aki ebédkor félrehuzódott, arról tudták, hogy sovány az ebédje! Több napon át előveszi a szalonnát, megmutatja, de nem eszi meg; kenyér, uborka, eper az ebéd.

A cséplést is a képéscsapat végezte: 3,5 "percentért".

Tiszabűd lakossága nő, 1912-ben az 1096 férfi helyett /1900-as adat/ már 1226-t mutat ki a statisztika. A nők száma is jócskán változott. A korábbi 1111 helyett 1255-t találunk. De akad egy elvált is. A lakóházak vályogból épülnek. Messze van Bodrogkeresztur, drága a kő, mert a fuvar többszörösére növeli a helyszínen megvásárolt terméskő értékét.

9. fejezet

A I. világháború áldozatainak névsora

1914-ben az általános mozgósításkor a határból, a mezői munkából jöttek haza az emberek. Itt is, mint a leg-

több faluban, nagy lelkesedéssel fogadták a háborút. Szólt a harang - még éjjel is harangoztak - csoportokba verődve daloltak: "Megállj, megállj, kutya Szerbia, nem lesz tiéd soha Bosznia..."

A szentmihályi állomáson vagoniroztak. Tehervagonokban szállították a bevonulókat Nyiregyházára, Debrecenbe és Miskolcra. Anyák, apák, feleségek, testvérek és gyermekek érzékeny búcsút vettek szeretteiktől, akik ígérték, hogy őszre itthon lesznek, mire lehullanak a falevelek, befejezik a háborút. Ősszel már néhány család az előljárórságon keresztül értesítést kapott, hogy "hősi halottja van". Felocsudott a nép, állandó rettegésben, bizonytalanságban éltek azok a családok, ahonnan hiányzott valaki, vajon vissza jön-e, él-e még? Mikor lesz már vége? A bevonulók száma meghaladta a 250-et, akik közül 56-en már nem tértek haza. A reménykedő anya nem hitt az értesítésnek, élete végéig várta a fiát, várta haza. Esténként a petróleum lámpát lefekvéskor lesztította, nem volt szabad eloltani, hadd legyen világ, mert ha éjszaka érkezik, tudja, hogy várnak rá. Volt olyan ház, ahol minden vasárnap délből terítették az asztalon "a távol levőnek" is: "legyen ő is közöttünk".

A Hősök Kertjében ma is áll egy egy japánakácfa az elesettek emlékére. Halottak napján még ma is egy-egy virágcsokorral díszítik a fatörzseket.

Balogh Ferenc, született: Tiszabüd, 1896, nőtlen, 11 honv. gyalogezred, rendfokozata: honvéd, elesett az orosz fronton 1916. augusztus hónapban.

Barna Mihály, Tiszabüd, szül. 1892., nőtlen, 11. honv. gy. e., honvéd, orosz front 1915.

Bákai Ferenc, Tiszabüd, szül. 1885., nő, 65. gy. e. gyalogos, orosz front 1914. nov.

Bálint János, Tiszabüd, szül. 1893., nőtlen, 10. honv.gy. e. honvéd, orosz front 1916. nov. 7.

Burnáth György, Hajdunánás, szül. 1882., nős, 39. gy. e. gyalogos, orosz front, 1914. szept. 4.

Burnáth János, Hajdunánás, szül. 1885., nős, 17. tüzér e. tüzér, orosz front, Rudnik, 1914. nov. 7.

Busi Sándor, Büdszentmihály, szül. 1888. nős, 65. gy. e. gyalogos, orosz front, 1915. jun. 11.

Csoma József, Tiszabüd, szül. 1880., nős, 11. honv. gy. e. honvéd, orosz fogság, 1916.

Csordás János, Tiszabüd, szül. 1872., nős, 11. honv. gyalogezred, honvéd, orosz fogság 1915.

Csordás Mihály, Tiszabüd, szül. 1888., nős, 14. huszár e. őrmester, román front, 1916. nov.

Csuzda Mihály, Tiszabüd, szül. 1890., nőtlen, 11. honv. gy.e. szakaszvezető, orosz front, 1914. okt. 10.

Denkó Mihály, Tiszabüd, szül. 1896., nőtlen, 11. honv. gy. e. honvéd, orosz front 1915. nov.

Dinok Ferenc, Tiszabüd, szül. 1881., nős, 11. honv. gy. e. honvéd, orosz fogság, 1918.

Fazekas Mihály, ismeretlen, szül. 1882., 11. honv. gy. e. honvéd, ismeretlen.

Fercsák József, Hajdunánás, szül. 1890., nős, 39. gy. e. gyalogos, orosz front, 1917. jan.

Gábor János, Tiszabüd, szül. 1873., nős, 11. honv. gy. e. honvéd, orosz front, 1915.

Göndör Imre, Tiszabüd, szül. 1897., nőtlen, 14. huszár e. huszár, román front, 1917. jan.

Göndör László, Tiszabüd, szül. 1897., nőtlen, 14. huszár e. huszár, román front, 1917. márc.

Gruz István, Tiszadada, szül. 1878., nős, 11. honv. gy. e. honvéd, orosz fogság, 1918.

Hornvák Sándor, Tiszabüd, szül. 1895., nőtlen, 65. gy. e. gyalogos, orosz fogság, Taskend, 1915. okt. 2.

Juhász Mihály, Tiszabüd, szül. 1881., nős, meghalt Tiszabüd, mint hadirokkant vonult be.

Kerékjártó György, Tiszabüd, szül. 1881., nős, 11. honv. gy. e. szkv. orosz front 1915-ben eltűnt.

Kerékjártó Miklós, Tiszabüd, szül. 1888., nős, 12. huszár e. huszár, orosz front 1916.

Kerékjártó Pál, Tiszabüd, szül. 1875., nős, 11. honv. gy. e. honvéd, orosz front 1916.

Kiss Mihály, Tiszabüd, szül. 1888., nős, 14. huszár e. huszár, miskolci kórház 1915.

Lakatos András, Tiszabüd, szül. 1890., nős, 65. gy. e. gyalogos, orosz front, 1916.

Lakatos József, Tiszabüd, szül. 1880., nős, 65. gyal. e. gyalogos, román front, 1916. okt.

Lasoczki György, Tiszabüd, szül. 1889., nős, 65. gyal. e. gyalogos, orosz fogság, Taskend, 1917.

Lőfcsik Gyula, szül. 1894. nőtlen, 37. tüzér e., tüzér, orosz front, 1916. aug. 17.

Lőfcsik József, Tiszabüd, szül. 1872., nős, 14. huszár e. huszár, orosz front 1914.

Macsuga Pál, Tiszabüd, szül. 1885., nős, 11. honv. gy. e. honvéd, orosz front 1916.

Mészáros Mihály, Tiszabüd, szül. 1890., nőtlen, 17. tüzér e., Aradon, 1916. febr. 16.

Mihály Ferenc, Tiszabüd, szül. 1873., nős, 11. honv. gy. e. honvéd, orosz front, 1915. jun. 5.

Munkácsi András, Tiszabüd, szül. 1897., nőtlen, 65. gy. e. tizedes, orosz front, 1916. november hónapban.

Munkácsi György, Tiszabüd, szül. 1894., nőtlen, 67. gy. e. gyalogos, orosz front, 1915. nov. 20.

Nagy Imre, Tiszabüd, szül. 1886., nőtlen, 65. gy. e. gyalogos, orosz fogság, 1915.

Nagy István, Tiszatardos, szül. 1898., nőtlen, 10. honv. gy. e. honvéd, román front 1916. dec.

Nagy József, Tiszadada, szül. 1901., nőtlen, Tiszabüd Kornies majorban a román katonák agyonlőtték. /?/

Nagy Károly, Tiszabüd, szül. 1883., nőtlen, 65. gy. e. gyalogos, orosz front, 1916. szept.

Nagy Mihály, Tiszabüd, szül. 1892., nőtlen, 65. gyal. e. őrzető, szerb front 1914.

Oláh István, Tiszabüd, szül. 1890., nőtlen, 11. honvéd gy. e. honvéd, orosz front, 1915. május.

Palincza András, Tiszabüd, szül. 1895., nőtlen, 65. gy. e. gyalogos, orosz front 1915.

Palincza Mihály, Tiszabüd, szül. 1890., nős, 65. gyal. e. gyalogos, orosz front 1915.

Papp András, Tiszabüd, szül. 1888., nős, 65. gy. e. gyalogos, orosz front, 1915. május.

Papp Gábor, Tiszabüd, szül. 1881., nős, 14. huszár e., huszár, budapesti kórház, 1918. jul. 8.

Papp János, Tiszabüd, szül. 1891., nőtlen, 65. gyal. e. gyalogos, nyíregyházi kórház 1916.

Papp László, Tiszabüd, szül. 1893., nőtlen, 39. gyal. e., gyalogos, orosz front, 1916. márc. 15.

Papp Miklós, Tiszabüd, szül., 1877., nős, 11. honv. gyal. e., honvéd, orosz front 1917.

Papp Péter, Tiszabüd, szül. 1887., nős, 14. huszár ezred, őrzető, olasz front 1918. jun. 17.

Polyák Mihály, Tiszabüd, szül. 1891., nőtlen, 12. huszár e., tizedes, orosz front, 1916. aug. 28.

Puskás János, Tiszabüd, szül. 1888., nős, 65. gy. e. gyalogos, orosz front, 1915. márc.

Reznek Ferenc, Tiszabüd, szül. 1892., nőtlen, 11. honv. gy. e., honvéd, orosz fogság, 1914. nov.

Siller Imre, ismeretlen, szül. 1887., nős, 3. honv. gy. e., honvéd, orosz front, 1916.

Tóth Miklós, Tiszabüd, szül. 1895., nőtlen, 11. honv. gy. e., honvéd, román front, 1916. okt.

Volenszki András, Tiszabüd, szül. 1894., nőtlen, 65. gy. e., tizedes, orosz fogság, 1916.

Zajác István, Tiszabüd, szül. 1881., nős, 9. honv. gyal. e., tizedes, orosz front, 1916. aug. 20.

10. fejezet

A Tanácsköztársaság napjai Bűdön

1919. március 22-én, a Magyar Tanácsköztársaság másnapján a bűdiek szervezkednek. Forradalmi módon látnak hozzá az ügyek intézéséhez, amiről tanuskodnak a munkástanács üléseiről készített jegyzőkönyvek.

"Felvételzett Tiszabűdön 1919. évi március 30-án tartott munkás tanács ülésen. Jelen voltak: Kozák György, a munkás tanács elnöke, Macsuga Kálmán, Munkácsi András, ifj. Oroz András, Csordás Péter, Majoros Ferenc, Zajác Miklós, Zs. Kerékjártó János, ifj. Szabó János, Lakatos Mihály, Kopasz Ferenc, ifj. Bagdi Károly, Eperjesi György, Csukerda Péter, Horváth János, Csuzda Kiss Mihály, Hegedűs István, Hammel Jenő, Moskovits Emil, Scheffer József, Szép György, Toma Gy. András, Kovács Mihály, ifj. D. Papp József, Munkácsi Pál, Vokreszki János, Tóth Mihály, Mihály György, Csépes Mihály, Kiss János munkás tanács tagok és Draviczki László jegyző.

Elnök üdvözli a teljes számban megjelent munkástanács tagokat, a gyűlést megnyitja, a jegyzőkönyv hitelesítésére Vokrszki Jánost és Csordás Péter elvtársakat kéri fel.

1. Mt/1919. Elnök bejelenti, hogy a múlt gyűlésen nyert felhatalmazás alapján felhívta telefonon a Szabolcsvármegyei Direktóriumot, hogy engedje meg, hogy az előljáróság választása végett nyílt népgyűlést tarthassunk, azonban a direktórium ezt határozottan megtiltotta és hivatkozott az általa kiadott körparancsra, melyben szigorúan meg van hagyva, hogy az előljáróságot a munkástanács választja, felhívja ennél fogva a munkástanácsot az előljárósági választások megejtésére.

Határozat: Ezután a tanács közfelkiáltással megválasztja, községi bírónak Papp István elvtársat, törvénybíróként Majoros Ferenc elvtársat, pénztárnoknak ifj. Orosz András elvtársat, közgyámnak Munkácsi András elvtársat, hiteleseknek ifj. Bagdi Károlyt, Zajácz Miklóst, Kovács Mihályt, és Kopasz Ferenc elvtársat. A hivatali átadásra f. évi március 30. napja tűzetett ki.

Az újonnan megválasztott előljárók a munkástanácsnak letették a hivatali esküt, mindjárt a megválasztás után. A hivatal átadáshoz kiküldetett bizalmi férfiakul Scheffer József, Moskovits Emil, Csépes Mihály, Szép György, és Kozák György elvtársak. A hivatal átadásra folyó évi március 30. napja tűzetett ki.

3. Mt/1919. Munkástanács politikai megbízottnak, ügyvezetőnek kinevezi Kozák György elnököt, aki a közigazgatási és közellátási ügyeket ellenőrizzé és intézzé.

4. Mt/1919. Bejelenti elnök, hogy a község belterületén lévő vízállás, az ugynevezett pocsolya levezetését kérték tőle a szomszédban lakók.

Határozat: Ezen ügynek a helyszínen való megvizsgálására kiküldik Szép György, ifj. Szabó János, Mihály György, és Toma Gy. András elvtársakat, kik még a gyűlés folyamán visszatérve beszámoltak küldetésük eredményéről. Szép György a bizottság többségének véleményeképpen bejelenti, hogy a pocsolya felesleges vize most azonnal levezethető volna a KerékJártó F. Mihály háza mellett, hogy a víz elfolyna a kertekben levő árkokba, ezzel szemben ifj. Szabó János a pocsolyát csak úgy gondolja levezethetőnek, ha az vagy a paplak udvarán, vagy a paplak mellett lévő kis utcán vezettessék le. Munkástanács Szép György és társai indítványát fogadja el, és megbizsa Kiss Péter elvtársat, hogy is, mint közvetlen érdekeltet, hogy a vizet az érdekeltek közremunkálkodásával vezesse le.

6. Mt/1919. Elnök bejelenti, hogy az összes fegyverek, lőszerek beszédetnek, s így a mezőőröké is, azonban a járási munkástanács határozata szerint a fegyver senki nem adható, a mezőőrök pedig fegyver nélkül nem vállalkoznak a határ-őrzésére.

Határozat: A munkástanács elhatározza, hogy kéri, miszerint engedtesse meg, hogy a fegyver a mezőőrök részére kiadattassék.

7. Mt/1919. Elnök bejelenti, hogy a járási munkástanács ülésén úgy határoztak, hogy abban az esetben, ha a gazda nem tiszta buzát, vagy gabonát ad a cselédnek komencióba, akkor a cseléd részére 15 éven felül a fejadag 18 kg., 15 éven alul pedig 15 kg. /Ha a gazdának tehát nincsen megfelelő mennyiségű gabonája/.

Határozat: Munkástanács ezt tudomásul veszi.

8. Mt/1919. Községi jegyző bejelenti, hogy szükség van arra, hogy a munkástanács állapítsa meg, hogy az elátatlanok részére a jövő hónapban mennyi lisztet ad fe-

jenként. Kimutatja számítási eredményét, mely szerint április hónapban 932 ellátatlanunk van, s ez minden hónapban emelkedik úgy, hogy már júniusban 1535 az ellátatlanok száma. Ezek részére pedig összesen kb. 130 métermázsas liszt áll rendelkezésünkre, holott ezek szükséglete havi 7 kilójával 238 métermázsas 91 kilogrammot tesz ki, 6 kilogrammjával 204 métermázsas 82 kilogrammot, és 5 kilogrammjával 70 métermázsas 73 kilogrammot. Mindezek csupán július 1-ig számolva.

Határozat: Munkástanács tudatában van annak, hogy a rendelkezésre álló liszt nagyon csekély, de a fejedagot leszállítani mégis nem tartja lehetségesnek, ezért azt fejenként havi 7 kilogrammban állapítja meg.

10. Mt/1919. Munkástanács közhírré tenni rendeli, hogy lisztet, búzát, gabonát, kenyeret, főzeléket a községből kivinni nem szabad. Elnök bejelenti, hogy a községi kisbírók kérték, hogy a járandóság dúló földjük, mivel azt víz borítja, cseréltessek el más földdel.

Határozat: Tanács úgy határoz, hogy a kisbírók béreljenek egy-egy kat. földet, és ezek bérét a község fizeti meg.

"Felvételzett Tiszabüdön 1919. április 6-án tartott községi munkástanács ülésén.

15. Mt/1919. Közlegelőre való kihajtás 1919. április 17-re határozattatott. A legeltetési cédula osztás 12-én reggel kezdődik. A közbirtokosság fedezetlen szükséglete 6890 koronában állapítottatott meg. Ennek fedezésére a következőképpen szedendő be a járulék: Minden darab legelő után legelőadó 1 korona, két éven felüli úszók és tehén után darabonként 12 korona, 2 éven aluli úszó, ökör, tinó, 16, csikó után darabonként 4 korona, minden darab sertés után legelőbirtokosoktól 6 korona, nem legelőbirtokosoktól darabonként 16 korona szedendő be a kihajtás alkalmá-

val, illetve a cédulaosztáskor. A sertések közül a múltévi születésűek, és ennél idősebbek minden darab egy számot, a folyó évi születésűek közül minden két darab egy számot tesz.

A cédula osztáshoz bizalmi férfiskul kirendeltek első napra Csordás Péter, második napra Lakatos Mihály, harmadik napra Vokrszki János, negyedik napra Tóth Mihály, ötödik napra Mihály György.

16. Mt/1919. Mivel a kisgazdák tulajdonát képező közös legelőből a legelőtulajdonosok egy darab legelőt 60-70 koronáért adnak bérbe, és mivel a helybeli munkástanács a maga részéről nem akar ellenségeskedést kelteni, ezért a legelő maximális árát sem állapítja meg, hanem utasítja a járási tanács helybeli tagjait, hogy a legközelebbi gyűlésükön a járásban tárgyalják el ezt.

17. Mt/1919. Elnök bejelenti, hogy B. Szabó Jánosné Tóth Erzsébet részére sürgős építkezésre, mivel háza összeomlóban volt, kiutalta a tiszabüdi hitelszövetkezetben lévő 62 korona betétjét. Tanács jóváhagyólag tudomásul veszi.

18. Mt/1919. Tanács gyűlés megbizza Kozák György elnököt, hogy sürgős szükségletre nagy szükség esetén utaljon ki a betét tulajdonosoknak a betétjéből, s ezt a munkástanács legközelebbi gyűlésén jelentse be.

19. Mt/1919. Kozák György elnök bejelenti, hogy Oláh Tibor nagybirtokos gazdaságában 11 darab mustra ökröt, mely gazdasági munkára teljesen hasznavehetetlen, mivel sem a községnek, sem a járásnak nem kell levágásra, eladtak az ő és több munkástanács tag jelenlétében. Budapestre eladták 26.076 koronáért, ebből a gazdaság részére kiadott 200 kg. répvetőmagra 5.600 korona, 5 szekér szalmára 4.000 korona, gazdasági szükségletre, cselédekre, nap-

szám stb-re: 7.476 korona, összesen 17.076 korona. Bejelenteti elnök, hogy Kása Bálint büdsszentmihályi lakosnak Oláh Tiboron 3.000 korona követelése van olyképpen, hogy Oláhtól megvett malacokból 32 darab elhullott, mégpedig a szavatossági időn belül. Oláh Tibor elismeri a követelés jogosságát, azonban azt kívánja, hogy a munkástanács előtt igazolja tanukkal is társa, hogy a malacok elhullottak. Ez esetben Oláh azt kívánja, hogy a 3.000 korona is kifizetessék. A gyűlésre azonnal behívott Kása Bálint tanuval, idős Péter János és idős Szabó András tiszabüdi lakosokkal igazolja, hogy a malacok tényleg elhullottak, s mivel a büdsszentmihályi munkástanács is igazolja írásban, hogy Kásának a pénzre szüksége van, ezért a munkástanács kiadja Kása Bálint büdsszentmihályi lakosnak a 3.000 koronát. Az így fennmaradó 6.000 koronát pedig Oláh Tibor javára a tiszabüdi hitelszövetkezetbe betétbe helyezi el, úgy, hogy az csak igazolt gazdasági szükségletre adható ki mindenkor a munkástanács beleegyezésével.

20. Mt/1919. Dr. Kornis Ferencznél 2 darab mustra ló van eladó, mely gazdasági munkára nem használható. Tanács úgy határoz, hogy ez eladassék és ára csak igazolt gazdasági szükségletre fordítható, maradvány munkástanácshoz terjesztendő be.

21. Mt/1919. Orosz András volt huszármester kéri, hogy butorainak Nyiregyházáról való hazaszállítására a két helybeli birtokostól két-két fuvar adassék ki. Mivel most nagy szükség van a gazdaságban az igavonó jószágra, kívánságát a munkástanács nem teljesíti, de ha vonaton Tiszalökre elhozatja, onnan már beleegyezik a tanács, hogy fuvarral hozassa haza.

22. Mt/1919. Kórik Miklós a dr. Kornis Ferenc-féle közös legelőből egy darabot kér ingyen. Mivel erre munkás-

tanács nem illetékes, tulajdonoshoz utasítja kérelmezőt.

23. Mt/1919. Rózenberg Jakab tiszabüdi határban lévő földjét búdszentmihályi lakosnak adta felébe, mivel a szocialista párt helyi csoportjai úgy határoztak, hogy minden munkás saját közössége határában dolgozhatik, s mivel a határunkat borító víz miatt közösségünk proletárjainak nincs hol dolgoznia, ezért munkástanács ragaszkodik a szocialista párt ezen határozatához, és felkéri a szentmihályi elvtársakat, hogy ezen földet engedjék át, s ha nem tennék, politikai megbizottat utasítja, hogy a megyei direktóriumhoz forduljon.

24. Mt/1919. Tanács utasítja Kozák György politikai megbizottat, hogy a Kornis malomban begyűlt olajvám kiutalását kérje a szegény lakossága részére.

27. Mt/1919. A helybeli nagybirtokon levő jószágok a takarmányhiány miatt oly rossz állapotban vannak, hogy azokkal a föld nem lesz megművelhető. Tanács úgy határoz, hogy ez esetben pénzért szántassa meg a birtokos.

28. Mt/1919. Dankó pusztán a cselédség állítása szerint a bérlő, Fülöp Jenő nem akar gazdálkodni. Tanács úgy határoz, hogy megkérdi Fülöp Jenőt, hogy igaz-e ez, ha igen, úgy a direktóriumhoz kell fordulni, hogy a birtok szövetkezeti alapon dolgoztassék meg. Még a gyűlés szétoszlása előtt megjelent Fülöp Jenő, s kinyilatkoztatta, hogy igen is fog gazdálkodni, tehát ilyenformán Kozák György gazdasági felügyelő felhivattatik, hogy a gazdálkodást ellenőrizze.

29. Mt/1919. A pocsolya levezetése tárgyában a vármegyei direktórium felkérendő, hogy mivel költségük nincs rá, folyósítsa az erre szükséges költségeket.

30. Mt/1919. A tiszadobi bérgazdaságban alkalmazott büdi sommásokat az ottani elvtársak el akarják üzni. Járá-

si tanács tagjai felhívatnak, hogy ezt a járási tanácsban tárgyalják.

31. Mt/1919. Nagy Imre kéri leszerelési járuléka kiadását. Mihelyst pénz lesz a pénztárban, azonnal kiadatik.

33. Mt/1919. Kozák György politikai megbízott bejelent, hogy a mezőőröknek kiadta fegyvereit, mivel a hátr őrzésére másképp nem vállalkoznak.

34. Mt/1919. Oláh Tibor kér a saját maga /:földbirtokos:/, Kabai János, további Oláh majori és Ilona tanyai éjjeli őröknek egy-egy fegyvert kiadatni. Tanács az Oláh majori és Ilona tanyai éjjeli őröknek 1-1 fegyvert kiad, de Oláhnak és Kabainak nem.

35. Mt/1919. Kornis Ferenc dr. azonos kérelmére szintén úgy határozza, hogy a Kornis majori és Ferenc tanyai gazdaságban lévő éjjeli őröknek kiad 1-1 darab fegyvert, de Kornisnak nem, /földbirtokos/.

Ezután, 1919. április 10-én tartották meg Tiszabüdön a falusi tanács választását. A szavazás reggel 8 órától déli fél kettőig tartott, 555 ember szavazott le. A legtöbb szavazatot Kozák György elvtárs, a falu régi szocialista embere kapta, őt választották meg a Falusi Tanács elnökének. A Falusi Tanács április 11-én délelőtt 11 órakor alakult meg. Lássuk ezek után a Falusi Tanács néhány ülésének jegyzőkönyvét:

"Felvétetett Tiszabüdön, a Falusi Tanácsnak 1919 április 11-én tartott gyűlésén folytatólag tárgyalta ügyekről.

1. Ft/1919. Mivel a helyi közbirtokossági legelőnek majdnem fele víz alatt van, ezért a tanács úgy határozott, hogy Dessewffy-féle birtokból létesít legelőt olyan for-

mában, hogy a birtokossági legelőből a legelőtulajdonosok beleegyeznek egy jószágra való legelőért fizetnek azok, kik a legelőt mástól bérlik, fizetnek 20 koronát, de ugyan-ezek tartoznak egy hold legelőt váltani, illetve bérelni a Dessewffy féle birtokból, 16 koronáért. Akkor aztán az egész községi jószág egyformán járja mindkét legelőt, tehát azok jószágai is, kik a saját legelőjükre hajtának jószágot, azok pedig, kik eddig kiadták legelőjüket, ez ősszegnél drágábbért, szintén tartoznak a Dessewffy legelőből egy holdat váltani.

2. Ft/1919. Munkácsi Sándor tiszabüdi lakos nevének telekkönyvileg 1. kat. hold legelő illetőség van, melyet nem használ, de mivel azt ő nem adta el, világos, hogy más valaki használja. Kéri, hogy engedjék meg neki, hogy addig is, míg ki lehet keresni, hogy ki használja a legelőt, engedje meg neki a tanács, miszerint hajtasson ezen legelőre. A tanács a kérelmet teljesíti olyformán, hogy az esetben, ha az derülne ki, hogy a legelő tényleg Munkácsit illeti, az ki most használja, ha pedig az illető jogosan használja, akkor Munkácsi tartozik a legelő használati díját befizetni a birtokosság pénztárába.

3. Ft/1919. Dr. Kornis Ferenc 60 hold földet ad felébe. Tanács úgy határoz, hogy 30 hold adható felébe, igazvonó jószággal bírónak, míg 30 hold haszonbérbe adandó ki zsellér embereknek.

4. Ft/1919. Kornis-féle szőlő felében való munkálását tanács nem látja jónak, Kozák György intézőbizottsági tag kiküldetik, hogy a birtokossal esetleg a direktóriummal együtt intézkedjék a megművelés iránt.

5. Ft/1919. Járási munkástanács azon felhívására, hogy a munkások, tisztviselők részére szükséges-e azonnal ház hely és kert, továbbá kívánják-e kisbirtokok kihaszná-

sát, tanács kihirdetni rendeli, s előre is megállapítja, hogy a háztelkek kihasítására sürgős szükség van, s mivel a hangulatot ismeri, a kisbirtokok kihasítására is.

"Felvételzett Tiszabüdön, a Falusi Tanácsnak 1919. április 18-án tartott ülésén.

Jelen voltak: Kozák György, korelnök, Macsuga Kálmán, Munkácsi András, ifj. Orosz András, Majoros Ferenc, Zajtác Miklós, Zs. Kerékjártó János, ifj. Szabó János, Lakatos Mihály, Kopasz Ferenc, ifj. Bagdi Károly, Eperjesi György, Csuzda Kiss József, Hegedüs István, Hammel Jenő, Szép György, Toma Gy. András, Kovács Mihály, Vokrszki János, Tóth Mihály, Csépes Mihály és Kiss János tanácstagok. Draviczki László községi jegyző, jegyzőkönyvvezető, és Papp István főbíró.

6. Ft/1919. Intézőbizottság jelenti, hogy a legelő lovak őrzésére ezideig csikós nem volt, mivel a lovak felügyelet nélkül legelnek, s a csordán lévő állatokat sem lehet tőlük megőrizni, Papp R. János csordás bejelentette, hogy ha a lovak tovább is így szabadon járnak, ő felelősséget a gondjaira bizott állatokért nem vállalhat, s így állásáról lemond, ha csikóst nem fogadnak. Többször tételt közhírré, hogy aki csikós akar lenni, jelentkezék, de egyedül Ortó András jelentkezett, aki hajlandó elvállalni darabonként félvéka gabona, és 10 korona készpénz ellenében. Mivel más nem jelentkezett ezen állásra, ezért tanács egyhangulag elfogadta az 1919. évre csikósnak Ortó Andrást, az előbb irt bérért, és úgy, hogy a lovak számát 150 darabig biztosítja olyan formán, hogy ha ennyi nem lenne a ménes, mindazok, akik külön legeltetnek minden lóért, amelyik nem vak, tartoznak a pásztorbért befizetni.

7. Ft/1919. Olvastatott a vármegyei direktóriumnak ad. 42/1919. dir. számu rendeletét, a községi birtokrendező és termelést biztosító bizottság megalakításáról. Tanács titkos szavazás útján ejti a választást a következő eredménnyel. Leadott 2 szavazást, mindenik 3-3 egyénre, és pedig ez a következőképpen oszlott meg:

Kozák György 11, ifj. Orosz András 11, Zs. Kerékjártó János 11, Szép György 6, Toma Gy. András 6, Majoros Ferenc 5, ezenkívül nyolc egyénre 1-3 szavazat jutott. Ilyenformán a községi birtokrendező és termelést biztosító bizottság tagjaiul megválasztattak Kozák György, ifj. Orosz András, és Zs. Kerékjártó János tanácsstagok, földműves proletárok.

8. Ft/1919. A forradalmi kormányzótanács XI. számu rendelete szerint a község-birtokrendező és termelést biztosító bizottságba szakember gazdasági biztos küldetik ki. Falusi Tanács meghajlik ugyan a kormányzótanács rendelete előtt, de kéri a vármegyei direktóriumot, hogy egyelőre tekintsen el a gazdasági biztos kirendelésétől, mert Tiszabüd község határa 7700 kat. hold ugyan, de ebből 5000 hold volt nagybirtok, mely állami kezelésbe jut, tehát ez nem tartozik a községi birtokrendező és termelést biztosító bizottság hatáskörébe, 200 hold pedig beltelek, 350 hold legelő, maradt tehát 2200 hold. Azonban ebből is viz alatt van körülbelül 1200 hold, mely terület ez évben használható sem lesz, tehát alig 1000 hold az, amire a községi birtokrendező és termelést biztosító bizottság ez évben működését kiterjesztheti. Mivel pedig községünkben óriási nagy a lakáshiány, ezen gazdasági biztosnak sem tudunk biztosítani. De községünk össze van építve Búdszentmihály községgel, s így az oda kirendelt gazdasági biztos elláthatná a tiszabüdi gazdasági biztos

teendőit is. Ismételten kéri ennél fogva Falusi Tanács a vármegyei direktóriumot és a forradalmi kormányzótanácsot, hogy ezen kirendeléstől egyelőre tekintsen el.

9. Ft/1919. Falusi Tanács a szabolcsvármegyei direktóriumának 336/1919. dir. szám alatt a legelőbér megállapítása tárgyában kiadott rendeletére elhatározza, hogy azon legelő tulajdonosoknak, kiktől állat nem megy a legelőre, ezen legelő illetőség után a legelővel nem bíró állattulajdonosok, egy közlegelő illetőség után 20 koronát fizessenek, s ha a legelőbirtokos ezt nem akarná felvenni, a birtokosság pénztárába fizetendő.

10. Ft/1919. Libalegelőnek kihasítatik a község alatt elterülő salétrom kert, éspedig Bagdi Károly házától özv. Majoros Györgyné kertje déli sarkáig, innen Vokrszki János házáig, továbbá a pásztorház sarkától a Kornis szőlő kapujáig. Egy liba után legeltetési díj 40 fillér. A kinek libája a megállapított határon túl megy, büntetendő. Sertések külön legeltetésének helye nincs.

11. Ft/1919. Községi rakodóhely felszántásáért, bevetéséért, kétszeri beboronálásáért, és hengereléséért holdanként 100 koronát Papp István birónak, a bükköny magnak Darkótól való hazaszállításáért 20 koronát, Tóth Miklósnak ugyancsak a Darkóban terményfelmérésért fuvar díjban 20 koronát állapít meg a tanács.

13. Ft/1919.dir. számú rendelet, egyházi vagyon leltározásához Macsuga Kálmán, Szép György, Toma Gy. András és Munkácsi András küldetik ki.

14. Ft/1919. Nyíregyházi Pénzügyigazgatóság 14.355/1919. számú felhívása a dohánygyártmányokkal való üzérkedés megakadályozása végett intézőbizottságnak kiadatik.

15. Ft/1919. A vármegyei direktórium 111/1919. dir. számú rendeletét a földosztás, illetve földreformok végre-

hajtása tárgyában a nép megnyugtatót tudomásul veszi, és a lakosság között kihirdeti.

16. Ft/1919. Alispán 7490 számú, a munkanélküliek foglalkoztatása céljából a vicinális utakon szükséges javítások tárgyában kiadott rendeletére, tanács mivel rendelkezésére ezen célra pénz egyáltalában nem áll, azt határozza, hogy nálunk nagyon égető a munkanélküliség, azonban ezen proletárjaink létét fenyegető körülmény csak nagyobb munkaalkalom adásával, így a rét csatornázásával hárítható el, erről külön jelentés teendő a direktóriumhoz.

17. Ft/1919. Szabolcsvármegye direktóriumának 333/1919. dir. számú azonos rendeletére, mely szerint a munkától a más községben lakó egyének nem tilthatók el, a tanács azt határozza, hogy ezen esetben, ha Tiszadada enged át aratni való területet a tiszabüdieknek, akkor a tiszabüdi tanács is átengedi a búdezentmihályi proletároknak a gróf Dessewffy féle birtokból a Szorgalmatos tanya mellett levő részt.

18. Ft/1919. A Szabolcsvármegyei Direktórium 145/1919. számú, a termelés biztosítására nézve a nagybirtoknak szövetkezetté való átszervezésére vonatkozó rendeletére a tanács utasítja az intéző bizottságot, hogy a gazdasági alkalmazottakkal lépjenek érintkezésbe, hogy akarják-e a szövetkezet megalakítását. A tanács a maga részéről ezt szükségesnek nem tartja.

19. Ft/1919. A Szabolcsvármegyei Direktórium 321/1919. szám alatt a termelőszövetkezetek leltározásáról, az abban lévő dolgok egyeseknek magándulajdonba való átvévesét tiltó rendeletét tudomásul veszi.

20. Ft/1919. A direktóriumnak 74/1919. számú rendeletére az üzletek leltározására nézve azt határozza a ta-

nács, hogy ezen dologban Búdszentmihállyal egyetértőleg jár el.

"Felvételzett Tiszabúdon a Falusi Tanácsnak 1919. április 22-én délelőtt 11 órakor tartott gyűlésén.

Jelen voltak: Kozák György elnök és a Falusi Tanács összes tagjai, továbbá Draviczki László, mint jegyző, mint jegyzőkönyvvezető, továbbá Dunai járási gazdasági biztos.

22. Ft/1919. Az elnök a gyűlést megnyitván előadja, hogy a mai gyűlésen megjelent Dunai járási gazdasági biztos is, ki azért jött ki, mivel a búdszentmihályi proletárok a direktóriumhoz kérvényt, illetve panaszt adtak be, azért, hogy a tiszabüdi proletárok nem akarják megengedni, hogy a Dessewffy birtok tiszabüdi részén arassanak, tehát ezen panasz alapos voltát akarja megvizsgálni. Dunai gazdasági biztos előadja, hogy a községi jegyzőtől és az intéző bizottságtól beszerzett információból meggyőződést szerzett arról, hogy Tiszabüd község határából 4000 hold víz alatt van, s csupán 180 hold azon őszi vetés, amelyen a tiszabüdi 230 pár arató arathat, tehát nem lehet igaz a búdszentmihályi proletárok azon állítása, hogy míg Búdszentmihályon egy pár aratóra 2,3 hold vetés jut, addig a tiszabüdiekre 2 hold.

Tanács hajlandó ugyan lemondani az idei gazdasági évre a Dessewffy féle birtok szorgalmatosi részén, az országutttól keletre lévő részéről, de csak úgy, ha Tiszadada szintén átengedi a Kálvin tanyát." /132/

A Falusi Tanács tovább nem működhetett, mert a románok 1919. május 5-én megszállták Tiszabüdot is.

A faluban csend, senki nem mer mozdulni, csak hallgat és figyel, hogy mi lesz ezek után. Hallottak arról,

hogy Tiszadobon sok embert megbotoztak. Itt is történt egy haláleset. Ugyanis Nagy Józsefet, aki a Kornis-majorban szolgált, a románok agyonlőtték. Ez hatással volt nemcsak Tiszabüdre, hanem a környező falvak lakóira is.

Következtek a meghurcolások, zaklatások, megtorlások. Perbefogták Kozák Györgyöt, elsősorban a direktórium elnökét, aki hosszú hónapokon keresztül állta a csendőrök utlegelését. Hajszálon mulott, hogy nem végezték ki. Nyomot hagyott a direktórium tagjai számára az áprilisi szereplés, olyanformában is, hogy még részes aratónak sem kellettek a nagybirtokosokhoz. Ezek az emberek állandó csendőri felügyelet alatt állottak, mint megbélyegzettek, a közeget sem hagyhatták el, csak abban az esetben, ha előbb a csendőrörsön bejelentették utazási szándékukat. De többször előfordult, hogy még szorosan vett családi kapcsolatok fenntartását is megtagadták tőlük.

Tudjuk, hogy Magyarország továbbra is feudális állam maradt, ahol a földet turó cselédség látástól vakulásig dolgozott a földeken. A cselédlakások változatlanok, továbbra is 4 család lakik a pitvaron, emberhez nem méltó körülmények között.

11. fejezet

Büd a két világháború közötti években

A földesurak regaszkodnak a földjükhöz

Nagybirtokossaink semmit sem tanultak a Tanácsköztársaság napjaiból. Jól tudták, hogy a nyomorgó, mezitláb járó földművelőnek minden vágya a néhány holdas önálló gazdálkodás, mégis hagyták, hogy tovább nélkülözzön, ten-

gödjön. Adtak le ugyan a határ legmostonább és a falutól jó messzire eső részén családonként 1-2 holdet, amiben nem volt község.

A kilátástalan jövőt bizonyítja egy 1920-ból való rövid statisztika. Amíg 1900-ban a népesség 2.207 fő, addig husz év alatt a falu lakóinak száma mindössze 2.777-re emelkedett. Ebből őstermelő 918; iparral foglalkozó: 72; kereskedő: 11; kereső férfi: 660, kereső nő: 258. ¹³³

Korniss aratógépet hozat, így akarja feleslegessé tenni a részesaratókat /1924/. Éjjeli, nappali órák vi-
gyáznak az asztagra, de az mégis kigyult. Abbamaradt az aratógép használata.

Nagy a szegénység. A Szociáldemokrata Pártban biz-
nak, sokan be is lépnek, főleg azok, akik orosz fogságból
jöttek haza. A megtorlás nem késik. A csendőrség akcióba
lép. A csendőrségre mind gyakoribb a beidézés, ahol az
ültetelés, pofozás mindenkinek kijár, ha már "befáradt".

Föld kellene a parasztembernek, nem terror. De nincs
meghallgatás, csak puskatus. Akadnak néhányan, akik Né-
metországban keresnek munkát, a Birodalmi Ut építésénél
dolgoznak. Nincs rájuk hatással a Nemzeti Szocialista
Párt. Nekik más az óhajuk: a nagybirtok felosztása, mert
ők csak akkor juthatnak földhöz. Tervezik ki kap a
"Kornicséből", ki az "Oláéből".

Mindenki fél a háborútól. A SAS behívók mind sürűb-
ben érkeznek a családokhoz.

Büd elveszti önállóságát

A tiszabüdiek tiltakozása ellenére 1941. január 1-től
Büdszentmihály és Tiszabüd egyesült; Büdszentmihály néven.
/A belügyminiszter 4.146/1940. 6. sz. rendeletére./

Zokon esett a tiszabüdieknek, hogy községük nevét és közigazgatási önállóságukat elvesztették. Egyre inkább kifogásolták, hogy Büdszentmihály lett az egyesített község neve. Szerintük ebből a névből nem tűnik ki, hogy Tiszabüd önálló volt, pedig területénél és népességénél fogva számottevő részét alkotja a nagyközségnek. A felsőbb hatóságok azzal érveltek, hogy a Büdszentmihály névben a Büd névrésszel csak az egykori Büd községgel való azonosításra utaltak. Különben 1908. november 16-án lett Szentmihályból Büdszentmihály, megkülönböztetésül az országban még néhány Szentmihály településtől.

Méltatlankodtak a büdiek és kérték, ha nem tudnak olyan nevet adni az új községnek, amit ők megfelelőnek találnak, adják vissza községük nevét és önállóságukat. Erről egyre nyugtalanabbul beszéltek, sőt a megye székhelyére, Nyíregyházára való járásuk során mind türelmetlenebbül adtak kifejezést óhajuknak. A második világháború javában tartott. Volt egy olyan hivatalos álláspont, hogy az egyszerű emberek kérését, óhaját meg kell hallgatni és ha lehet, orvosolni kell. Egyelőre nem lett az óhajból semmi. Meghallgatták a küldöttségeket, ígérgettek. A háború borzalma, szenvedése évről évre fokozódott. A Vöröskereszt útján sűrűbben érkeztek az ismeretlen harcterekről a családokhoz az eltűnteikről, "hősi halottakról" az értesítések. Más, fontosabb dolgok foglalkoztatták a falut: az életbenmaradás.

A fasizmus bukásával, községünk felszabadulásával /1944.XI.1./ fellélegzett a nép és 1946. júliusában küldöttség utazott föl Budapestre, és addig nem jöttek haza, amíg Dr. Erőss János¹³⁴ miniszter közbenjárására nem teljesült kívánságuk: 1946. augusztus 1-től visszakapta a község önállóságát és a Tiszabüd nevet!

Mindössze 4 évig tartott az óhajtott függetlenség. Általános helységrendezés indult meg az országban. Nemcsak egyes községek, de egyes megyék is elvesztették önállóságukat. Az összeépült községeket egyesítették, nem számított a tiltakozás. Közigazgatási szakemberek szabadultak föl, kevesebb költséggel hatékonyabbá vált a vezetés, az irányítás.

Büdszentmihály és Tiszabüd 1950. szeptember 7-én újra egyesült Büdszentmihály néven. A község nevéhez makacsul ragaszkodó büdieket úgy elégitették ki, hogy a nagy jelentőségű Tisza folyót említsék meg, valamint a Büdön született Vasvári Pál nevét. Így lett Tiszabüdből, illetve már most Büdszentmihályból TISZAVASVÁRI ! /BM. 112 14-1 /6/ 1952. II.7. Magyar Közlöny 75.sz. 1952.X.14./ Az új név ellen senkinek sem volt kifogása. Az egyesüléskor 1941. jan. 1-én Büdszentmihály lélekszáma: 12.008. volt.

Még előfordulnak csipkelődések a két községrész lakói között, de az összeházasodások, rokoni kapcsolatok lassan ezeket is megszüntetik. Hová még? "Megyek Büdre." "És Te?" "Én Vasváriba." /Szentmihályra./

Tiszabüd történetének leírását ezzel befejezzük. A felszabadulás óta eltelt időszak története - mind Büdszentmihályra, mind Tiszabüdre vonatkozóan - egy újabb kötetbe kívánczik. Remélhetőleg a kedves olvasók rövidesen kézbe vehetik Tiszavasvári története a felszabadulástól napjainkig című kötetet is.

Függelék

Milyen volt a büdi ember?

Elégge köztudott, hogy a tiszabüdi ember kicsit más, mint a környező települések lakosságai. A tiszabüdiekről tudják, hogy mozgalmassak, szókimondóak, öntudatosak, vállalkozó szelleműek /kereskedésre hajlamosak/. Talán ezért kaptam azt a megbízást, hogy a község történetének megírásakor ne feledkezzem meg a tiszabüdi ember jellemvonásainak leírásáról, az "eltérés" okainak felderítéséről, magyarázatáról sem. Mivel, véleményem szerint ez a téma nem tartozik szorosan a falutörténethez, jobbnak láttam ezt a kérdést külön tárgyalni. Nos hát, milyen is volt a büdi ember?

Zárkózott, nehezen barátkozó, bölcsen mosolygó és hellgató. Sajátságos észjárását nehéz követni, sokáig kell együtt élni vele, amíg rájön az idegen, mi rejlik a bizalmatlanság és rejtélyes mosoly mögött.

Ne csodálkozzunk sajátos viselkedésén, fondorlatos magatartásán. A mostoha életkörülmények tették azzá, amivé formálódott. Mindig szembe találta magát az elnyomóval, a kizsákmányolóval, akár a földesurat szolgálta, akár a kincstár földjét turta.

Ismeretlen előttünk az a hely, ahol az 1727-28-as éveket megelőzően élt, dolgozott. Nem lehetett elpuhult, mert vállalta az ismeretlent, bizonytalanságot és egy új otthon építését. Vállalta a jobbágysorsot, a kamarai taksás szolgáltatást. Csak szorgalmas, munkabíró, dolgozni szerető ember vállalkozhat olyan feladatok megoldására, ami az újratelepülés velejárója.

Beregből, Máramarosból tömegesen érkeznek Büdre, bi-

zonyíték erre az egy vallás, az egységes szokások, amelyeket csaknem megőriztek a mai napig.

Nem volt könnyű a szegénységet elviselni. Munkájában a férfi nem maradt magára, mert a büdi ember felesége úgy dolgozott a határban, mintha nem is várta volna otthon a mosás, a lakás tisztántartása, a gyermekek nevelése, az éjszakai kenyérsütés. Nagyon gyakori volt, főleg nyáron, hogy az asszony fél éjszakákat dolgozott a családjáért, majd hajnalban a pólyás csecsemőt a szekér faros kasába tette, hogy ujrakezdhesse a látástól vakulásig tartó mezei munkát.

A kicsi két fa között kifeszített lepedőben, saját sírásától ringott, vagy egy bokor árnyékában nyögött, míg a szájába nem dugta az anyja a cukrozott mákos vászonzacskót, amitől elbódult, elálmosodott.

Délben első a kicsi tisztáskeresés, etetése. Elfojgyasztják az otthonról hozott egyszerű ebédet. Kevés beszéd. Fél napok telnek el, amíg az egymás mellett dolgozó férj és feleség szót váltanak. Sürgős minden munka, ki tudja, holnap milyen idő lesz? Nem volt meteorológia, természetes ösztönére, a nép száján megmaradt időjóslásokra támaszkodott. - Ha udvara van a Holdnak, három napon belül eső lesz. - Vörös az ég alja, másnap erős szél támad. - Délre huznak a vadlibák, északról hideget kapunk. - Pipál a hegy /a tokaji/, eső lesz. - Hasogat a derekam, időváltozás lesz. - Kuruttyolnak a békák, jó idő lesz. - Szent György nap előtt ahány nappal korábban megdördül az ég, annyival lesz később a tavasz.

Minden munkának meg kell adni a módját. Ismerik egymást a faluban, tudják, ki az alapos, jó munkás. Fontos és nem lekicsinyelhető a falubeliek véleménye. Bizonyos foku rangot jelent a becsületes munka, a szavahihetőség.

"Arra mérget vehetsz, amit János mondott". Akinek az állítását így igazolják, annak a szavában és munkájában nem csalódtak. No, nem mindenki ilyen feddhetetlen, akadnak szószegők, akiknek "nem kenyerük a munka". Ezekről egy kézlegyintéssel mindent kifejeznek. Súlyosabb a vélemény, ha a szöveg ilyen: "Nem közénk való, jött - ment!"

Sehogyan sem tudták elviselni, hogy egy idegen betelepüljön, meghonosodjon. Éreztették vele, minek jött, ki hitte, van itt elég kenyérpusztító. Ha egy - egy család mégis bekerült, majd csak a második, harmadik generáció érezhette magát otthon, vallhatta magát büdinek.

Nagy volt az ellentét Szent-Mihály és Büd között. Ezt előmozdította vallásbeli különbség. Szent-Mihály többségében református, míg Büd hitét gyakorló görögkatolikus /kb. 40-50 évvel korábbi időkről van szó./

A felekezeti különbség kizárta a két falu fiatalságának a közeledését. Házasságról szó sem lehetett. Ragaszkodott a hitéhez a szentmihályi fiatal, de a büdi is. Ha észrevették a büdi, hogy szentmihályi legény büdi lánynak udvarolt, azt a Határ utcáig kergették, és ha megfoghatták, megverték. Sok komoly és őszinte szerelem, szép házasságot ígérő kapcsolat tört ketté ezen a maradi felfogáson.

Nem volt vasárnap, nagyobb ünnep, hogy verekedés, szurkálás nélkül mult volna el. A verekedésből, ha az nem volt halálos, nem csináltak nagy ügyet. Pl. az egyik eset: Benéz, mondjuk István a korcsma Uvegezett ajtaján, és látja, hogy a haragosa, János készül kijönni. István ugrik és egy lécdarabot tör a közeli kerítésből. Lesben áll, hogy ha kilép a haragosa, odagombol neki. Nyilik az ajtó. Látja ugyan István, hogy nem a haragosa lép ki, hanem egy másik legény, de ha már felkészült és kézre jött, ennek

gombol a fejére egyet. A jámbor halandó szédeleg, pislog és kérdezi, hát ez meg miért volt? - No nincs semmi baj! Látom vérzel, gyérünk az orvoshoz. Sebkezelés, kötözés, az elsősegélyt nyújtó orvos érdeklődésére István elmondja, nem őt akarta megütni, hanem a haragosát, látta is, hogy más jön ki, de ha már ilyen "jól kézre jött", nem hagyta ki. Biróságra nem mennek, majd alkalomadtán viszszaadja. Az adósság fennállt, amit 1-2 év múlva törlesztett is az illető. Ezért haragudni nem szabad egymásra.

A görögszertartás régebben a husvét előtti hét hétre szigorú böjtöt írt elő /azóta enyhítették a böjtölést/. Külön edényt használtak a nagyböjti időszakban, és csak vajjal, olajjal főztek. A "zsíros edényeket" elmosogatták és a böjt idejére a padlásra rakták. Hét hétig nem volt hús, szalonna, zsíros étel! Majd husvétvasárnap hajnalban, amikor a feltámadás szertartásról hazamentek, akkor már zsíros ételt is fogyaszthattak.

A vallásosabb családokban csak az ünnepi nagymise után, a megszentelt husvét-i eledelekből: pászkából /nagy, kerek fonott kalács/, sódarhusból /főtt sonka/, főtt kolbászból és tojásból ettek először. A fiatalság nagy megkönnyebülésére véget ért a böjt!

Az élelmesebb férfi, asszony a nagyböjti időszakban kukoricát pattogtatott, szalmazsák nagyságu fehér vászonzsákban a hátára kötötte és elindult a Hegyaljára. A 20 kg-nyi nagyzsákkal felkapszkodott a vonatra, ha a kalszuz "okvetetlenkedett", kapott egy liter napraforgót. Már a vonatban akadtak vásárlók. Gyakran alkalmi szekereken - ma úgy mondanák, hogy stoppal - folytatta az utat. Piacok, iskolák közelében, a falu szélén elterülő gyepes játszótéren fogott a "pattogó", zsugorodott a nagy zsák. Közben megtudta, hol, kinél lehet aránylag jó bort olcsóbban

venni. 10-15 liter hegyaljai borral tért haza, azt itthon nyereséggel eladta. Ez fedezte az ut költségeit. A pátogóból 3-4 nap alatt annyit árult, amit 2-3 hetes napszámmal keresett volna meg. A hétből még maradt az otthoni munkára is néhány nap.

Takarékos, meggondoltan költekező volt a bűdi ember. Minden célja egy-egy darab földnek a "ragasztása" /vásárlás/. Polgár, Tikos, Tiszadada, Tiszalök és Büdszentmihály szomszédos község Büddel, az említett községekből többnek volt a bűdi határban ingatlan tulajdona. De 1940-re már csak néhány kis szentmihályi gazda járt át szántani, vetni. A bűdi ember koplalt, megvonta magától a jó falatokat, és megvásárolta az "idegenek" földjét. Sok nincstelen bűdi ember a semmiből küzdötte föl magát a tehetősebb gazdák közé. Eljárt vásárokra, adott- vett, tájékozott volt az árak felől. Akit tudott, becsapott, de ha ez rajta történt meg, nem haragudott az illetőre: "hát nem átejtett? Jól tette, miért hagytam magamat".

Megpróbált pénzt szerezni Amerikában is. Bankból vett fel kölcsönt az utazásra, majd küldte haza a dollárt. Először dolguk az volt, hogy megszabaduljanak a magas kamattól. Kint igénytelenül élt, minden centet összerakott, és amikor annyi dollárral rendelkezett, amiből 5-10 hold földet vehetett, hazajött a családdal. Egykettő, ha kint felejtette magát.

Hűséges a falujához. Idegenbe, ha el is ment dolgozni, legfeljebb egy hétig volt távol. Uradalmakban, más községekben komenciós cseléd nem volt. Szerette a nyüzsgést, mozgást, a kötetlen és nem órára, percre beosztott munkát. Arra törekedett, hogy a maga ura, parancsolója legyen. "Reggel nyolcra a jegyzőnek be kell ülni az irodába, a tanítónak az iskolába, a harangszó a papot a templomba szólítja. Ha kifizetem az adómat, nekem nem parancsol senki."

Akadtak néhányan, akik nagy megbecsülést láttak abban, ha valami csekély tiszteletdíjas hivatalra megválasztották. Ez kiemelkedést jelentett a falu átlagából. Komolyan vette a hivatalt, de ha sürgős volt a határban a munka, másodrendűvé vált a községháza. Ide azért vágyott, mert urakkal parolázott, híreket hallott. A hatóság részéről nem érhetette meglepetés, mert "benn ülő ember volt". Amint csak lehetett, mindent úgy irányított, hogy abból anyagi előnye származzon.

Ugy érezte, hogy csak ő dolgozik. A hivatalban, iskolában - csak ezekkel találkozott - a véleménye szerint nem dolgoznak, az nem munka. Lebecsülte a szellemi munkást, nem látta mögötte a kimutatható eredményt. Szemében a föld volt tekintélyes. Fontos, hogy minél nagyobb asztal álljon az udvaron, ha elmennek az utcán, hadd csodálkozzanak. Hogy mennyi verejtékes munkával érte el a célját, az nem számított. Nem hallotta senki panaszkodni. Tudta, hogy csak magára van utalva, mindenkinek meg van a maga gondja - baja, elég azt cipelni.

Szerette az ujat. Egy korszerű eke, vetőgép, ekekapu hamar a munkaeszkövévé vált. Ha valamelyik beszerzése meghaladta az anyagi erejét, a szomszédok, vagy a rokonság közösen vették meg és használták, esetenként bérbe is adták.

Téli estéken az asszonyok, lányok fontak - szőttek. Házi szőttes volt a fehérnemű, a lepedő, de a szövőszékről került le a zsák és ponyva is.

Dolgozott a családfő, de a növekvő gyermekek is. A pénzügyek intézése a feleség feladata volt. Itt a teljes megértés, közös elhatározás volt szokásban. Ha a gyermekek közül, mert volt belőlük jócákán - valakinek óhaja támadt egy új ruhára, "majd anyátok tudja" volt az apa

részéről a válasz. Nem is nagyon fordultak kéréssel csak az "idesanyám"-hoz, főleg a lányok. Tőle kapták a legényfiuk is vasárnapra a zsebpénzt, hogy "ne legyen alábbvaló másnál". Sokszor a serdülő lány új ruháját csak a templomban vette észre az apa, és amikor az ebédnél szóvá tette, meg volt rá a magyarázat: "a pénzhez nem is nyúltam, úgy csináltam ki az árát a piacon". A kis kaska sokszor megjárta a piacot, a ténsurat /fűszeres zsidót/, amíg összegyűlt a pénz az új cipőre, új ruhára.

Az öregebbeket, ha erejük hanyatlott, nem vonták be erősen a munkába. Megbecsülték: "Dolgozott már eleget, pihenjen most már!"

Az elején feltettem a kérdést: milyen volt a büdi ember? Én ilyennek ismertem meg, több jó tulajdonsággal, mint rosszal. Az élet küzdelmes, viharos időszakában mindig megtalálja magát. Ma már változott az életkörülménye nem kell látástól vakulásig dolgoznia, de órára, percre van sokszor ma is beosztva a munkaideje. A feleség is műszakba jár, most is ő dolgozik többet. Ő az első, aki reggel felkel, és az utolsó, aki este lepihen.

Ha valakit a fent írtak érzékenyen érintenének, ma az ismert szölésre hivatkozva azt kell mondanom: nem inge, ne vegye magára, ha pedig rászabódott, akkor viselje!

Jegyzetek:

1. G.-M.EtSz. 514.
2. Mező - Németh: 127.
3. Váradi Regestrum. /jegyzék, pereinkben számadáskönyv/
4. Kállay család levéltára I. 7. okmány /1965/ 336/
5. Hazai Okmánytár VIII. 213.
6. Anjoukori okmánytár II. 49.
7. " " II.131.
8. " " II.174.
9. Pápai regestrum I./1. 246.
10. " " I./1. 359.
11. A. V. 266.
12. gróf Károlyi oklevéltár III.
13. Jagellókor oklevelek 76.
14. Zsigmondkori oklevéltár I. /1387-1399/
15. Csánki.. I. 512.
16. OL. E. 158.
17. OL. E. 159.
18. Maksay: Urbáriumok. 775.
19. Maksay: Urbáriumok. 815.
20. OL. U. et. C. Fasc 122. No. 1-41. 2383 doboz.
21. NyÁL. IV. A/1. OL. C 59. Helytartótanácsi lt.
22. Gör. Kat. egyház anyakönyve /Matricula/ 1795. év.
23. Országos helységnévrendezés..
24. Karácsonyi János történetíró, nagyvárad kanonok/1858-1929/
25. Karácsonyi: I. kötet.
26. Mi a szabolcsi földvárhoz tartoztunk.
27. III. Henrik német-római császár /1017-1056/ a leghatalmasabb középkori császárok egyike, akinek Péter magyar király is hűbérese lett. /1045/

28. Nagy Iván: 218.
29. Dankó Imre: 172.
30. Magyar Kálmán: 26.
31. Magyar Kálmán: 30.
32. Kegyuraság. Bizonyos terhekkel kapcsolatos viszony. A katolikus egyház, a templomot, kápolnát alapítójának és jogutódjának kegyuri jogot adott. A kegyur földet adott az egyházközségnek, ebből kapott a pap, a kántor illetményföldet ez képezte javadalmuk egy részét. Büdön a papnak 40 kh, a kántornak 20 kh, a másodkántornak 5 kh illetményföldje volt. A megüresedett lelkeszi állás betöltésénél a kegyurnak javaslati joga volt, a püspök rendszerint a kegyur által javasolt három lelkész közül az első helyen szereplőt nevezte ki a község papjává.
33. Mező-Németh: 127.
34. Mályusz Elemér.
35. Mályusz Elemér: Az 1397. évi "ítéletlevele".
36. Gyomán = Rakamaz és Büd közötti település, elnéptelenedett, elpusztult.
37. Hazai okmánytár. I-VIII. kiadja: Nagy Imre és társai. Bp. 1865-1891./1390.H.O.II. 155.
38. O.L. E 158. Kamarai lt. Consr. Szabolcsiensis 1549.
39. O.L. E 158. Kamarai lt. Consr. port. Szabolcsiensis 1553
40. Balogh István: Szabolcs megye dézsmajegyzéke 1556-ból. A Jósza András Múzeum Évkönyve I. 144-167.
41. O. L. E 158. Kamarai lt. Consr. Szabolcsiensis. Bewd. 1566.
42. Majorsági föld: / allodialis / az ur saját kezelésében álló, jobbágytelek céljára ki nem adott föld. A jobbágyoknak kellett robotban megművelniük.

43. Tuldolgoztatás. Megnövekedett a földesur birtoka, jobbágyát a szokásosnál több napon át robotoltatta, ingyen dolgoztatta.
44. Kniezsa István: 835.
45. Makkai László: Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai 178. old. 230-231. old.
46. Szerjálásban őrizni, felváltva őrizni.
47. Makkai László: 240.
48. Makkai L.: 243.
49. Makkai L.: 246.
50. Makkai L.: 308.
51. Makkai L.: 247.
52. Makkai L.: 308.
53. Nyál. fasc. XII. 104.
54. Rácz I.: 154.
55. Egyházmegyei jegyzőkönyv. Debrecen. Kollégiumi Levéltár.
56. Barcsa J.: I. k. 132.
57. Nyál. fasc. 94. akt. 31.
58. Nyál. 1677. év. fasc. 95.
59. Nyál. fasc. 107. act. 48.
60. Nyál. fasc. 79. act. 60.
61. Nyál. fasc. 102. act. 17.
62. OL. U et C. Fasc. 58. No. 14.
63. Taxa /taxás jobbágy/ itt a katonáskodás helyett pénzt fizet, megváltja a katonáskodást pénzzel. Szabadon költözködik.
64. OL. U. et. C. Fasc. 58. No. 14.
65. A megértés kedvéért: Az egri érsekségtől a Kamara bérelte tizedet, beszedte a jobbágyoktól, bárányból, méhből. Disznóból, a szaporulatból nem adtak tizedet.
66. Nyál. 1752. fasc. 53. act. 540. és OL. E. Kamarai lt. U.

- et. C. Fasc. 148. No. 17. A három hiányzó név az utóbbi íratban megtalálható.
67. Kaszaalja rét olyan terjedelmű volt, amelyet egy ember egy nap alatt lekaszállhatott. Az 1 kaszás rétet általában 1 holddal tekintették egyenlő területnek.
  68. Maksay: 775.
  69. Magyar statisztikai közlemények XII. 141-151.
  70. Dienes I.:
  71. NyÁL.
  72. Komáromy Andor; Schramm Ferenc.
  73. Schramm Ferenc: II. 398-399. old.
  74. OL. E 156. Kamarai lt. U.et. C.Fasc. 82 No.60. Búd falu 1760. évi összeírása. 2337 doboz 359 cim.
  75. OL. U et C. Fasc. 122. No. 1-41. 2383 doboz, 484 cim.
  76. OL. Kamarai lt. U. et. C. Fasc. 106.No. 51. Veglyi Lipót által készített összeírás 1761. évre. 2366. dob. cím 4.
  77. Gör. Kat. egyházközség Tiszabüd. Matricula 1795. I. 1-1823-aug. 17.
  78. NyÁL. Fasc. 53. A. 540. 1752.
  79. NyÁL. Fasc. 53. A. 540. 1752.
  80. NyÁL. Fasc. 53. No. 540. 1752.
  81. NyÁL. IV. B.
  82. Pozsonyi mérő = 62,5 l.
  83. OL. C. 59. Helytartótanácsi lt. Possessio Búd /1774/.
  84. OL. E. 156. Kamarai lt. U.et. C. Fasc. 206. No. 1. 251. cs. 2479. doboz cim. 74.
  85. Magyar statisztikai közlemények
  86. 100 ezüst dénárból álló magyar forint.
  87. "teremtette" már nagy káromkodásnak számított.
  88. Hosszufuvar. A jobbágy köteles volt a földesurának, itt nálunk a kamarának, a rendes robotmunkán kívül hosszú-

fuvar is szolgáltatni. Ezt rendszerint négy lovas, vagy négy ökrösszekérrel teljesítették, ha az illetőnek nem volt ennyi igás állata, akkor másik társával kellett összefogni és úgy kiállni.

89. NyÁL. Búd község jegyzőkönyve.
90. Gör. kat. egyházközség Matricula.
91. U. o.
92. Sörös János: 21.
93. U. o. 23.
94. U. o. 21.
95. NyÁL. Fasc. 16. No. 610. 1816.
96. U. o.
97. U. o.
98. NyÁL. Fasc. 13. No. 1049. 1813.
99. Forrásmunkák: Takács Péter: Vasvári Pál ifjúsága. Szabolcs-Szatmári szemle 1975. 4. sz: 35-48. Takács Péter: Vasvári Pál. Szabolcs-Szatmári Szemle. 1976. 3. sz. 40-47. Bódor Ferenc: Vasvári Pál.
Dr. Abaházy János. Pécs. Leveleiből közölhető adatok.
Gyarmathy Zsigáné: Egy ifju hős emléke a kalotaszegi nép között. Képes folyóirat 1903. /XII. füzet/
Gör. kat. egyházközség anyakönyve. /fotómásolat a képmellékletben/
Emléktábla. /A Vasvári Pál Muzeumban/
100. OL. N.26. Archivum palatinale. Comitatus Szabolcsensis Búd 1828. 269. cs. B. 1-282. 8612. B. 158. doboz. A névsor utáni latin szöveg fordítója: Dr. Hankó Zoltán. Történelmi olvasókönyv. Tiszavasvári. Kézirat. 166-169 old.
101. Mérföld: = 8353,6 m.
102. Fényes: I. kötet.
103. Adatközlő: id. Tóth József 90 éves.

104. NYÁL. IB. B. 103. I. doboz. 1. tétel. 1848. III. 28-XII. 28-ig.
105. NYÁL. IV. B. II. doboz.
106. NYÁL. IV. B. IV. B.
107. NYÁL. IV. B. 103. 1. doboz. 1848. 3. tétel.
108. NYÁL. IV. B. 1848. 5. tétel.
109. NYÁL. IV. B. 1848. 6. tétel.
110. NYÁL. IV. B. 1848-49. II. doboz, 9. tétel.
111. NYÁL. IV. B. 1848-49. II. doboz, 9. tétel.
112. Uo.
113. NYÁL. IV. B. 103. 1. doboz.
114. NYÁL. IV. B. 2. doboz.
115. NYÁL. IV. B. 2. doboz. 8. tétel.
116. NYÁL. IV. B. 2. doboz.
117. Uo.
118. NYÁL. IV. B. 1849. 2. tétel.
119. NYÁL. IV. B. 1849. 11. tétel.
120. NYÁL. IV. B. 15. tétel.
121. Uo.
122. NYÁL. IV. B. 1849. 2. tétel.
123. NYÁL. IV. B. 1849. 11. tétel.
124. NYÁL. IV. B. 20. tétel.
125. MATRICULA gör. kat. egyház anyakönyve. II. kötet.
126. Adatközlők: Torma János/1900-1962/, Orosz István/1894-/
127. Adatközlők: Opre János /1860-1955/, Opre Jánosné /1862-1956/.
128. Anyakönyvi Hivatal. Tiszavasvári.
129. Magyar Statisztikai Közlemények.
130. Magyar Statisztikai Közlemények.
131. Szabolcs és Ung Közigazgatásilag ideiglenesen egyesített vármegyék alispánja. Az 1914-1918. Világháborúban elesett hős fiainak Névjegyzéke. 1929.

132. Kollega-Tarsoly Sándor.

133. Magyar Statisztikai közlemények.

134. Dr. Erőss János ügyvéd szülei a büdi temetőben nyug-
szanak, fiatal éveit ő is itt töltötte, tartotta a
kapcsolatot a büdiekkel és amikor a felszabadulás u-
tán miniszter lett, a különválást elősegítette.

RÖVIDÍTÉSEK,
IRODALOM

A.O.	Anjoukori Okmánytár, Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. Szerk.: Nagy Imre, Tasnádi Nagy Gyula. I-VII.k. Bp. 1878-1920.
G.-M.ETSZ.	Gombocz Zoltán - Melich János: Magyar Etymologiai Szótár I-II. k. Bp. 1914-1944.
SZ.SZ.M.L.	Szabolcs-Szatmári Megyei Levéltár Nyiregyháza.
O.L.	Országos Levéltár, Budapest.
k.h., kh.	Katasztrális hold.
p.m.	Pozsonyi mérő.
Rft. kr. k.	Rhénes forint, krajcár.
cub.	cubulus= köböl.

- - - - -

Balogh István:	Hajduság. Bp. 1969.
Barcsa János:	A tiszántúli e.ref. egyházkerület története. Debrecen é.n.
Borovszky Samu:	Magyarország Vármegyéi és Városai. Szabolcs vármegye. Bp. é.n.
Csánki Dezső:	Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I-III. V. k. Bp. 1890-1913.
Dankó Imre:	Opuscula ethnographica. Debrecen 1977.
Dienes István:	Szabolcs vármegye monográfiája. Nyháza 1939.
Fekete Sándor:	Vasvári Pál 1826-1849. Bp. 1951.

- Fekete Sándor:** Vasvári Pál válogatott politikai írásai. Uj Könyvtár. Bp. é. n.
- Fényes Elek:** Magyarország Geographiai szótára, melyben minden város, falu és puszta betűrendben körülményesen leíratik. I-IV. k. Pesten 1851.
- Gör.Kat.Egyház Tiszabűd** Anyakönyvek. /Matricula/ II-III. kötet. 1795-1867.
- Györffy György:** Az Árpádkori Magyarország történeti földrajza. I. k. Bp. 1963.
- Karácsonyi János:** A nagykálói Kállay-család levéltára. Az oklevelek és egyéb iratok kivonatai. I-II., Bp. 1943.
- Kollega-Tarsoly Sándor:** A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I-III. Bp. 1900-1901.
- Kniezsa István:** Parasztországunkban. 1848-1944, Szabolcs-Szatmári Füzetek 4. Nyiregyháza 1956.
- Komáromy Andor:** A magyar nyelv szláv jövevényszavai. Bp. 1955.
- Makkai László:** Magyarországi boszorkányperek oklevéltára. Bp. 1910.
- Maksay Ferenc:** I. Rákóczi György birt. gazd.-i iratai. 1631-1648. Bp. 1954.
- Mályusz Elemér:** Urbáriumok XVI-XVII. század. Bp. 1959.
- Magyar Kálmán:** Zsigmondkori oklevéltár I-II. Bp. 1951-1958.
- Mező András:** A magyarországi állam és egyházszervezés kérdéseiről. Valóság. XII. évf. /1978/. 4. sz. Bp.
- Németh Péter:** Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára. Nyiregyháza, 1972.

- Mosolygó József: A keleti egyház Magyarországon. Miskolc 1941.
- Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal I. Pest 1857.
- Rácz István: A hajduk a XVII. században. Debrecen 1969.
- Sörös János: Szent-Mihály község története. Debrecen 1887.
- Schram Ferenc: Magyarországi boszorkányperek 1529-1768. Bp. 1970.
- Szendrey István: Hajdu-szabadságlevelek. Debrecen 1971.
- Varga Endre: Urizsék XVI-XVII. századi pereszövegek. Bp. 1958.

JÓSA ANDRÁS MÚZEUM KIADVÁNYAI

1. Csallány Dezső: Jósa András irodalmi munkássága. Bp. 1958. p.116	12.- Ft
2. Jósa András régészeti és múzeumi vonatkozású hírlapi cikkei 1889-1900. Bp. 1958. p.184	14.- Ft
3a. Telepy Katalin: Benczúr. Nyíregyháza 1963. p.72 + 172 kép	/elfogyott/
3b. Jósa András régészeti és múzeumi vonatkozású hírlapi cikkei 1901-1907. Bp. 1968. p.225	16.- Ft
4. Csallány Dezső: Népvándorlás- honfoglaláskori bizánci régészeti kapcsolataink. Nyíregyháza 1965. p.22	/elfogyott/
5. Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban I. Néprajz. Nyíregyháza 1975. p.132	12.- Ft
6. Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban II Babus Jolán: Néprajzi tanulmányok a beregi Tiszahátról. Nyíregyháza 1976. p.163	15.- Ft
7. Honismereti kutatások Szabolcs - Szatmárban III. Helytörténet. Nyíregyháza 1976. p. 104	12.- Ft
8. Néprajzi kutatások Nyírlugoson I. Népi építkezés. Nyíregyháza 1977. p.145	20.- Ft
9. Nyíregyházi szlovák nyelvjárási és néprajzi emlékek. Nyíregyháza 1977. p.171	15.- Ft
10. Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban IV Néprajz. Nyíregyháza 1977. p.145	15.- Ft
11. Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban V. Gombás András: Lapok Tiszavasvári történetéből I. Búdszentmihály története. Nyíregyháza 1978. p.128	13.- Ft
12. Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban VI Páll István: Szabolcs-Szatmár megye néprajzi bibliográfiája. Nyíregyháza 1978. p.155	14,50 Ft
13. Jósa András régészeti és múzeumi vonatkozású hírlapi cikkei 1908-1918. Nyíregyháza 1978. p.269	30.- Ft
14. Honismereti kutatások Szabolcs - Szatmárban VII. Ipari üzemtörténet. Nyíregyháza 1979. p.228	22,50 Ft
15. Néprajzi kutatások Nyírlugoson II. Gazdálkodás. Nyíregyháza 1979. p.172	17.- Ft
16. Honismereti kutatások Szabolcs - Szatmárban VIII. Hunyadi József:Lapok Tiszavasvári történetéből II. Tiszabüd története. Nyíregyháza 1980. p.157	15,50 Ft

157.

JÓSA ANDRÁS MÚZEUM
NYÍREGYHÁZA
KÖNYVTÁRA

22.606

